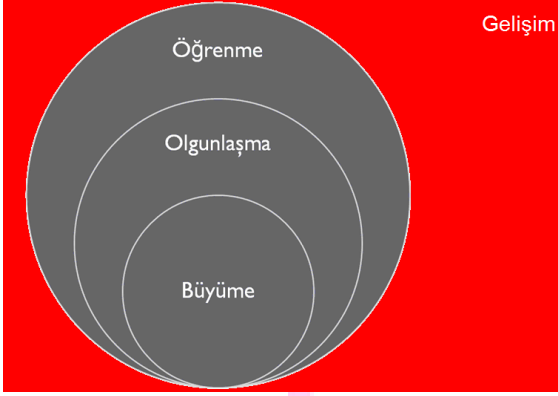

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ

1- GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE TEMEL KAVRAMLAR

Büyüme

İlk olarak büyüme konusu ile gelişim psikolojine giriş yapalım.

Büyüme, en kısa tanımıyla, vücut kitlesindeki artıştır. Vücut kitlesindeki artış ise boyun uzaması, ağırlığın-hacmin artması şeklinde, nicel olarak kendini göstermektedir. Büyüme daima bir artışı ifade eder; **azalma gösteren bir durum büyüme olamaz**. En hızlı büyüme doğum öncesi dönemdedir. Doğundan sonra ise; doğum sonrası ilk bir yıl içerisinde gebelik dönemindeki kadar hızlı olmasa da hızı artarak devam eder. Sonra hızı yavaşlar. Ergenlik döneminde tekrar bir hız kazanır.

Doğum öncesi :

Doğum öncesi dönem üç dönemde incelenebilir:

- Zigot Dönemi (Hücre-Dölüt)
- Embriyo Dönemi
- Fetüs Dönemi

a) Zigot Dönemi(Hücre-Dölüt) : Döllenmeden başlayıp ikinci haftanın sonuna kadar olan döneme zigot dönemi denir. Sperm tarafından döllen yumurta hücresi hızla bölünerek çoğalmaya başlar.

24 Saatlik Zigot

b) Embriyo Dönemi: Döllenmeden sonraki 3. haftanın başından, 8. haftanın sonuna kadar olan dönemi kapsar. Büyüklüğü bir yer fıstığı kadardır ve canlı yavaş yavaş şeklini almaya başlamıştır.

6 Haftalık embriyo

c) Fetüs Dönemi : Gebeliğin 9. haftasından başlayarak doğuma kadar geçen süreye fetüs dönemi, bu dönemde anne karnındaki bebeğe de fetüs denir. Geçici organlar adı verilen plasenta ve göbek kordonu 3. ayda gelişimini tamamlar. Cinsiyetin belirlenmesi döllenme esnasında gerçekleşmiş olsa da, dış üreme organlarının ayırt edilmesi ile dişi veya erkek cinsiyet 4.ayda görülebilmektedir. 4. aydan sonra anne fetüsün hareketlerini hisseder. İşitme duyusu 4-5. aylarda gelişmeye başlar. 5. aydan itibaren başparmağını emmeye başlar.

Cinsiyetin Belirlenmesi

Kalıtım, Anne ve babadan bireye genetik yolla geçen yetenek ve özelliklerdir. Bu özellikler bireyin yaşamı boyunca sahip olacağı zihinsel yetenek, duygusal denge, fiziksel yapı gibi birçok özelliğin alt ve üst sınırlarını belirler. Eşey hücrelerinin birleşmesi sonucunda zigot adı verilen döllenmiş yumurta oluşur. Bireyin yaşamı da zigot evresiyle birlikte başlar.

Ana ve babanın her birinden 23'er adet olmak üzere gelen 46 adet kromozom bireyin kalıtımını oluşturur. Kromozomlar görünüşlerine göre X kromozomlar ve Y kromozomlar

olarak ifade edilir. Anne ve babadan gelen kromozomların ilk 22 çifti (44 adet) birbirine benzeyen kromozomlardan meydana gelir. Anne ve babanın üreme hücrelerindeki 23'er adet kromozomdan birer tanesi, cinsiyetle ilgilidir. Gerek yumurta hücresinde gerekse sperm hücresinde (eşey hücrelerinde) **kromozomun bir tanesi cinsiyetle ilgilidir ve bu kromozoma gonozom denir.**

Geriye kalan 22 kromozomun cinsiyetle ilgisi yoktur ve otozom olarak adlandırılır.

Yumurta hücresinde cinsiyet kromozomu olarak daima X bulunur. Sperm hücresinde yer alan cinsiyet kromozomu ise X ya da Y'dir.

Eğer spermde X bulunuyorsa, yumurtadaki X ile birleşir ve XX yani kız çocuğunun olmasını sağlar. Eğer spermde Y bulunuyorsa, yumurtadaki X ile birleşir ve XY yani erkek çocuğun oluşmasını sağlar.

Çoklu gebelik durumları :

Özdeş İkizler: Tek bir yumurta tek bir sperm tarafından döllenir. Yumurta iki küreye ayrılarak her biri aynı genetik koda sahip bir fetüs şeklinde gelişim gösterir. Bu tip ikizlere monozigotik denir.

Çift Yumurta İkizleri: İki farklı yumurta farklı sperm tarafından döllenir. Farklı genetik kodlara sahip iki fetüs şeklinde gelişim gösterir. Bu tip ikizlere dizigotik denir.

Yarı Özdeş İkizler: Oldukça ender rastlanan bir durumdur. Bir yumurta eşit olarak bölünür ve iki farklı sperm tarafından döllenir. Yarı özdeş ikizler çift yumurta ikizlerinden daha fazla ancak özdeş ikizlerden daha az birbirine benzer.

Eşey hücrelerinin birleşmesi sonucunda ortaya 46 tane kromozom çıkar.

Her kromozomda 20000-30000 arasında olduğu tahmin edilen gen bulunmaktadır. Bu genlerin oluşturduğu zincir, bireyin göz renginden boyuna, yaşam süresinden yakalanacağı olası hastalıklara, zihinsel yeteneklerinden duygusal durumuna kadar çok sayıda şeyi programlamaktadır.

Genotip, çevre etkisinden bağımsız olarak bireyin sahip olduğu kalıtsal özelliklerdir.

Fenotip, ise genotip ve çevresel etkenler bir araya geldiğinde ortaya çıkan yapıdır. Fenotip büyük oranda genler tarafından belirlenir, ancak bazı özel durumlarda organizmanın fenotipi, genotipine yüzde yüz uymayabilir. Bu duruma **hipomorfizm** denir.

Ayrıca bazı güçlü dış etkenler sonucunda (X ışını, radyasyon, bazı ilaç ve kimyasallar, ani sıcaklık değişimleri vb.) organizmanın **kalıtsal yapısında kalıcı farklılaşmalar** meydana gelebilir. Bu duruma **mutasyon** denir.

Bir genotipten çok sayıda farklı fenotip ortaya çıkabilir. Bunun nedeni doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrasındaki çevredir.

Fenotip= Genotip + Çevre

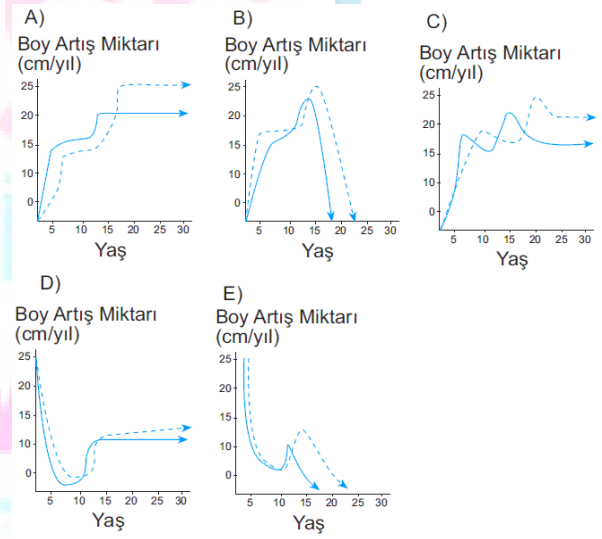
Bir başka önemli genetik ilkesi ise bazı özelliklerin **baskın (dominant)**, bazı özelliklerin ise **çekinik (resesif)** olmasıdır.

Örneğin; kahverengi göz, A, B ve AB kan grupları, yüksek tansiyon baskın özelliklerdir. Sarı saç, mavi göz, düz saç çekinik özelliklerdir.

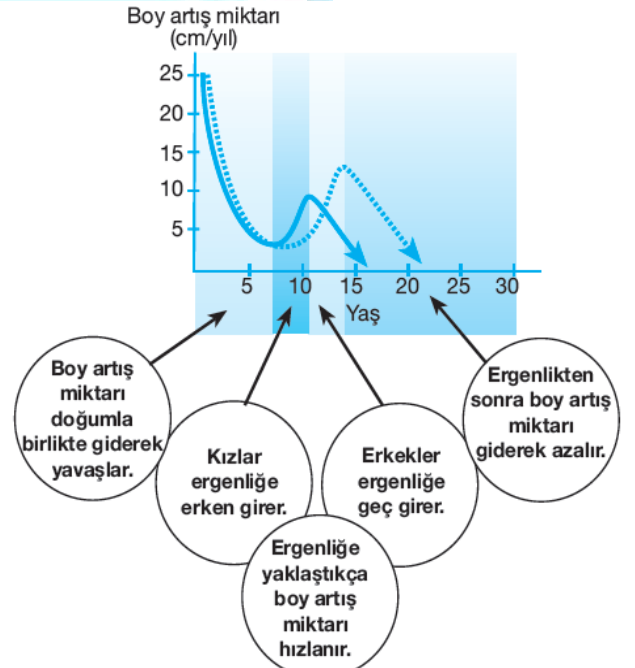
Çekinik özellikler, ancak her iki ebeveynde de benzer genler olduğu zaman ortaya çıkarlar. Baskın özellikler ise, anne ya da babadan birinde bu genler bulunduğu takdirde ortaya çıkabilirler.

2010 KPSS (10 TEMMUZ)

Fiziksel gelişimleri bakımından erkek ve kızların yaşlara göre boylarındaki artış miktarlarını en iyi gösteren grafik aşağıdakilerden hangisidir? (Grafiklerde kesikli çizgiler erkekleri, düz çizgiler kızları göstermektedir.)

ÇÖZÜM

CEVAP E

2009 KPSS- SORU İPTAL EDİLDİ

Eşey hücrelerinde (I) kromozom bulunmaktadır. Bunlardan cinsiyet üzerinde etkisi bulunmayan (II) tanesine (III) adı verilmektedir. Eşey hücrelerinin birleşmesi sonucu meydana gelen yapıya (IV) denilmekte, dış etkenler sonucu bu yapıda meydana gelen kalıcı farklılaşmalar ise (V) olarak tanımlanmaktadır.

Fiziksel gelişimle ilgili yukarıdaki metinde I, II, III, IV ve V rakamlarının yerine getirilmesi gereken kavramlar, aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak sıralanmıştır?

A)	46 tane	44	gonozom	genom	fenotip
B)	23 çift	22	gonozom	mayoz	adaptasyon
C)	46 çift	44	otozom	zigot	genetik kod
D)	23 çift	22	gonozom	zigot	dominant
E)	23 tane	22	otozom	genotip	mutasyon

ÇÖZÜM :

Eşey hücrelerinde **(23 çift)** kromozom bulunmaktadır. Bunlardan cinsiyet üzerinde etkisi bulunmayan **(44)** tanesine **(otozom)** adı verilmektedir. Eşey hücrelerinin birleşmesi sonucu meydana gelen yapıya **(zigot)** denilmekte, dış etkenler sonucu bu yapıda meydana gelen kalıcı farklılaşmalar ise **(mutasyon)** olarak tanımlanmaktadır.

ÖSYM bu soruda yukarıdaki gibi doğru seçeneği, seçenekler arasına yerleştirmedeğinden soru iptal edilmiştir.

Türe özgü hazır oluş

Bir organizma ancak fizyolojik donanımının el verdiği ölçüde öğrenebilir. Buna **türe özgü hazır oluş** denilmektedir. Bir tür kendi fiziksel donanımının el vermediği etkinlikleri gerçekleştiremez. Örneğin; papağan ve muhabbet kuşlarının fizyolojik yapısı insan seslerini taklit etmeye uygun olduğundan bu canlılar seslerimizi taklit edebilmektedirler. Köpeklere istenilen birçok davranış öğretilirken, kedilere bu davranışların bir türlü kazandırılmaması **türe özgü hazır oluşla** açıklanabilir.

2009 KPSS

İyi birer tenisçi olmaları için üç yaşındaki oğluyla altı yaşındaki kızını çalıştırmaya başlayan bir baba, kısa sürede

altı yaşındaki kızının raketi kavramayı ve temel hareketleri yapmayı daha çabuk öğrendiğini fark eder.

Aşağıdakilerden hangisi, çocukların raketi kavrama ve temel hareketleri yapmayı öğrenme hızları arasında gözlenen farklılıkların nedeni olamaz?

- A) Olgunlaşma B) Türe özgü hazıroluş
C) Yaşantı farklılıkları D) Yetenek
E) Güdülenme düzeyi

ÇÖZÜM

İnsan türünün biyominal adı **Homo Sapiens** 'tir. İki aynı tür için türe özgü hazır oluştan bahsedilemez.
CEVAP B

Olgunlaşma

Olgunlaşma, **öğrenme yaşantıları** ve **çevresel değişikliklerden bağımsız** olarak organizmanın belli bir biyo-fizyolojik yetkinliğe ulaşmasıdır. Buna göre olgunlaşma kalıtsal yapı tarafından biçimlendirilen, fiziksel gelişim ürünüdür. Meyvenin olgunlaşması için meyvenin çaba göstermesine gerek yoktur. Kişinin olgunlaşması da benzer bir şekilde zamanla meydana gelir. Birçok devinsel beceriyi gösterme olgunlaşma düzeyine bağlıdır. Organizma fizyolojik olarak bir iş yapar hale geldiğinde olgunlaşma gerçekleşir.

Örneğin, üç yaşındaki bir çocuğa sabah akşam uğraşıldığı halde okuma-yazma neden öğretilemez?

Çünkü üç yaşındaki bir çocuk, henüz zihinsel olarak okumayı öğrenmeye ya da kas yapısı olarak yazı yazmaya uygun durumda değildir. Yani yeterince olgunlaşmamıştır. Bu çocuğa ne kadar uğraşılırsa uğraşılırsın genetik yapısının izin verdiği en erken sürece ulaşmadan bu davranışlar kazandırılmaz. **O halde olgunlaşma bir şeyi öğrenmenin ön koşuludur.**

2010 KPSS-SORU (31 EKİM)

Matematik öğretmeni Arif Bey, gelecekte karşılaştığında öğrenmesini kolaylaştıracağını düşünerek 4 yaşındaki kızına bazı matematik formüllerini farklı yöntemler kullanarak ezberletmeye çalışır. Ancak bütün çabalarına

rağmen çocuğuna matematik formüllerini ezberletmeyi başaramaz.

Çocuğun matematik formüllerini ezberlemeyi başaramamasının temel nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çocuğun matematiğe ilgisinin az olması
- B) Babasının uygun öğretim yöntemleri kullanmaması
- C) Çocuğun güdülenme düzeyinin düşük olması
- D) Çocuğun matematikte yeteneksiz olması
- E) Çocuğun yeterli bilişsel gelişim düzeyine ulaşmamış olması

ÇÖZÜM

Bir davranışın öğrenilebilmesinde iki temel önkoşul bulunur. Bunlardan birincisi 'türe özgü hazırloluş', ikincisi ise 'olgunlaşma'dır. Bir organizmanın türe özgü hazırloluşu uygun olsa bile, yeterli olgunluk düzeyine ulaşmadan davranışı öğrenemez. Matematik öğretmeni babanın, 4 yaşındaki kızına bazı matematik formüllerini farklı yöntemler kullanarak ezberletmeye çalışmasına karşın başarısız olması, 4 yaşındaki kızının henüz yeterli bilişsel gelişim düzeyine ulaşmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Yani çocuk, henüz yeterli zihinsel olgunluk düzeyine ulaşmamıştır.

Cevap E

Ön öğrenme / Önkoşul öğrenme

Bize gelen yeni uyarıcılara verdiğimiz anlamlar, büyük ölçüde geçmişte edindiğimiz yaşantılara dayalıdır. Örneğin; kimya dersinde öğretmenin tahtaya yazdığı bir formülü öğrencinin anlamlandırabilmesi için, elementlerin sembollerini ve her elementin kaç atomdan meydana geldiğini daha önceden öğrenmiş olması gerekir. İşte bu yeni bilgilerin kazanılması için ön koşul olan öğrenmelere **ön koşul öğrenme** veya **ön öğrenme** denir.

Güdü

Davranışı oluşturan en önemli koşuldur. Örneğin, aç olmayan organizmaya yiyecek gösterilse de, salya çıkarmaz. "Güdü", "pekiştirme" için de gereklidir. Bu nedenle güdü, öğrenmenin temel koşuludur.

Hazırbulunuşluk

Olgunlaşma, bireye yaşla birlikte artan yeterlikler sağladığı gibi, öğrenmeye fırsatları verildiği taktirde bireyin yeni ve daha karmaşık davranışları kazanması için gerekli olan hazırbulunuşluluğu da beraberide getirir. Ancak hazırbulunuşluk bireyin sadece olgunlaşma düzeyini değil, aynı zamanda, bireyi önceki öğrenmelerini, ilgilerini tutumlarını, güdülenmişlik düzeyini, yeteneklerini, genel sağlık durumunu da kapsar. Hazır bulunuşluluk kavramı; bireyin "eğitim pazarına" getirdiği özelliklerin tümü olarak ifade edilebilir. Örneğin; bisiklet kullanmak için yeterli hazırbulunuşluk düzeyinde olan bir çocuk; bisiklet

kullanmaya isteklidir, bisikleti kullanmak için gerekli olan kaslar ve diğer organları yeterli olgunluğa erişmiştir, bisikletin nasıl kullanılacağı ile ilgili ön koşul öğrenmelere sahiptir, genel sağlık durumu bisiklete binmesine uygundur. Kısaca hazır bulunuşluk, belli bir seviyedeki görevlerinin öğrenilmesi için gerekli olgunlaşmaya ve gerekli temel yaşantılara sahip olmalıdır. Hazır bulunuşluk, bireyin zihinsel sosyal ve bedenlen öğrenmeye hazır dönemde olması demektir. Kısaca hazır bulunuşluk, belli bir seviyedeki görevlerinin öğrenilmesi için gerekli olgunlaşmaya ve gerekli temel yaşantılara sahip olmalıdır.

2009 KPSS

Bir ilköğretim okuluna bu yıl atanan Stajyer Öğretmen Mehmet Bey, müdür tarafından 2A şubesinin sınıf öğretmeni olarak görevlendirilir. Mehmet Öğretmen, öğrencilerin ileriki yıllarda girecekleri önemli sınavları düşünerek sadece öğretim programındaki konuların yeterli olmayacağına inanmaktadır. Bu nedenle öğrencilerinden her hafta en az 50 sayfalık bir hikâye kitabı okumalarını ve bu kitabın özetini çıkarmalarını istemektedir.

Öğretmenin bu davranışı, Thorndike'in öğrenme ve eğitile ilgili görüşlerinden hangisine uygun değildir?

- A) Tekrar yasası
- B) Etki yasası
- C) Tepki analojisi
- D) Ait olma yasası
- E) Hazırbulunuşluk

ÇÖZÜM

Hangi davranışın kazandırılması amaçlanırsa amaçlansın öğrencilerin, o davranışı öğrenmek için gerekli hazırbulunuşluk düzeyine ulaşmış olması gerekir. Mehmet Bey öğrencilerin hazır bulunup bulunmadığını göz ardı etmiştir.

Cevap E

Öğrenme

Gelişimin en önemli kavramlarından biri de öğrenmedir. Bireyin gelişiminin meydana gelmesi için öğrenmeye önemli derecede ihtiyaç duyulmaktadır. İnsanlar başkalarının yardımıyla birtakım bilgi ve beceri kazanır. Kazanılan bilgi ve beceriler bireyin çevresiyle kurduğu etkileşimin sonucudur. Bu etkileşim sonucunda bireyde meydana gelen kalıcı izlerin her biri bireyin yaşantılarını oluşturur. **Öğrenme; tekrar veya yaşantı sonucu davranışta gözlenen, kalıcı değişiklikleri kapsar.** Bu tanımda üç önemli öğe vardır.

- ❖ Öğrenme, "iyi" yada "kötü" nitelikte olan davranış değişikliğidir.
- ❖ Öğrenme, yaşantı yada uygulama ile oluşabilir.
- ❖ Öğrenme sonucunda oluşan davranış değişikliği oldukça kalıcı değişikliktir.

Bir davranışın öğrenilmiş kabul edilmesi için:

Davranışta gözlenebilen bir değişim gerçekleşmesi, Değişimin kalıcı izli olması, Bu değişimin yaşantı sonucu olması, Bu değişimin sadece büyümenin ya da sadece olgunlaşmanın bir sonucu olmaması, Bu değişimin geçici

olmaması (yorgunluk, hastalık, ilaç alma vb.) gerekir. Sonuç olarak **gelişim**; **büyüme**, **olgunlaşma** ve **öğrenme** süreçleri açısından gözlenen değişiklikler kümesidir.

Öğrenmeyi etkileyen faktörler :

- Güdülenme
- Fizyolojik, Psikolojik etkenler
- Isı, ışık, rutubet ve gürültü gibi çevresel etkenler
- Çalışma yönteminin yeterli ya da yetersiz oluşu
- Genel uyarılmışlık hali ve kaygı
- Duyu organları
- Yaş ve zeka
- Önceki öğrenilenlerin aktarılması

2010 KPSS-SORU 18 (10 TEMMUZ)

Kazanılmış yaşantı, bireylerin birbirleriyle ve çevresiyle etkileşimi sonucu bireylerde kalıcı izli davranış değişikliği oluşmasıdır.

Aşağıdakilerden hangisi kazanılmış yaşantıya uygun bir örnek değildir?

- A) Bir yakınının cinayette kaybeden Nevin, gazetelerde önce cinayet haberlerini okur.
- B) Oğuz, derste öğretmenin verdiği örneği başka bir problemin çözümünde kullanır.
- C) Burak, oynadığı her satranç oyununda model aldığı satranç ustasının açılış hamlesiyle oyuna başlar.
- D) Fatma, ders arasında sınıf arkadaşlarıyla birlikte çektiği fotoğraflara bakar.
- E) Kemal, izlediği filmde kavgalı sahnelerini arkadaşlarına göstererek anlatır.

ÇÖZÜM :

Yaşantı eğitim açısından kazanılmış ve yaşanılmış yaşantı olarak iki kategoride ele alınmaktadır. Yaşanılmış yaşantı, bireylerin birbirleriyle etkileşimi sonucunda yer alan etkinliklerin tümünü içermektedir. Kazanılmış yaşantı ise söz konusu etkileşim içinde yer alan etkinliklerden sadece bireyde kalıcı iz bırakan ve bireyin davranışında değişim oluşturan etkinliklerdir. Sorunun seçeneklerini incelediğimizde "D" seçeneği dışındaki seçeneklerde bireyin farklı etkileşimleri sonucu meydana gelen kalıcı izli davranış değişikliklerinin olduğunu görmekteyiz. Ancak "D" seçeneğinde belirtilen " Fatma, ders arasında sınıf arkadaşlarıyla birlikte çektiği fotoğraflara bakar." ifadesinde bireylerin etkileşimi söz konusu iken buna bağlı olarak etkileşimin devamında süreklilik gösteren bir davranış değişikliğinden bahsedilmemiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde "D "seçeneği yaşanılmış yaşantı kavramına ait bir özellik göstermektedir.

CEVAP D

Gelişim

Gelişmeyi ürün olarak ele aldığımızda gelişimi bu ürünün süreç yönü olarak tanımlayabiliriz. Gelişim, organizmanın döllenmeden başlayarak bedensel, zihinsel, dil, duygusal, sosyal yönden, belli koşulları olan en son aşamasına ulaşmaya kadar sürekli ilerleme kaydeden değişimdir. Gelişme, olgunlaşma ve öğrenme etkileşimlerinin bir

ürünüdür. Gelişim ise süreçtir.

Olgunlaşma ve öğrenme olmadan gelişim sağlanamaz. Örneğin; bir çocuğun ağaca tırmanması devinimsel bir gelişmedir. Çocuk kas ve kemikleri yeterli büyüklüğe ve olgunluğa eriştikten sonra ağaca tırmanmayı öğrenmemişse de ağaca tırmanma davranışını gösteremez.

Demek ki gelişme, olgunlaşma ve öğrenmeyi kapsayan temel bir kavramdır.

Kısaca gelişim, sadece sayısal ölçümlerle açıklanamayan, bir çok yapı ve işlevi bütünleştiren karmaşık bir olgudur. Bu bütünleşme nedeniyle, gelişimin her evresi bir sonraki evreyi doğrudan etkiler. Böylelikle hiyerarşi, bütünleşme ve yapısal bağıntı gelişim evrelerini temel özellikleri arasındadır. Yapılan gözlem ve çalışmalar belli gelişim dönemlerinde çocuklarda ortak olan eğilim ve davranış kalıplarının bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu ortak yanların bilinmesinin çocuk eğitiminde izlenecek yöntemi belirleme açısından yararı büyüktür.

Gelişimle İlgili Temel İlkeler :

- ❖ Gelişim, kalıtım ve çevre etkileşiminin bir ürünüdür.
- ❖ Gelişim sürekli ve belli aşamalardan gerçekleşir. Gelişim nöbetleşe devam eder.
- ❖ Gelişim baştan ayağa , içten dışa doğrudur.
- ❖ Gelişim genelden özele doğrudur.
- ❖ Gelişimde kritik dönemler vardır.
- ❖ Gelişim bir bütündür.
- ❖ Gelişimde bireysel farklar vardır.

Gelişimi Etkileyen Faktörler:

- a) Kalıtım
- b) Çevre
- c) Kritik Dönem
- d) Tarihsel Zaman

Nöbetleşelik : Bir gelişimin alanının hızlı olduğu anda diğer alanların görece olarak yavaşlamasıdır. Örneğin gizli dönemde gelişimin görece olarak durgun seyretilmesi gibi.

2010 STS

Atatürk'ün **"Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur."** Sözü gelişim ilkelerinden hangisine örnek olarak verilebilir?

- A) Gelişimde belli yönelimler vardır.
- B) Gelişim bir bütündür.
- C) Bilişsel gelişim fiziksel gelişimi etkiler
- D) Gelişim hızı dönemlere göre değişir.
- E) Gelişim nöbetleşe devam eder.

ÇÖZÜM

Bir gelişim alanındaki olumlu ya da olumsuz bir özellik diğer gelişim alanları da aynı yönde etkiler. Atatürk'ün bu sözü "Gelişim bir bütündür" ilkesi ile ilişkilendirilir.

CEVAP B

"KPSS - Eğitim Bilimleri - A Grubu Öğretmenlik"

Facebook sayfası- Sayfamıza ulaşmak için

Buraya [TIKLAYINIZ](#)

a) Kalıtım

Fiziksel ve zihinsel özelliklerin, gen adı verilen temel birimler aracılığıyla bir kuşaktan diğerine aktarılmasına **kalıtım** denir. Kalıtımla ilgili kalıtsal özellikleri anne-babadan çocuğa geçişini inceleyen bilime genetik adı verilir. Kalıtımın kişiye aktarılması annenin yumurtası ile babanın spermi birleşerek dölü (zigot) oluşturması ile başlar.

2010 KPSS (31 EKİM)

Ayrı ve birlikte yetiştirilmiş 2-6 yaşları arasındaki ikiz çocuklar üzerinde yapılan bir araştırmada, kardeşlerin zekâ puanları arasındaki korelasyon katsayıları(r) şöyle bulunmuştur:

Ayrı yetiştirilen
tek yumurta ikizleri $r = 0,77$
Birlikte yetiştirilen
tek yumurta ikizleri $r = 0,76$
Ayrı yetiştirilen
çift yumurta ikizleri $r = 0,52$
Birlikte yetiştirilen
çift yumurta ikizleri $r = 0,54$

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi ikiz kardeşlerin zekâ puanları arasındaki korelasyonları en iyi açıklar?

- A) Kalıtım
C) Çevre
E) Yaş
B) Kritik dönem
D) Olgunlaşma

ÇÖZÜM

Ayrı ve birlikte yetiştirilen tek ve çift yumurta ikizleri üzerinde yürütülen araştırmada kardeşlerin zeka puanları arasındaki korelasyon sonuçları incelendiğinde,
Ayrı yetiştirilen tek yumurta ikizleri $r = 0,77$
Birlikte yetiştirilen tek yumurta ikizleri $r = 0,76$
Ayrı yetiştirilen çift yumurta ikizleri $r = 0,52$
Birlikte yetiştirilen çift yumurta ikizleri $r = 0,54$
gerek tek yumurta ikizlerinin gerekse çift yumurta ikizlerinin ayrı ya da birlikte yetiştirilmesinin korelasyon üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmektedir. Bu duruma göre çevrenin etkisi önemsenmeyecek kadar küçük kalmış, kalıtım ön plana çıkmıştır.

“Kalıtsal altyapı nedeniyle tek yumurta ikizleri (özdeş ikizler ve yarı özdeş ikizler), çift yumurta ikizlerinden daha çok benzerlik sergiler.”

Cevap A

2009 KPSS

Aileler üzerinde yapılan bir araştırmada, anne babasından biri ya da her ikisi ressam olan çocukların resim yeteneklerinin, ailesinde ressam olmayan çocuklardan daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Bu araştırma sonucuna göre, resim yeteneğiyle ilgili aşağıdaki etkenlerden hangisinin daha önemli olduğu söylenebilir?

- A) Büyüme
C) Kalıtım
E) Hazırbulunluluk
B) Öğrenme
D) Duyarlı dönem

ÇÖZÜM

Anne babadan gelen kalıtsal özelliklerin bireyin yeteneklerinde etkisini açıklayan kavram kalıttır. Zeka alanları kalıtsal olarak diğer kuşaklara aktarılır.
CEVAP C

b) Çevre

Çocuğun gelişimini çevre denilen faktör çeşitli yönlerden etkilenmektedir. Çevre, doğum öncesinden, yani zigot aşamasından başlayarak doğum sırası ve sonrası olmak üzere üç aşamada incelenir. Zigot(döllenmiş yumurta) ana rahminin içinde uygun bir çevre ortamında yaşar. Milyonlarca defa bölünen ve bölünerek çoğalan dölü, embriyo ve fetüs dönemlerinde uygun bir çevrede yaşamak zorundadır. Bütün bu aşamaların düzenli ve kesintisiz devam edebilmesi için annenin bedensel sağlığının yerinde olması gerekir. Yani organizmanın yaşansal faaliyetini devam ettirebilmesi için annenin sağlıklı olması gerekir. Örneğin; annenin hamileliği sırasında ateşli hastalıklar, alkol, sigara, uyuşturucu kullanması, mutsuz bir yaşam sürmesi, aşırı yorgunluk, radyasyon veya kaza geçirmesi organizmayı büyük ölçüde etkilemektedir. Gebelik dönemi ile beraber doğum sonrası tüm yaşamı kapsayan bireyin gelişiminde çevre faktöründen söz edilir.

c) Kritik Dönem

Kritik dönem, gelişimsel kazanımlarda belirli yaşantıların potansiyel olarak en fazla etkilendiği zaman dilimleridir. Başka bir deyişle, belirli bir kazanımın sağlanabilmesi için çevre etkisinin en etkili-en yoğun olduğu zaman dilimidir.

İnsanlar bazı gelişim dönemlerinde ve yaşlarda, belirli kazanımlar için yüksek duyarlılığa sahiptir. Bu dönemlerde uygun çevre koşullarının sağlanması halinde kazanım çok daha çabuk ve etkili olmaktadır. Eğer bu yaş aralıklarında uygun çevre koşulları sağlanamazsa, ilerleyen süreçte kazanım gerçekleşse bile çok fazla zaman almakta ve istenen kadar etkili olmamaktadır. İşte bu zaman aralıklarına kritik dönem adı verilmektedir.

Plasenta adı verilen organ, anneden fetüse besin maddeleri ve oksijenin geçişini; Fetüs'ten anneye de kandaki atık maddelerin geçişini sağlayan bir istasyon gibi hizmet eder. Fetüsün gelişimini sağlamak üzere düzenlenmiş bu olağanüstü sisteme rağmen, bazı hastalıklar ve çevre faktörleri Fetüsün gelişimini olumsuz etkilemektedir. Olumsuz çevre faktörlerinin etkisi, gelişimin hızlı olduğu dönemlerde daha fazladır. Örneğin; hamileliğin ilk dönemlerinde kızılık hastalığı, katarakt ve sarılığa, kalp hastalıklarının ve zihinsel geriliklere neden olurken, daha sonraki dönemlerde daha az hasara neden olur. **Bu yönü ile hamileliğin ilk üç ayı kritik dönem olarak değerlendirilebilir.** Çünkü bebekte telafisi mümkün olmayan ya da çok zor telafi edilebilen fiziksel veya zihinsel problemler meydana gelebilir. Konuşma dilini kazanmada doğumdan sonraki ilk yıllar son derece önemlidir yani bebeklik ve ilköğretim dönemi

konusma dilini öğrenme açısından kritik dönemidir. Kritik dönem geçtikten sonra uygun çevre yaşantısı sağlamak, istenen etkinliği kazanmada yeterli gelmemektedir.

Genie isimli kız çocuğu, psikolojik olarak rahatsız olan babası tarafından 1-2 yaşlarından itibaren küçük bir odaya kilitlenmiştir. Genie konuşma dilini hiç duymamıştır. 13 yaşında bulunduktan sonra, dilin bazı boyutlarını öğrenebilmiştir. Bununla birlikte gramer kurallarını kullanması hiçbir zaman normal düzeye ulaşmamıştır ve sosyal becerileri de fazla bir ilerleme göstermemiştir.

2010 KPSS (31 EKİM)

Kritik dönem kavramı, çevresel etkenlerin gelişimi nasıl etkilediğini anlamada çok önemlidir. Gelişim süreci incelendiğinde insana ait her organ ya da davranışın, belirli yönlerinin sabit zamanlarda geliştiği görülmektedir. Bu sabit zamanlara kritik dönem denilmektedir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi gelişim sürecinde kritik dönemlerin bulunduğu görüşünü doğrulayan bir örnek olabilir?

- A) Ters doğan Ayşe, doğum sırasında beynine bir süre oksijen taşınmaması sonucu ileriki yıllarda normalin altında zekâya sahip olmuştur.
- B) Gebeliğin ilk üç ayında "X" ilacı kullanan Fatma, kolsuz bir bebek dünyaya getirmiştir.
- C) Prematüre doğan İlker, iyi beslenerek birkaç ay içinde normal doğan çocukların kilosuna erişmiştir.
- D) Başından geçen olumsuz bir olay sonrasında kekelemeye başlayan Sabri, tüm çabalara rağmen kekeme kalmıştır.
- E) Doğuştan hipermetrop olan Zehra'nın bu görme bozukluğu yaşla birlikte giderek artmıştır.

ÇÖZÜM

Gebeliğin ilk üç ayı, aynı zamanda gebeliğin kritik dönemi kabul edilmektedir. Bunun temel nedeni, yaşamsal öneme sahip tüm organların ve bedensel yapının temellerinin bu dönemde atılmasıdır. Özellikle bu süreçte meydana gelmesi muhtemel olumsuz çevre koşulları, embriyoda geriye dönülemez organ hasarlarına yol açabilir. Doğum öncesi süreçte özellikle de embriyonun geliştiği ilk 12 haftalık (3 aylık) süreçte annenin geçirebileceği bazı hastalıklar, alacağı ilaçlar, karşı karşıya kalabileceği olumsuz çevre koşulları embriyoda geriye dönülemez organ hasarlarına yol açabilir. İşte bu noktada karşımıza kritik dönem çıkar."

Cevap B

2006 KBYS

İlköğretimin önemi, aşağıdakilerin en çok hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Bireyin gelişim ve eğitiminin kritik dönemini oluşturmasından
- B) Süre olarak uzun bir öğretim sürecini kapsamışından
- C) Bireyin çevresiyle etkileşimini yeniden yapılandırmasından
- D) Okul-aile işbirliğine yeni bir anlayış kazandırmasından
- E) Bireysel ve toplumsal gelişmeye yardımcı olmasından

ÇÖZÜM

Özellikle okuma yazma bilmeyen yetişkin bireylerin okul çağı çocuklarına kıyasla okuma-yazma öğrenmeleri daha zor ve zaman alıcıdır. Okuma yazma becerilerinin kazanımları için okul çağı(6-12) kritik dönemdir. Bu dönemde kazanılmayan bu beceriler ileriki dönemlerde çok zor kazanılır.

CEVAP A

d) Tarihsel Zaman

Tarihsel zaman bireyin içinde yaşadığı zaman diliminin ve bu zaman diliminde gerçekleşen önemli olayların, bireyin gelişim sürecine etkisini anlatır. İnsanların ilgileri ve davranışları, teknolojik yeniliklere, savaşımlara, doğal afetlere, moda, düşünce sistemlerindeki değişimlere bağlı olarak, gelişim süreçlerini etkileyecek şekilde değişiklik gösterebilir.

Türkiye'de 1980 yılında 20li yaşlarında olan bir kişi ile 1980 yılında doğmuş olan bir kişi, yaşantılarından aynı yaşlarda oldukları dönemlerde farklı yapılarda olacaklardır. Çünkü 1980 yılında 20 yaşındaki kimse 1980 darbesini görmüş ve yaşamış olacak, yaşantılarına yeni ve farklı bilgi ve deneyimler eklemiş, bilgileri ve öğrenmeleri ona göre farklı bir şekilde şekillenmiş olacaktır. Bunu yaşamayan bir kimse yani 1980 yılında sonra doğmuş bir kimse ise uygulanan politikalar gereğince "Popüler Kültürle" yetişmiş, daha sıradan bir yapı gösterecektir. Tarihsel Zaman aynı zamanda "Teknolojik Gelişmeler", "Siyasi Olaylar", "Kültürel Gelişmeler" açısından büyük önem taşımaktadır.

DİL GELİŞİMİ

Dil, duygusal ve sosyal iletişimin en önemli birimlerinden birisi olup karmaşık bir iletişim sistemidir. Dil gelişimiyle ilgili genel görüş, dilin bedensel ve bilişsel gelişime paralel olarak ilerlediğidir. Dilin önemli özelliklerinden biri de sosyal bir varlık oluşudur.

Dil Gelişimi Kuramları:

1. Davranışçı Görüş
2. Sosyal Etkileşimci Görüş
3. Nativist (Ana Dili – Doğuşçuluk) Görüş
4. Biyolojik Temelli Görüş

1. Davranışçı Görüş

- ❖ Çocuklar kendilerini istedik sonuca götüren sesleri tekrarlayarak dili kazanırlar.
- ❖ Dilin kazanımı büyük oranda çevre etkisine bağlanmıştır.
- ❖ Davranışçı görüş, dilin kazanılmasında pekiştirme ve tekrar olmak üzere iki faktör üzerinde durur.

2. Sosyal Etkileşimci Görüş

- ❖ Dil, sosyalleşme içerisinde gerçekleşmektedir. Yani çocuk çevresini gözler, kendisine yakın gördüğü kişileri model alır ve kendi sesini onların sesine benzetir, yani taklit eder.
- ❖ Özellikle konuşmalarda görülen şive farklılıklarını etkili bir şekilde açıklayabilmektedir.
- ❖ Dilin kazanılmasında gözlem ve taklit olmak üzere iki temel faktör üzerinde durur.

3. Nativist Görüş (Ana Dili – Doğuşçuluk)

- ❖ Dil, tam anlamıyla genetik olarak aktarılmaktadır ve bütün insanlar dil kazanım araçlarına zaten önceden sahiptir.
- ❖ Çevre etkisi tamamen göz ardı edilmiştir.

4. Biyolojik Temelli Görüş

- ❖ Dil gelişimi ile ilgili en çok rağbet gören görüştür. **Chomsky** ve **Lenenberg** bu görüşün öncüleri arasındadır.
- ❖ Chomsky insanın dil öğrenmeye yatkın bir aygıt/mekanizma/program ile doğduğunu ve dili ne zaman nasıl öğreneceklerinin bu program dâhilinde olduğunu savunur.

Bu yaklaşımı destekleyen iki temel bulgu vardır:

- ❖ **Birincisi, çocukların dil gelişimi seyri ve bu seyrinde olup biten temel değişimler bütün dil ve kültürlerde paralellik göstermesi.**
- ❖ **İkincisi, çocuklar yapılandırılmış bir dile yeteri kadar maruz kalmadıklarında dahi belli bir düzeyde dil edindikleridir.**

Yapılan çalışmada doğuştan duymayan çocuklardan bazılarının anne ve babalarının "Çocuğum ileride bir gün konuşma dilini öğrenir." umuduyla onlara işaret dilini öğretmediği gözlenmiştir. Ancak bu çocuklar ilerleyen süreçte ebeveynlerinde gözlemlediklerinin dışında işaretlerle kendilerini ifade etmeye çalışmışlardır. Chomsky'e göre dili öğrenmek, yürümeyi öğrenmeye benzer. Yani her ikisinin de temelinde olgunlaşma yatar. Yapılan çalışmada doğuştan duymayan çocuklardan bazılarının anne ve babalarının "Çocuğum ileride bir gün konuşma dilini öğrenir." umuduyla onlara işaret dilini öğretmediği gözlenmiştir. Ancak bu çocuklar ilerleyen süreçte ebeveynlerinde gözlemlediklerinin dışında işaretlerle kendilerini ifade etmeye çalışmışlardır. Chomsky'e göre dili öğrenmek, yürümeyi öğrenmeye benzer. Yani her ikisinin de temelinde olgunlaşma yatar.

Chomsky'e göre her insanda doğuştan varolan dil kazanma aygıtı iki yapıdan oluşmaktadır:

Temel yapı: Kavramların düşünsel düzeyi ile ilgilidir.
Yüzeysel yapı: Sözcüklerle ilgilidir.

Ona göre dili kazanma sürecinde bu iki yapı hem bir arada hem de birbirinden ayrı işler. Temel yapının, yüzeysel yapıdan önce oluştuğu düşünülmektedir. Yani önce seslerin ilgili oldukları anlamlar kavranır (kavramların düşünsel düzeyi), ardından yüzeysel yapı oluşturulur (sözcükler ortaya çıkar).

Chomsky'e göre dil kazanma aygıtı, çevreden bağımsızdır ancak, etkili bir şekilde işlerlik kazanabilmesi için sosyal bir ortama ihtiyaç duyulur. Dil gelişimini biyolojik ve psikolojik temele bağlayan Chomsky'nin bu görüşü "psikolinguistik kuram" olarak da bilinmektedir.

DİL GELİŞİMİNDE TEMEL KAVRAMLAR

Fonem (Ses): Bir dilde yer alan en küçük ses birimidir. "Sal" sözcüğünde ilk harfe karşılık gelen ses /s/ olarak sembolize edilmiş bir fonemdir.

Morfem (Sıra): Bir dildeki en küçük dil yapı birimidir. Hatta her hecenin bir morphem olduğu söylenebilir. /s/, /a/, /l/, fonemleri bir araya gelerek "sal" morfemini oluştururlar.

Semantik (Anlam): Semantik anlam bilimidir. Konuşma dilinde kelimelere yüklenen anlamları inceler. Eğer bir kişi konuşma dilinde kelimeleri, anlamlarına uygun şekilde kullanabiliyorsa semantik yapıya uygun davranıyor demektir.

Sentaks (Söz Dizimi-Dilbilgisi): Sentaks gramer bilgisiyle ilgilidir. Eğer bir kişi konuşma dilinde, gramer yapısına uygun şekilde konuşabiliyorsa, sentaks yapıya uygun davranıyor demektir. "Güneş doğdu." Bu ifade hem semantik hem de sentaks açısından doğrudur. "Ay düştü." Bu ifade sentaks yani gramer kuralları açısından doğru olmasına karşın, semantik açıdan yanlıştır.

Alıcı Dil: Alıcı dil, çocuğun çevresindeki kişilerin dilini anlama becerisidir. Bu beceri çeşitli etkinliklerle artırılabilir. Ayrıca, çocuğun bu beceriye dayanarak, yeni bir kelime öğrenmedeki istekliliği de alıcı dil kapsamında değerlendirilebilir. Eğer çocuk bir olayla ilgili yeni bir sözcük öğrendiğinde, bu olayla ilgili olabilecek diğer sözcükleri de öğrenmek istiyorsa alıcı dil becerisi gelişmiştir.

İfade Edici Dil: İfade edici dil, çocuğun kendisini anlatabilme becerisidir. Burada unutulmaması gereken temel nokta, alıcı dilin, ifade edici dilden önce geliştiğidir. Yani ifade edici dilin gelişmesinin (çocuğun kendisini etkin bir şekilde ifade edebilmesinin ön koşulu, alıcı dilinin gelişmiş olmasıdır.

Piaget'in Dil Gelişim Evreleri :

1. Ağlama (0-2 ay)
2. Babıldama (2-6 ay)
3. Çağıldama (Heceleme) (6-12 ay)
4. Tek Sözcük (Morgem) (12-18 ay)
5. Telgrafik Konuşma (18-24 ay)
6. İlk Gramer Konuşması (24-60 ay)

1. Ağlama (0-2 ay): Bilinçsiz ve refleksif bir tepkidir. Buna karşın, bebeğin ihtiyaçlarını belli etmesi açısından önem taşır.

2. Babıldama (2-6 ay): Bebek, anlamsız ve bilinçsizce sesler çıkartmaya başlar, ("da - da" gibi ünlü ve ünsüzler bir arada kullanıldığı sesler çıkartılır.) Bu sesleri çıkartırken, bir yandan da çevresindeki kişilerin ona vereceği tepkileri gözlemler.

Chomsky'e göre bebekler bu dönemde dünya dillerindeki tüm sesleri çıkartmaktadırlar. Yani dil gelişiminin bu evresinin, evrensel olduğu söylenebilir.

3. Çağıldama (Heceleme) (6-12 ay): Bebek, ünlü ve ünsüz harfleri sıraya koyarak çeşitli sesler çıkartmaya başlar ("ba-ba, ma-ma gibi). Bebeğin çıkarttığı sesler, yavaş yavaş yöresel özellikler kazanmaya başlar.

4. Tek Sözcük (Morgem) (12-18 ay): Dil gelişiminde "tek sözcük" evresi olarak bilinir. Bu evrede çocuk tek bir kelime kullanarak bir şeyler anlatmaya çalışır. Anlamlı ilk sözcükler bu evrede söylenir. Alıcı dil özelliği belirgin olarak ortaya çıkar, ancak ifade edici dil henüz yeterli değildir.

1,5 yaşındaki Ahmet "kedi" diyor. (Ahmet kedi derken farklı şeyleri anlatmak istemiş olabilir. "Anne, kediyi yanımdan al, korkuyorum.", "Anne, kediye bak", "Anne, o kediyi yanıma getirin, onunla oynamak istiyorum." ...)

Burada önemli olan çocuğun kullanmış olduğu kelimenin herkes tarafından kabul görmüş olması değildir. Çocuk, kendi oluşturduğu ses dizilerini, belli bir şeyi ifade etmek için kullanıyorsa yine morgem konuşma gerçekleştirdiği söylenebilir. Örneğin: 2 yaşındaki Ayşe annesine suyu kastederek "bu bu" ya da salınacağı kastederek "vın vın" demesi gibi.

2009 STS

"Nen nen" sözüyle salıncak demek istediği varsayılan Fatma'nın, dil gelişimi bakımından hangi evrede olduğu söylenebilir?

- A) Tek sözcük
- B) Babıldama
- C) Ağlama
- D) Telegrafik konuşma
- E) Heceleme

! Dil gelişimini açısından kritik dönem 0-6 yaş arasıdır. Dönem bazında ise en kritik dönem morgem-tek sözcük evresidir.

2006 KBYS

Alican babasının görevi nedeniyle üç yaşındayken ailesiyle ABD'ye gitmiştir. Bu ülkede kreşe devam eden Alican, bir süre sonra İngilizce'yi kursa giden annesinden daha çabuk öğrenmiş ve annesine göre daha düzgün bir aksanla konuşmuştur.

Bu örnekte, yabancı dil öğrenmede, aşağıdakilerden hangisi diğerlerinden daha önemlidir?

- A) Kalıtım
- B) Yaş
- C) Çevre
- D) Zekâ
- E) Dil öğrenmeye yatkınlık

4. Telegrafik Konuşma(18-24 ay): Dil gelişiminde "iki sözcük" evresi olarak bilinir. Bu evrede çocuk iki kelimeyi yan yana koyarak, bir şeyler anlatmaya çalışır.

2 yaşındaki Ali, "Anne su" diyor. (Büyük ihtimalle annesinden bir bardak su istiyor.)

5. İlk Gramer Konuşması (24-60 ay)

Grammer kazanılmaya başlanır. Yani çocuk cümlelerin yapısını ve kurallarını edinmeye başlar. Kelime hazinesi hızla gelişir.

İlk kurallı cümleler ortaya çıkar.

"Abi okula gitti", "Anne eve geldi"...

24 - 36 ay arasında çocuk ilk kez "Neden?" soru tipini kullanarak basit sorular yöneltebilir.

36 - 48 ay arasında çocuk ilk kez "yarın, gelecek hafta, daha sonra" gibi zaman bildiren ifadeleri anlayabilirler.

48 - 60 ay arasında çocuk ilk kez zamanı bildiren doğru cümleler kurmaya başlar. (Ben haftaya okula gideceğim.)

Çocukların dili kullanırken yaptığı hatalar :

Eksik Kurallaştırma : Çocuğun bir olayla ilgili öğrendiği kuralı, sadece o olayla sınırlandırmasıdır. Bu yönüyle aşırı kurallaştırmanın tersi kabul edilebilir.

5 yaşındaki Ali, üst kat komşusu Ayşe Manım'a "misafir" demektedir. Bir gün alt kat komşusu Sevinç Hanım gelince, annesinin onca sözüne karşın Sevinç Hanım'ı "misafir" kabul etmez. Nedeni sorulduğunda ise "Misafir öbür teyze" der.

Aşırı Kurallaştırma : Çocuğun bir olay ya da kavramla ilgili öğrenmiş olduğu kuralı, bu olayla ilgili - ilgisiz ayrımı yapmaksızın tüm durumlara genellemesidir.

"-ler", "-lar" ekiyle çoğul yapıldığını öğrenen bir çocuk, birden fazla şeker gördüğünde "şeker" yerine "şekerler" diyebileceği gibi, masa üzerinde duran çok sayıda şekerin "hepsini" isteyeceği zaman "heplerini istiyorum" da diyebilir.

"ayakkabı" kelimesine "-cı" eki ekleyerek "ayakkabıcı" yapıldığını öğrenen bir çocuk, "manav" yerine "manavcı", "bakkal" yerine "bakkalıcı", "berber" yerine "berberci" diyebilir.

Piaget'e göre, dil gelişimi bilişsel gelişime paralel olarak ilerler. Yani dil gelişimi hiçbir zaman için bilişsel gelişimin ilerisinde olamaz. Ona göre dil gelişimi ile sembolik oyun arasında sıkı bir ilişki vardır.

Piaget, çocukların konuşmalarını benmerkezci konuşma ve sosyalleşmiş konuşma olmak üzere ikiye ayırır. Süreç, benmerkezci konuşmadan, sosyalleşmiş konuşmaya doğru ilerler. Benmerkezci konuşmanın kaybolarak yerini sosyalleşmiş konuşmanın almasıyla, benmerkezcilik de

ortadan kalkar. Piaget bu sürece genetik yapıya (olgunlaşma süreci) dayandırmıştır.

Benmerkezci Konuşma: Çocuk kendi hakkında konuşur, çevresiyle herhangi bir iletişim çabası yoktur. Konuşmalarında herhangi bir cevap beklemez, karşısındaki kişinin kendisini dinleyip dinlemediğini önemsemez. Benmerkezci konuşma daha çok bir oyundaki monolog tarzına benzer. Yani benmerkezci konuşma sesli şekilde kullanılır ve dışsal konuşmanın özelliklerini barındırır. Piaget'ye göre okul öncesi dönemdeki çocukların yaklaşık yarısı böylesi bir doğaya sahiptir.

Sosyalleşmiş Konuşma : Çocuk çevresindeki diğer kişilerle karşılıklı alışveriş içerisinde. Yani karşısındaki kişi ya da kişilerden isteklerde bulunur, gerektiğinde kızar, bağırır, ya da merak ettiği konularda bilgi alır. Piaget, dil gelişiminin bilişsel gelişime bağımlı olduğunu açıklamak için sosyalleşmiş konuşmayı örnek verir. Ona göre çocuğun sosyalleşmiş konuşma evresine belirli bir yaştan önce (yani belirli bir bilişsel gelişim düzeyinden önce) ulaşması olanaksızdır.

! **Piaget'e göre dil bireyden çevreye doğru gelişir. Yani bebek doğuştan asosyal bir varlıktır. Piaget'e göre birey olgunlaştıkça sosyalleşir. Vygotsky ise buna karşı çıkar insanın doğuştan sosyal bir canlı olduğu tezini savunur. Hatta Piaget'in dil gelişimi de dahil birçok becerinin kazanılmasında olgunlaşmanın önkoşul olmadığını bunun yerine sosyal çevrenin(yakınsal gelişim alanının) bireyin gelişim ve öğrenmesini olgunlaşma olmadan ileri seviyeye götürebileceği fikrini savunmuştur.**

Vygotsky ve dil gelişimi :

Vygotsky, Piaget'in belirttiği "benmerkezci konuşmanın, sosyalleşmiş konuşmaya dönüştüğü" düşüncesini kabul etmez. Çünkü ona göre sosyal düşünce bebeklikten itibaren vardır. İnsanda soyut düşüncenin gelişimiyle benmerkezci konuşma kaybolmaz, sadece içsel konuşmaya dönüşür.

İçsel Konuşma : Vygotsky'e göre konuşma gelişiminin son evresidir. İçsel konuşmayla birlikte düşünce sesten soyutlaştırılmakta ve bireyin kendi kendine düşünmesini sağlamaktadır. Aslında çocuktaki benmerkezci düşünceyle aynı işleve sahiptir.

Vygotsky, içsel konuşmayı açıklamada bir dizi deneyden faydalanmıştır:

Okul öncesi ve okul çağındaki çocuklardan içerisinde mavi bulutların olduğu resim çizmesi istenir. Masada kırmızı bir kalem ve bir kabın içerisinde su bulunmaktadır.

Okul öncesi dönemdeki çocuk kendisinden istenen çalışmayı yaparken, "Kalem nerde? Neyse boş ver, ben de kırmızıyla çizerim, suyla ıslatırım. Koyulaşır daha mavi olur..." şeklinde kendisiyle konuşmaktadır. Okul dönemindeki çocukta ise böyle bir konuşma gözlenmez, ancak Vygotsky daha sonra bu çocuğa neler düşündüğünü sorar. Okul dönemindeki çocuk sesli olarak dile getirmese

bile, okul öncesi dönemdeki çocukla aynı şeyleri düşünmüştür.

Kısaca Vygotsky Piagetin egosantrik düşünce ile meydana gelen benmerkezci konuşmanın da sosyal konuşma olduğunu zamanla bu konuşmanın sesli konuşmadan sessiz konuşmaya doğru azalarak içselleştğini savunur. Piaget'ye göre dil gelişimi bireysellikten sosyallığe doğrudur. Vygotsky'e göre ise sosyallikten bireyselliğe doğrudur.

Yansıtıcı Konuşma: Karşılıklı konuşma esnasında, karşımızdaki kişinin (örneğin çocuğun) içini dökmesi, dilediği sayıda cümle kurarak kendini istediği gibi ifade edebilmesi, başarmak için nelere ihtiyacı olduğunu, çocuğun kendi konuşmaları içerisinde çekip bulmasını sağlamak amacıyla kullanılır. Yansıtıcı konuşma daha çok rehberlikte bireyin kendini açması için yapılan konuşma şeklidir. Örneğin :

Rehber Öğretmen : Ali bu günlerde çok durgunsun.

Ali : Öğretmenim hayatımın anlamını kaybettim.

Rehber Öğretmen : "Hayatımın anlamını derken." Alicim. İşte rehber öğretmenin Ali'nin konuştuğu cümleyi tekrar edip Ali'nin kendini açmasına teşvik etmesi şeklinde yapılan konuşmaya **yansıtıcı konuşma** denir.

2010 KPSS (10 TEMMUZ)

Gülce ile annesi oynamaktadır.

Gülce: Anne bana "Kızım ne yapıyorsun?" diye sor.

Anne: Kızım ne yapıyorsun?

Gülce: Gemi yüzdürüyorum.

Gülce: Şimdi de "Nereye gidiyorsun?" diye sor.

Anne: Nereye gidiyorsun?

Gülce: Anneanneme gidiyorum.

Yukarıdaki karşılıklı konuşmada Gülce'nin davranışları dil gelişimiyle ilgili aşağıdaki kavramlardan hangisiyle açıklanabilir?

- A) İçsel konuşma
- B) Telgraf konuşması
- C) Yansıtıcı konuşma
- D) Toplu monolog
- E) Benmerkezci dil

ÇÖZÜM

Gülce ve annesi arasında geçen konuşmaya baktığımızda Gülce annesini diyaloga dahil ederken dahi annesine kendisinin öngördüğü konuşmayı yaptırmaktadır. Yani, aslında bu konuşmada anne bir öteki şahıstan çok Gülce'nin rol verdiği ve rolünü belirlediği biridir. Böyle bir diyalog içsel konuşma değildir.

(A) çünkü Gülce bu konuşmayı kendisiyle yapmıyor. Telegrafik konuşma değildir çünkü ekler ve dil bilgisi kuralları etkili kullanılmıştır.

(B). Yansıtıcı konuşma değildir.

(C) çünkü yansıtıcı konuşmada karşılıklı etkin bir katılım söz konusudur.

ve bireyler birbirlerinin konuşmalarını kolaylaştırıcı iletişimsel teknikler kullanırlar. Burada anne ne

söyleyeceğine kendisi karar vermemektedir. Buradaki konuşma toplu monolog da değildir. (D). Öyle olması için her bir bireyin kendi kendine konuşuyor olması gerekirdi. Ancak, burada Gülce kendi konuşması için (kendini dışı vurmada) annesini kullanmıştır. CEVAP E

Senkretizm

Somut işlemler dönemi 6-7 yaş çocuğunun egosantrik özelliğinin bir sonucu olan senkretizm, çocukta çözümleme yeteneğinin bulunmaması demektir. Senkretizm özelliğine sahip çocuklar bir yeni düşüncenin arasında ilişki olsun ya da olmasın kendinden önce gelen şeyle bir bağlantı arayıp bulmaya çalışır ve ayrıntıları ayırt etmeye çalışma yerine bir bütün halinde algırlar. Piaget ve Abel senkretizm özelliğine sahip çocukların, neden-sonuç ilişkisi kurmaya yönelik verilen ifadelerin anlamına bakarak ifadeler arasında ilişki kuramadıklarını belirtmektedir. Bunun yanı sıra bu özelliğe sahip çocuklar birbirine yabancı nesneler veya sözcükler arasında benzeyişler kurmaya, homojen olmayan doğal olayları birbirine bağlamaya ve geçici de olsa her olaya bir neden aramaya çalışırlar. Özetle, senkretizm özelliğiyle çocuklar, her yeni durumu başka bir duruma bağlamaya eğilimlerdir. Senkretizm bu anlamda kısaca bir bağlaç aşırılığı olarak ifade edilebilir. Çocukların senkretizm özelliğinin azalmasında aile önemli bir rol üstlenmektedir. Ailenin sağlamış olduğu bakımın kalitesi çocuğun bilişsel gelişim basamaklarını sağlıklı bir şekilde yaşaması için hayati öneme sahiptir. Şüphesiz çocuğun başarısını, dil ve düşünme gelişimini arttırmada ya da azaltmada ailenin özellikleri önemlidir. Benzer şekilde iyi bir anne eğitimi ve çocuk bakımının kalitesi, çocuğunun sözel dil, matematiksel düşünme ve problem çözme becerilerini arttırmada ve çocuğun sosyalleşmesi üzerinde önemli etkisi olduğu ifade edilmektedir.

2010 KPSS (31 EKİM)

Hasan odasında diz çöküp, arabalarından birini sağ, diğerini de sol eline alarak yarıştırdı. Arabalarını hızla ileri geri hareket ettirerek motor, fren ve korna sesleri çıkarır. “Şimdi sarı araba geçiyor, şimdi mavi hızlandı.” diye bağırdı.

Hasan’ın ağızıyla oyununa tempo tutar gibi konuşması dil gelişimiyle ilgili aşağıdaki kavramlardan hangisiyle açıklanabilir?

- A) Monolog
- B) Sözel senkretizm
- C) Tekrarlama
- D) İçsel konuşma
- E) Toplumsallaşmış dil

ÇÖZÜM

Bir çocuğun tek başınayken gerçekleştirmekte olduğu davranışları dışından konuşarak (sesli konuşma) tekrarlama, “monolog” olarak açıklanır. Hasan’ın arabalarıyla oynarken “Şimdi sarı araba geçiyor, şimdi mavi hızlandı” şeklindeki konuşması, bu duruma örneklendir. Bu

çocuklar tek başlarına kaldıklarında ise monolog tarzı konuşma görülür. Monolog, çocuğun özellikle tek başına oyun oynarken, yapacaklarını kendi kendine mırıldanması şeklinde ortaya çıkar.

- Ayşe Hanım, oğlundan elbisesini ve ayakkabılarını giymesini isteyerek mutfağa geçer. Ahmet bir yandan ayakkabısını giyerken bir yandan da “Ayakkabımı giyeceğim, elbisemi giyeceğim, elbise, elbise, ayakkabımı giyeceğim...” şeklinde mırıldanmaktadır. CEVAP A

2009 KPSS

Leyla annesine resim yapmak istediğini söyler. Annesi boyaları ve kâğıdı masaya bırakır. Leyla masaya oturur. Bir çiçek resmi çizerken yanında annesi olmadığı hâlde, “Bir çiçek, çiçek çizeceğim, çiçek yapacağım.” der.

Leyla’nın resim çizerken yaptığı konuşmalar dil gelişimiyle ilgili olarak aşağıdaki kavramlardan hangisiyle açıklanabilir?

- A) İçsel konuşma
- B) Yansıtıcı konuşma
- C) Tekrarlama
- D) Monolog
- E) Telgraf konuşma

ÇÖZÜM

İki sözcüklü anlatımlar genellikle çocuklar 18-24 aylıkken başlar. Çocuklar başkalarına iletmek istedikleri düşünceleri anlatmak için özne – yüklem sıralamasına uygun şekilde sözcükleri birleştirir. Leyla da annesi yanında olmadığı halde, iletişime açık bir şekilde kendi kendine “çiçek çizeceğim” anlatımını tekrar etmektedir. Bu durum monolog olarak tanımlanır. Cevap D

2008 KPSS

İşiten anne - babaların doğuştan duymayan çocuklarıyla çalışan bir araştırmacı, bu ebeveynlerden bir kısmının, konuşma dilini öğrenebilmeleri umuduyla çocuklarına işaret dilini öğretmediklerini saptamıştır. Araştırmacı daha sonra yaptığı çalışmada, bu çocukların işaret dilinde bulunanlardan daha farklı hareketlerle, kendilerini ifade etmeye çalıştıklarını gözlemiştir.

Araştırmacının bu gözlemi, dilin kazanılmasında aşağıdakilerden hangisinin önemine vurgu yapmaktadır?

- A) Sosyal öğrenme
- B) Taklit
- C) Pekiştirme
- D) Klasik koşullanma
- E) Biyolojik altyapı

ÇÖZÜM

Araştırmacı daha sonra yaptığı çalışmada, bu çocukların işaret dilinde bulunanlardan daha farklı hareketlerle (sosyal öğrenme ya da taklit yoluyla öğrenmeden farklı olarak), kendilerini ifade etmeye çalıştıklarını gözlemiştir. Dilbilimci Chomsky’nin etkisi altında psikologlar, dil öğrenme ile ilgili psikolinguistik kuramı geliştirmişlerdir. Bu kuram, insanların doğuştan dil öğrenme yeteneği ile doğduğunu insanın dili konuşmak üzere doğumdan önce programlandığını kabul eder. Böylece hangi çevrede, hangi koşullar altında olursa

olsun, çevresinde konuşan olduğu sürece insan yavrusu konuşmayı öğrenir. Çocuk dil öğrenirken, sadece bir dizi kelimeyi değil, bu kelimeleri dizi haline getirilmesine olanak veren gramer kurallarını da öğrenir.

KİŞİLİK GELİŞİMİ

Kişilik gelişiminde, doğuştan gelen; genlerle, ana babalardan çocuklara geçen özelliklerle, çevresel etmenler etkili olmaktadır.

Freud'un Kişiliğin Yapısı, Örgütlenmesi ve Gelişimine İlişkin Kurumsal Yaklaşımları :

- a) Topografik Kişilik Kuramı
- b) Yapısal Kişilik Kuramı
- c) Psikoseksüel Gelişim Kuramı

a) Topografik Gelişim Kuramı

Bu kuram bireyin bilişsel etkinlikleriyle ilişkili olup, insan davranışlarının bilinçten öte, bilinç altı ile ilişkili olduğunu vurgular. Freud, bireyin çeşitli bilişsel etkinliklerinin bilince uzaklıklarını saptamayı amaçlamış ve bilişsel içeriklerin belirli biliş bölgelerinde bulunduğunu söylemiştir.

Bilinç: Bireyin herhangi bir anda farkında olduğu yaşantılarının bulunduğu bölgedir.

Bilinç Öncesi: Bireyin ancak dikkatini zorlayarak hatırlayabildiği yaşantılarının bulunduğu bölgedir.

Bilinç Dışı: Bireyin farkında olmadığı, dikkatini zorlansa bile bilince çıkaramadığı, hatırlayamadığı olayların barındığı bölgedir.

b) Yapısal Kişilik Kuramı

Freud Topografik kuramın bazı hastalarında yeterli olmadığından hareketle yeni bir kişilik modeli daha geliştirmiştir. Bu modele göre kişilik, id, ego, süperegodan oluşmaktadır. Kişiliğin bu üç sistemi sürekli olarak birbiriyle etkileşerek bireyin davranışlarını yönlendirmektedir.

İd: Kişiliğin ilkel yönünü oluşturmaktadır. Daima haz ilkesine göre hareket etmektedir. Doğuştan getirilir ve ruhsal enerjinin kaynağıdır. Aynı zamanda id, iç güdülerinde (libido ve saldırganlık) kaynağıdır. Gerçek dışı ve mantık dışı istek ve arzularla, bireyin içsel dürtülerinin her ne pahasına olursa olsun derhal doyurulması doğrultusunda bir işlevde bulunmaktadır. Freud'a göre yaşamın ilk günlerinde büsbütün id'den oluşan ilkel yapı ayrımlaşarak ego ve süperegö'yü oluşturmaktadır.

Ego: Kişilik yapısının gerçeklik ilkesine göre hareket eden ve kısmen de olsa bilinçli olan bölümdür. Kişiliğin idare meclisi gibi davranır. Ego, gerçekliğin sınırlarının zorlanmadan bireyin içsel dürtülerinden kaynaklanan ihtiyaçlarının uygun bir şekilde nasıl karşılanacağını tayin etmektedir. Bireyin başını belaya sokmayacak çözüm önerileri arar.

Süperegö: Kişiliğin ahlaki yönünü temsil eder. Tüm kararlarında ahlak ilkesinden yola çıkarak, katı ahlaki kurallar çerçevesinde özellikle id'in cinsellik ve saldırganlıkla ilişkili isteklerini ahlaka uygunluğu açısından denetleyerek, kabul edilmesi mümkün olmayan aşırı istek ve taleplerin karşılanmasına karşı çıkar.

c) Psikoseksüel Gelişim Kuramı

Freud özellikle ilk altı yaş içindeki yaşantılara dikkat çekerek, bu dönemin izlerinin bireyin yetişkinlik yıllarındaki kişilik özellikleri üzerinde belirleyici olduğunu savunmuştur. Freud, kişilik gelişimini beş psikoseksüel gelişim döneminde incelemiştir: Oral, anal, fallik, gizil ve genital dönemlerdir.

1) Oral Dönem (Doğum- 1 yaş): Bu dönemde haz bölgesi ağızdır. Belli başlı davranış biçimi olarak emme, ya da içine alma gösterilebilir. Bebek bu dönemde etrafındaki uyarıcıları almaya çalışır. Bunu hem emme biçiminde hem de diğer duyu organlarıyla yapmaya çalışır. Örneğin, gözleriyle etrafında gördüklerini, kulaklarıyla duyduklarını içine almaya çalışır. Bu dönemin ikinci kısmında diş çıkarma ile birlikte ısırma davranışı görülmeye başlar. Bu dönem uygun geçirilmediği takdirde, ağızla ve içe almayla ilgili bir takım davranışlar sıklıkla görülebilir. Sigara içme gibi. Freud'a göre, anne yerine geçen yetişkin tarafından çocuğun memeden erken kesilmesi, ya da aksine çok uzun süre emzirilmesi, onun bu döneme bağımlı olmasına neden olmaktadır. Emme ihtiyacı, daha sonraki yaşamında da sürmektedir. Örneğin ; Öğrencilerin sinirli ve gergin olduğunda tırnak yemeleri, Freud'un oral bağımlılık olarak tanımladığı durumun bir göstergesidir. Bu dönemde, çocuklar bakımlarının yapılmasından ve emmekten zevk alırlar; gerçekten de, baş parmaklarını ya da ulaşabildikleri her şeyi ağızlarına koyarlar. Oral dönem bebeğin annesine en bağımlı olduğu ve onun bakımına en çok gereksinim duyduğu dönemdir.

2) Anal Dönem (1-3 yaş): İkinci gelişim dönemi olan anal dönem, 1-3 yaşlarını kapsamaktadır. Bu dönem idrar ve dışkı çıkarma ile ilgilidir. Çocuk anüs ve anüsle ilişkili eylemlerden doyum sağlamaktadır. Bu dönem çocuğun edilgenlikten, bağımsızlığa doğru giden ilk eylemleri görülür. Çocuk, bu dönemde kendini ve çevreyi kontrol etmeyi öğrenir. Sinirli, hoşgörüsüz ve cezalandırma yoluyla tuvalet eğitimi veren anne-baba ya da bakıcılar, çocuğun bu döneme bağımlı kalmasına neden olurlar. Bu durumda, daha sonra öğretmenlerin çözümlemeleri gerekecek davranış bozuklukları meydana gelebilir. Bu tür davranışlardan bazıları, aşırı düzenlilik ya da aşırı dağınıklıklardır. Bu dönemde tuvalet eğitimi hata yapılmaması önemlidir.

3) Fallik Dönem (3-6 yaş) Bu dönem aşağı yukarı 3-6 yaşları arasını kapsamaktadır. Çocuklar bu dönemde genital organlarından zevk aldıklarını fark ederler. Cinsiyet ayrımlarını kazanma ve cinsiyet rolleri bu dönemde kazılmaya başlanır. Karşı cins ebeveynine açık olarak daha fazla sevgi gösterisinde bulunurlar. Anne-baba ya da onların yerine geçen yetişkinler, çocuklara sıcak ve sevgi dolu bir şekilde davranmalıdırlar. Çünkü çocuklar bu dönemde, yetişkinleri model alarak cinsiyet rollerini

kazanmaya başlarlar. Çocuklar algılayabildikleri yetişkinlerin değer sistemlerini içselleştirirler.

4) Gizil Dönem (6-12 yaş) 6-12 yaşları arasındaki dönem gizil dönem adını alır. Önceki dönemlerde kazanılan özelliklerin pekiştirildiği gelişim evresidir. Ana babası dışında öğretmenleri ve diğer yetişkinlerle de özdeşim kurmaya başlayan çocuğun ilgisi, sosyal ve entelektüel beceriler edinme üzerinde yoğunlaşır. Bu dönemde çocuk cinsiyetle ilgili konulardan hoşlanmaz ve kendini daha çok oyuna verir. Çocuklar sevgi gösterilerini ev dışında arkadaşlarına yöneltirler. İlkokul çağındaki çocuklar, cinsiyet rol kimliğine güçlü bir ilgi duymaya başlarlar. İlkokul öğretmenleri oyun gruplarının aynı cinsteki çocuklardan oluştuğunu gözleyebilirler. Bu dönem ergenlik fırtınası öncesindeki durgunluk olarak görülmektedir.

Genital Dönem (ergenlik) Freud'un beşinci dönemi fırtınalıdır. Genital dönem adı verilen bu dönem aşağı yukarı 12 yaştan sonra başlar. Hızlı fiziksel gelişme ve ergenlik ile içsel cinsel dürtüler artmaktadır. Ergen ebeveynle ilişkilerini düzenlemek, çatışmalarını çözümlmek ihtiyacındadır. İlköğretimin son yılları ve lise öğretmenleri, bu fırtınalı ve baskılı döneme girmiş olan öğrencilere öğretme güçlükleriyle karşılaşabilir. Ancak öğretmenler ergenin , ilgi ve ihtiyaçlarını, gelişim özelliklerini tanıyıp ona anlayışlı ve saygılı davranarak, problemlerini çözümlmede yardımcı olabilir. Psikoanalitik kurama göre, eğer bir döneme aşırı bağımlılık meydana gelmemişse, ergenin temel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla sorunları çözümlenebilir. Çoğu zaman öğretmenler, ergenlere yardım edebilecek yegane kişilerdir. Çatışmaları çözmek için yeni girişimlerde bulunması kimlik gelişimini kolaylaştırmaktadır.

Engellenme ve Kimlik Çatışmaları

Meydana gelen ihtiyaç durumunda, bireyde ortaya çıkan durumun giderilmesi için ona yön veren güce **dürtü** denir. Örneğin bireyde açlık ihtiyacını (bir eksikliği) gidermek için beliren güçlü dürtüdür. Karnı acıkan kişinin açlığını gidermek için eyleme geçmesi gibi, bireyin ihtiyacını gidermek için belli yönde etkinlik göstermesi eğilimine ise **güdü** denir. İhtiyaç, dürtü ve güdü olarak adlandırdığımız bireyi belli **davranışlara** yönlendiren bu içsel olayların tümüne **"güdülenme durumu"** denir. İhtiyaçlar, güdüler ve dürtüler, çeşitli nedenlerle bazen doyumsuz kalmakta ve amacına ulaşamamaktadır. Bu duruma **engellenme** denir. Örneğin okumayı çok seven ve çok başarılı bir çocuğun ekonomik nedenlerle okula devam edememesi bir engellenme durumudur. Engellenme bireyde öfke, kaygı, yılgınlık ve üzüntülere neden olur. Kişinin iç yaşamı gergin bir hal alır.

Çatışma : Bireyin içinden gelen, birbiriyle bağdaşmayan (birbirine zıt) ve bireyi iki ayrı yöne çeken güdülerin birbiriyle olan savaşına **çatışma** denir. Çatışma; güdünün türüne, şiddetine ve içinde bulunulan duruma göre değişiklikler göstermektedir. Örneğin bir öğrenci hem eğlenme ihtiyacı ile arkadaşlarıyla birlikte olmayı istemekte, öte yandan ertesi gün yapılacak sınavda başarılı olma ihtiyacı ile ders çalışmak istemektedir.

Bu gibi durumlarda engellenmeler, çatışmalardan kaynaklanabilmektedir. Bireyde karasızlık yaratan güdülerin çatışmasını 3 ana başlık altında toplayabiliriz:

İstenilen iki durumun çatışması (yanaşma-yanaşma):

Bu durumda birey, iki olumlu istek için güdülenmiştir. Buradaki çatışma, istenilen iki durumun çatışmasıdır. Örneğin anne hem genç kızının sevdiği gençle evlenip yuva kurmasını istemekte hem de kızından ayrılmak istememektedir. Bu tür çatışmalarda yapılması gereken, isteklerin önem ve öncelik sırasını dikkate almaktır.

İstenmeyen iki durumun çatışması (kaçınma-kaçınma) :

Burada istenmeyen ve ortadan kaldırılması gereken iki veya daha fazla seçenektan birini tercih etmek durumu ortaya çıkmaktadır. Herhangi bir memurun çalıştığı işi hiç sevmemesi ve ayrılmak istemesi ancak ayrıldığında bu işin sağladığı maddi geliri kaybetme riski bu duruma bir örnektir.

İstenilen ve istenilmeyen iki durumun çatışması (yanaşma-kaçınma) :

Bireyin büyük bir arzuyla istediği ancak kaçınılması gerektiği durumdur. Örneğin tatlıyı çok seven, fakat aşırı kilolu bir kişinin pasta ve benzeri tatlılardan uzak durmak zorunda kalması gibi. Yani aynı nesneye hem yanaşma hem de kaçınma söz konusudur.

Savunma Mekanizmaları

Bireyin engellenme veya çatışma yoluyla ihtiyaçları doyumsuz kaldığında ortaya çıkan aşırı kaygı durumundan kendini korumak için başvurduğu başarılı veya başarısız sonuçlanabilen davranış biçimlerine **"savunma mekanizmaları"** denir. Tüm insanlar, psikolojik bütünlüğünü ve benliğinin değerini korumak amacıyla zaman zaman çeşitli savunma mekanizmalarını kullanmaktadırlar.

Ağır bir zorlanma yaşayan insan, başlıca iki sorunla karşılaşır:

- ❖ Yeni duruma uyum sağlamak için çaba göstermek
- ❖ Psikolojik dağılmaya karşı kendini korumak

Ancak zor durumlarla baş etmede, çabaya yönelik davranışlar yerine savunma mekanizmalarının sürekli araç olarak kullanılması durumunda doğru bir davranış olmaktan çıkmakta ve sağlıksız bir nitelik kazanmaktadır. Çünkü savunma mekanizmaları, tıpkı ağrı kesici ilaçlar gibi belirtileri yok eden; fakat ağrının asıl nedenini ortadan kaldırmayan, geçici olarak rahatlatan çözüm yöntemleridir. Savunma mekanizmaları, çatışmaların meydana getirdiği kaygıları geçici olarak gidermektedir. Bireye tam anlamıyla bir doyum ve mutluluk sağlamaz. Çatışmaların aşırı olduğu durumlarda çok ciddi uyumsuzluklar ve ruh hastalıkları ortaya çıkabilmektedir. Savunma mekanizmaları :

Bastırma : Korku, suçluluk gibi kaygı yaratan durumların bilinç alanı dışına itilmesi ve bastırılmasıdır. Bilinçalanı dışında bulunan bu tür duygular konuşma sırasında, düşlerde ya da davranışlarda değişik biçimde ortaya çıkar. Konuşurken yerinde kullanılmayan sözcük düşlerde ortaya çıkan cinsel istekler, beklenilmeyen bir davranış, bastırma

sonucu engellenen dürtülerin biçim değiştirerek bilinç alanına gelmesidir. Örneğin kalabalık bir ergenin bir caddede kız arkadaşını öpmek istemesine rağmen, bunu yapmaması bastırmadan kaynaklanır.

Mantiğa Bırundırme- Bahane Bulma - Akla Uydurma - Usa vurma - Rasyonelize Etme : Kabul görmeyecek güdülerin yarattığı kaygıyı önlemek ya da ondan kaçmak için kullanılan en yaygın savunma mekanizmasıdır. En basit **biçimleri ile günlük** yaşamımızda görürüz. Örneğin; ders çalışmamayı baş ağrısına bağlamak veya elektrikler kesildiği için ders çalışma bahanesini öne sürmek.

Çarpıtma : Birey kendi iç dünyasının gereksinmelerine göre, kendi dışındaki durum ya da süreçleri gerçekçi olmayan bir şekilde değişikliğe uğratar. Kötü alışkanlıkları nedeniyle sevilmeyen bir kişinin, "ben çok güzelim, akıllıyım, o yüzden meyve veren ağacı taşlarlar" diyerek sevilmediğini belirtmesi gibi. Kişi bir takım istek, düşünce, duyguları gerçekte var oldukları gibi kabul edip, sıkıntı ve içsel çatışma yaşamamak için, daha farklı hale getirerek sıkıntı yaratmayacak şekilde kabul etmeye çalışır.

Yansıtma : Çatışmalarla başa çıkmanın başka bir yolu da kendi güdülerimiz için başkalarını suçlamadır. Burada iki tür davranış söz konusudur. Birinde, birey beceriksizliğinin, yetersizliğinin, başarısızlığının nedenlerini başkalarında arar. Örneğin okulda başarısız olan çocuk, bu durumundan anne, babasını veya öğretmenini suçlar. Ya evde ona çalışma olanağı verilmediğini, ya da öğretmenin onu sevmeyişini ileri sürer. İkinci yansıtma biçiminde, kişi kendisinin olumsuz, çirkin, hatalı istek ve tutumlarını başkalarına yakıştırır. Ruhsal hastalıklarda yansıtma, algı ve düşünce sapmalarına, sanrılara (halüsinasyon) ve taşkınlıklara neden olur.

Yerdeğiştirme – Yen Yön değiştirme : Gücümüzün yetmediği bir kimse, ya da denetimimiz altında olamayan bir olay olursa, kaygımızı veya kızgınlığımızı gücümüzün yettiği bir kimseye veya denetimimiz altındaki bir olaya yoneltiriz. Yer değiştirme mekanizmasında, bireyler kendilerinden daha güçlü bireyler tarafından zor duruma düşebilmektedirler. Bu durum bireyin saldırganlığını daha güçlü olana karşı engellemekte ancak bu saldırganlığını kendisinden daha güçsüz olana yonlendirmektedir. Telefonda aldığı bir habere öfkelenen kişinin, telefonu yere fırlatıp parçalaması veya sınıfta yapılan başkanlık seçimini kaybeden bir öğrencinin, okulda kaybetmiş olmanın verdiği öfke ile eve döndüğünde öfkesini kardeşine yonelterek ona bağırıp, azarlaması yer değiştirme mekanizmasına örnek olarak verilebilir. Yer yön değiştirme mekanizması bazen de karşı tarafın daha güçlü durumda bulunmasından dolayı kişinin arkasından onu çekistirme, dedikodu yapma şeklinde de olur. Örneğin Ofisteki müdüre kızan sekreterin mesai arkadaşıyla müdürü çekistirmesi yer-yön değiştirme savunma mekanizmasıdır.

2008 KPSS

Geleneksel psikanalitik kurama ilişkin aşağıda verilen ifadelerden hangisi doğrudur?

A) Davranışları yonlendiren güçler bilinç düzeyinde yer alır.

B) Süperego, id'in isteklerini reddetmek için plan yapma, erteleme gibi ikincil süreçlere dayalı çalışır.

C) Yön değiştirme savunma mekanizmasına bir örnek olarak "dedikodu yapmak" verilebilir.

D) Cinsiyet farklılıklarının kavranması genital dönemde gerçekleşir.

E) Savunma mekanizmaları, süperegonun yarattığı baskıdan korunmak amacıyla id'in kullandığı davranış örüntüleridir.

ÇÖZÜM

Yön değiştirme, bireyin çeşitli engellemeler karşısında engelleyici kişiye ya da nesneye gösteremedikleri herhangi bir tepkiyi başka bir şekilde ya da başka bir nesne/kişinin üzerinde göstermeye çalışmasıdır. Kişinin isteklerini ve kızgınlıklarını gerçek kızılan kişiye değil de daha az zarar gelecek bir kişiye yoneltmesi veya o tepki yerine başka bir tepkinin gösterilmesidir.

Yön değiştirme, kızgınlık veren duygunun ait olduğu nesne ya da durumla hiçbir ilgisi olmayan bir nesne ve duruma yonlendirilmesi veya tehlikeli sayılan duygunun yarattığı tepkinin yerine başka bir tepkinin gösterilmesi şeklinde iki biçimde görülebilir. Birinci gruptaki tepkilere günlük yaşamımızda çok sık rastlayabiliriz. Örneğin; müdürüne kızan memurun karısına, kocasına kızan kadının çocuğuna, öğretmenine kızan öğrencinin arkadaşına gösterdiği tepkiler bu türden tepkilerdir. Yön değiştirme mekanizmaları bazen küfür, yıkıcı eleştiri veya dedikodu şeklinde simgesel bir çağrışım sürecinden geçerek farklı bir nitelik kazanabilir. İkinci tür yön değiştirme mekanizmasında ise tehlikeli sayılan duygu bir nesneden veya durumdan diğerine yön değiştirebildiği gibi, fobiler dediğimiz farklı bir tepkiler şeklinde de ortaya çıkabilir. Fobilerde tepkinin yonlendirildiği bu yeni nesne veya durum gerçekte bir tehlike taşımaz.

Cevap C

Hayal Kurma-Fantezi: Tatlı hayaller kurma ya da fantezi, bireyin çatışmalarının hayalinde çözümleyerek rahatladığı bir durumdur. Bireyler, olayları gerçekteki şekilleri yerine, olmasını istedikleri biçimde hayal ederler. Fantaziye, genellikle ergenlik döneminde çok rastlanır. Örneğin sekreterlikten hiç hoşlanmayan bayan kendini hayal dünyasında başarılı bir müdür gibi düşünerek, sekreterliğin verdiği kaygıdan kurtulur.

Ödünleme – Telafi : Birey, sosyal güdüsünü doyuma ulaştırmak için başka bir faaliyete yonelir. Karşı cinsten ilgisini çekemeyip tatmin olamaması, onun spora yonelerek bu alanda başarılı olmaya çabalaması buna örnektir. Örneğin Napolyon'un "Boyum kısa olabilir, ben de her yeri fethederim o zaman!" Yani diğer bir deyişle, "kıroyum ammaaaaa para bende!" şeklinde yapılan savunma mekanizmasıdır.

Gerileme: Bir olay karşısında basit ve ilkel tepkilere dönme. Gerileme daha çok dört-beş yaşlarıdaki çocuklarda görülür; çünkü bu yaşlarda çocuklar oldukça karmaşıklaşan engellemelerle karşılaşır. Arzularımız engellendiğinde veya kızdığımız zaman mantık dışı ve fevri davranışlar gösteririz. Sıkıntılı durumlarda yetişkin bir insan kekeler, kızarır, yaşının altında bir genç gibi davranır.

Örneğin, altmış yaşındaki bir ihtiyar, gerilim karşısında 25 yaşında bir delikanlı gibi tepki gösterebilir.

Saplanma : Çocukluk yaşantısında, iz bırakmış bir dönemde, bir bireye, nesneye, duruma bağlı kalmaktır. Saplantı sonucunda çocukluk dönemine özgü duygu, düşünce ve davranışlar ortaya çıkar. Kimi bireyde saplantı nesnesi değişmeden kalır. Saplantılar güdülerin doyumuna bağlıdır. Çocukluk ve gençlik çağında güdünün doyum biçimi kişinin kaygısını giderir. Freud'a göre, ego gelişimi sırasında geçtiği basamaklardan birine saplanan birey o dönemi atlatamaz, o dönem özelliklerini bir sonraki döneme taşır. Örnek, uzun süre parmak emme, altına ıslatma gibi.

Özdeşim Kurma- Özleştirme : Engellemeyle başa çıkmanın başka bir yolu da, bir başkası ile özdeşim kurmadır. Başkası gibi durma, düşünme ve davranma yoluyla ulaşmak istediğimiz amaçlara ulaştığımızı sanırız. Örneğin Sevdiği bir sanatçının kullandığı parfümü kullanma.

Yüceltme : Yüceltme mekanizmasında, bastırılmış olan istek ve ihtiyaçların beraberinde getirdiği gerginlik, dışarıdan ilgisiz gibi görülen yeni hedefler, yeni etkinliklere çevrilmiştir. Bu yeni hedef ve etkinlikler bastırılan istek ve ihtiyaçların aksine sosyal açıdan da kabul edilmektedir. Yüceltme, cinsel ve saldırgan dürtü ya da arzuların, cinsel ve saldırgan olmayan davranım ve yollarla doyuma ulaştırılmasıdır. Örneğin saldırgan ve kavgacı yapısı olan bir gencin, polislik mesleğini seçtikten sonra toplum tarafından hoş karşılanmayan bu yapısı, onun görevinin bir yönü olarak kabul edilmesi gibi. Erkeklerin ilgisini çekemeyen çirkin bir kadının erkek giyim mağazasında çalışması.

Duygusal Soyutlanma - Yalıtım: Duygusal soyutlanma mekanizması çeşitli biçimlerde işleyebilir. Bunlardan biri, kişinin diğer insanlardan bağımsızlık kazanarak duygusal ihtiyaçlarının onlar tarafından etkilenmesine karşı önlem almasıdır. Böyle bir insan, ilişkilerinde duygusallığa yer vermeyerek düş kırıklığına ve zedelenmeye karşı korunmaya çalışır. Bu insanlar duygusal ihtiyaçlarının üzerini adeta bir kapakla örterler. Uzun süre ceza evinde kalan kişiler, engellenmiş olmanın acısından korunabilmek için giderek duygusal bir soyutlanma içine girer ve ertesi günü düşünmeksizin her günü geldiğinde yaşarlar. Normal sayılan insanlar da bazı incinmelere ve düş kırıklıklarına karşı soyutlanma mekanizmasını kullansalar da etkin katılım gerektiren yaşam durumlarında bazı riskleri göze alırlar. Ancak bazı insanlar bu mekanizmayı kendilerini her türlü acıdan koruyacak bir kabuk gibi kullandıklarından, yaşama etkin ve sağlıklı katılımlarını da azaltmış olurlar. Bu insanlar duygusal olmamayı güçlülük olarak yorumlama eğilimindedirler.

Soyut Kavramlara Bürünme: Bizde kaygı uyandıran duygusal bir durumu soyut kavramların ışığında görerek, gerçekle ilişkimizi kesme eğilimine, soyut kavramlara bürünme adı verilir. Yakını ölen birey, bu kimseyi bir daha hiç göremeyeceğini bildiği halde, ölümü son derece soyut bir olay yaparak duyduğu acıyı bastırmaya çalışır. Örneğin çok sevdiği birisi öldüğünde o artık bir melek oldu ve aramızda demesi soyut kavrama bürünme savunma mekanizması kullanıldığını gösterir.

Karşı Tepki Geliştirme : Birey esas güdüsünün tam tersi bir güdüye sahip olduğuna inanarak esas güdüsünü gizleyebilir. Örneğin, manevi huzursuzluğa düşen, başkasına karşı derin bir kin duyan biri, bunu örtmek için, yapay bir sevgi davranışına bürünebilir. Bu durumda, saldırgan ve olumsuz duygular daima bu sevgi örtüsü altında kalırlar. Bazı üvey anneler, eşlerinin eski çocuklarına, yapmacık ve gösterişle bir sevgi gösterirler. Kardeşini çok kıskanan bir çocuğun anne babasının yanında kardeşini öpmesi-sevmesi karşı tepki geliştirme savunma mekanizmasıdır.

İnkâr - Yadsıma: Birey daha önce yapmış olduğu bir davranışı kabul etmeyip, inkâr ederek de bir savunma mekanizması gösterebilir. Çirkin bir davranışta bulunan birey, "Hayır ben hiçbir zaman o kişiye kaba davranmadım, sürekli saygılı davrandım" diyerek daha önceki davranışı inkâr eder.

Yapma-Bozma: Anne-babanın ve daha sonraları toplumun içleştirilen değerleri kişiye uygunsuz davranışlarında ötürü kendini suçlama, yargılama ve cezalandırma sorumluluğunu yükler. Yapma-bozma mekanizması, kişinin kendisi ve çevresi tarafından onaylanmayacak düşünce ya da davranıştan vazgeçmesi ve eğer böyle bir söz ya da eylem dışı vurulmuşsa, ortaya çıkan durumu onarmasıyla belirlenir. Bir başka anlatımla, bu mekanizma suçluluk duygularına karşı geliştirilir ve adeta bir sözcüğü yanlış yazan birinin kağıdı silgiyle temizleyerek o sözcüğü yeniden yazmasına benzer. Yapılan yanlış düzeltilmenin ya da ondan ötürü özür dilemenin ceza tehdidini bağışlanmaya dönüştürebildiği çocukluk yıllarında öğrenilir. Yapma-bozma mekanizması günlük yaşamda çok sık kullanılır. Kusurlu davranışlarımız için dilediğimiz özürler, günahlarımıza karşılık verdiğimiz sadakalar ve arada bir duyduğumuz pişmanlık duyguları bu mekanizmanın ürünüdür. Bazı dinlerdeki günah çıkarma ya da kusurların bağışlanacağı güvencesi, insanın yaptığı yanlışların bağışlanmasına ve her şeye yeniden başlayabilmeye karşı duyduğu yoğun ihtiyacı yansıtır.

Asetizm - Çilecilik : Bu, özellikle ergenlerde görülen bir savunmadır. Bu evrede, kişisel veya sosyal baskıdan gerçekten etkilenen bir gençte, cinsel dürtüler dayanılmaz bir kerteye gelince, cinsiyet başta olmak üzere tüm haz verici faaliyetlerden bir el çekme gözlenir. Bu gibi kimseler kolaylıkla tarikat ve mezhep avcılarının kurbanı olurlar. Karşı cinse karşı aşırı düşkün olan ergenlerin tarikat ve cemaatlere yoğun olarak girmeleri o dönemde bu savunma mekanizmalarını sık kullanmalarından kaynaklanır.

Bedenselleştirme - Organlaştırma: Psikolojik nitelikteki çatışmaların beden diline çevrilerek bedenin herhangi bir bölümde ağrı, acı gibi hoşnutsuz uyarımlar hissetme. Bu mekanizma çocukluğun ilk dönemlerinde duygular ve düşünceler yeterince gelişmediği için olağan olarak kullanılır. Erişkin yaşamda tekrar kullanılması bir anlamda gerileme mekanizmasıdır.

Tatlı Limon-Pollyanna: Mantiğa bürünmenin değişik bir biçimi olan bu uyum mekanizması her başarısızlıkta ve düş kırıklığında iyi bir yön görmeye çalışmak şeklinde

tanımlanabilir. Örneğin yolda çantasını çaldıran bir kadının” bu bana çok iyi bir ders oldu. Bundan sonra daha dikkatli olmayı öğrenirim” demesi gibi veya çocuğun ciddi bir üst solunum yolu enfeksiyonu kapmış olan bir annenin “yine de şanslıymışız ki daha kötü bir hastalık çıkmadı.” demesi de tatlı limon (pollyanna) savunma mekanizmasına örnek olarak verilebilir.

Entellektüelleştirme : Duyguları entelektüel sohbetlere boğmak biçiminde yapılır. Örneğin parasızlıktan istediği gibi yaşayamayan gencin ezilen halklar söyleminde bulunması veya parası olmadığı için istediği marka ayakkabıyı alamayan bir öğrencinin kapitalizmin kölesi olmamak için marka ayakkabı kullanmıyorum demesi.

İlkel idealleştirme: İyilikleri ve kötükleri abartmadır. Birey çevresinden zarar görebileceği kaygısından dolayı çevresindeki insanların en basit davranışını bile aşırı övmesi veya ufaklık bir zarar karşısında da ise aşırı kötüleme şeklinde kullanılan savunma mekanizmasıdır. Örneğin; Evde kalemini unutan öğrenciye öğretmeni bir kalem verir o öğrenci öğretmenini yerlere göklere sıgıdıramaz, arkadaşlarının yanında sürekli öğretmenini över veya aynı öğrencinin öğretmeninin sert bakışından rahatsız olup, o öğretmenini sürekli çekiştirmesi, kötülemesi o öğrencinin ilkel idealleştirme savunma mekanizması kullandığını gösterir.

Dışsallaştırma: Başarısızlıkları dış nedenlere bağlamadığı bu yönü ile yantısma savunma mekanizmasına benzer. Yansıtmadan farkı ise bizim bunları değiştiremeyeceğimizi düşünmedir. Kaza geçiren birinin akacak kanımız varmış demesi veya kaderimizde bunu da yaşamak varmış demesi dışsallaştırma savunma mekanizmasını kullandığını gösterir.

Diğergamlık – Özgecilik: Yapıcı ve ılımlı bir karşıt tepki kurma durumudur. Kişinin diğer insanların çıkar ve iyiliğini kendisinininkilere tercih etmesidir. Örneğin; kendini topluma adanmak.

Düşünselleştirme : Düşünselleştirme savunma mekanizması, neden bulma ve duygusal soyutlanma mekanizmalarının birlikte kullanılmasıyla oluşur. Hayal kırıklığı veya suçluluk duyguları gibi hoşnutsuzluk yaşantıları karşısında kişi, hem durum karşısında duygularının açığa çıkmasını engeller hem de bunu kolaylaştırabilmek için hoşnutsuzluk yaşantılarına kendisi dışında nedenler bulur.

Kendine Yönelme: Öfke ve saldırganlık dürtüleriyle kendini yaralama, intihar.

2009 KPSS

Hasan, internette Selma'yla tanışır ve görüşmeye karar verirler. İkinci görüşmenin sonunda Selma, mesleğiyle alay eden, garsonlara kaba davranan, çok sigara içip gerginlik yaşadığında tırnaklarını yiyen Hasan'ı kendisine uygun bulmaz ve bir daha onunla görüşmek istemez. Hasan iş yerinde de müşterileriyle iletişim sorunları yaşamasına karşın Selma'nın kararını, boyunun 1,55 m ve ağırlığının 113 kg olmasına bağlar. Selma'yı sadece fiziksel özelliklere önem vermekle suçlamasına rağmen Hasan fazla kilolarından kurtulmak için bir terapistten yardım almayı

düşünür. Hasan gerçekten kendisini seven bir kadınla birlikte olursa hem yalnızlıktan kurtulacağına hem de kilo verip sigarayı bırakacağına inanmaktadır. Hâlbuki, Hasan'ın ailesinde de herkes şişmandır. Annesi bugün gülerек anlatsa da bebekken acıktığında Hasan'ı sakinleştirmek için çok telaşlandığını, bazen kısa süre önce doyurduğunu da unutarak mama hazırlamak için ne kadar acele ettiğini hatırlar.

Yukarıdaki bilgilere bağlı olarak Freud'un psikanalitik kuramına göre, Hasan'la ilgili aşağıdaki sonuçlardan hangisine varılabilir?

- A) Selma'nın mesleğiyle alay ettiği ve garsonlara kaba davrandığı için oral mazoşist bir kişilik tipi geliştirmiştir.
- B) Bir kadın tarafından sevilirse işlerin yoluna gireceğini düşündüğü için fallik döneme saplanmıştır.
- C) Reddedilme gerekçelerini farklı sebeplere dayandığından, çarpıtma savunma mekanizmasını kullanmaktadır.
- D) Karşı cinsle ilişki kurma becerileri kazanması gerektiğinden, terapide bilinçli yaşantılar üzerinde odaklanması gerekir.
- E) Davranışlarını egosu kontrol etmektedir.

ÇÖZÜM

Freud'un psikanalitik kuramına göre, ego savunma mekanizmasıdır. Kişiyi id, süperegö ve dış dünyadan gelen tehditlere karşı korumak ve bu tehditlere eşlik eden kaygıyı azaltmak amacını taşır. Bu savunma mekanizmaları içersinden “mantığa bürüme” ya da “neden bulma” olarak adlandırılan mekanizma, gerçeği çarpıtmayı ve bu yolla benlik saygısını korumayı hedefler. Benlik tarafından kabul edilemeyen davranışları haklı göstermek için görünüşte makul açıklamalar bulmayı ve bunlara inanmayı içerir. Bu bağlamda, Hasan Bey'in Selma Hanım'ın mesleği ile alay etmesi ve ona kaba davranması gerçeğini gözardı ederek, Selma Hanım'ın kendisi ile görüşmeme kararını aşırı kilolu olmasına bağlaması savunma mekanizmalarından “çarpıtma”ya örnek teşkil eder.

Cevap C

2009 STS

Ayşe dört kız kardeşin en küçüğüdür. Kendisini ablalarıyla karşılaştırdığında, “evin en çirkin kızı” olduğunu düşünmektedir. Kendince bu açığını kapatmak için hep çok çalışmış ve başarılı bir öğrenci olmuştur. Ayşe şimdi yirmi sekiz yaşında, bir şirkette yönetici asistanı olarak çalışmaktadır. Kendisini hâlen çirkin hissetmekte, arkadaşlık etmek isteyenler olmasına karşın, karşı cinsten kişilerle bir arada olmaktan kaçınmaktadır. Hafta sonları ve akşamları arkadaşlarıyla bir arada olmaksızın işleriyle ilgilenmeyi tercih etmektedir. Bu nedenle şirkette hızla yükselmiş, akranlarının gelirlerinden daha fazlasına sahip olmuştur.

Psikanalitik yaklaşıma göre, Ayşe'nin iş hayatına aşırı zaman ayırması aşağıdaki savunma mekanizmalarından hangisini kullandığını gösterir?

- A) Karşıt tepki oluşturma
- B) Yön değiştirme
- C) Bastırma
- D) Ödünleme
- E) Bahane bulma

ÇÖZÜM

Birey, sosyal güdüsünü doyuma ulaştırmak için başka bir faaliyete yönelir. Ayşe de çirkin olmasından dolayı kendini iş hayatına vererek bu açığı iş yaşamındaki başarılar ve doyumlarla sağlamaya çalışmıştır. İşte tüm bu bahsedilenler ayşenin Ödünleme-Telafi savunma mekanizmasını kullandığını gösterir.

CEVAP D

2010 STS

Lise öğrencisi Azra, içe kapanık bir kişiliğe sahip olmasına karşın sınıf arkadaşlarının kendisiyle ilgilenmesini şişman olmasına bağlar. Son zamanlarda Azra fazla kilolarından kurtulmak için öğle yemeklerini yemek yerine diyet hapları kullanır.

Buna göre Azra'nın bozulan uyumunu aşağıdaki düşünce ve savunma mekanizmalarından hangisi en doğru açıklayabilir?

	Düşünce	Savunma Mekanizması
A)	Yemek yemek yerine hap alırsa	Ödünleme
B)	Estetik görünmek için kilo verirse	Yüceltme
C)	Yeterince arkadaşı olmamasını kilolu olmasına bağlarsa	Bahane bulma
D)	Sosyalleşmek yeriene zayıflamayı düşünürse	Duygusal soyutlama
E)	Diyet haplarının kilo verdiğine inanırsa	Düşünselleştirme

2010 STS

Bu tip soruları iyi analiz etmek gerekmektedir. Çünkü çeldiricilerde verilen savunma mekanizmaların çoğunlukla verilen açıklamaları doğrudur. Metinde hikaye edilen kişinin kullandığı mekanizmayı bulmak soruyu çözdürmede önceliklidir. "Lise öğrencisi Azra, içe kapanık bir kişiliğe sahip olmasına karşın sınıf arkadaşlarının kendisiyle ilgilenmesini şişman olmasına bağlar." Demekki Azra içine kapanık ama bunu pek ilgisi olmayan başka bir nedene bağlamakta dolayısı ile bahane bulma savunma mekanizmasını kullandığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Seçeneklere bakıldığında "bahane bulma" sadece C seçeneğinde verilmiştir. Eğer birden fazla aynı mekanizmakullanılıysaydı bu sefer düşünce-açıklama sütununa bakarak hatalı vereni eleyecektik.

CEVAP C

2010 KPSS(10 TEMMUZ)

Suç ve Ceza romanının kısa özeti:

Maddi nedenlerle üniversite eğitimini yarıda bırakan Raskolnikov iş bulamaz ve birçok kimseye borçlanır. Vaktinin çoğunu hayal kurarak geçiren Raskolnikov kendisinin de borçlu olduğu tefeci Ivanovna'yı öldürmeyi aklından geçirir. Birini öldürmeyi düşündüğü için kendinden nefret eden Raskolnikov, insanların düşkünlüğünü kullanıp servet edinen, kendi kardeşi Lizaveta'yı bile kullanmaktan çekinmeyen ihtiyar bir kadını öldürmenin, binlerce kişiyi mutlu edecek yüce bir görev olduğunu düşünerek yaşadığı çatışmadan kurtulur. Lizaveta'nın dışarıda olduğunu öğrendiği bir akşam tefecinin evine giden Raskolnikov, önce yaşlı kadını daha sonra, o sırada eve gelip olanları gören Lizaveta'yı feci şekilde öldürür. Yaşadığı vicdan azabı yüzünden suçunu daha sonra polise itiraf etse de bu durum

Raskolnikov'un zulme uğrayanları kurtarmak için tefeciyi öldürdüğü gerekçesine ters düşer.

Raskolnikov'un aşağıdaki savunma mekanizmalarından hangisini öncelikle kullanarak yaşadığı çatışmadan bir süreliğine kurtulduğu söylenebilir?

- A) Mantığa bürüme B) Hayal kurma
C) Ödünleme D) Yüceltme
E) Karşıt tepki oluşturma

ÇÖZÜM

1. "Raskolnikov iş bulamaz ve birçok kimseye borçlanır. Vaktinin çoğunu hayal kurarak geçiren Raskolnikov kendisinin de borçlu olduğu tefeci Ivanovna'yı öldürmeyi aklından geçirir." Bu cümleye birçok aday takılarak hayal kurma seçeneğini işaretlemiştir. Freud'a göre savunma mekanizmaları çatışma çözmek için kullanılır. Bu cümlede gözden kaçırılan nokta şudur. Eğer cümle şu şekilde olsa idi. "İş bulamayan Raskolnikov güzel bir işte kendini düşler" bu zaman hayal kurma savunma mekanizmasından bahsedilebilirdi. Çünkü içinde bulunduğu çatışmayı aşmak için bunu yapmış olduğu söyleyebilirdik. O zaman burda hayal kurma savunma mekanizmasını kullandı diyemeyiz. Ayrıca Ivanovna'yı öldürmeyi düşünmesi de hayal kurma olamaz. Hayal kurma olabilmesi çatışmasını çözmesi gerekirdi. Çözemediği için öldürmesi bunun kanıtıdır.
2. "Birini öldürmeyi düşündüğü için kendinden nefret eden Raskolnikov, insanların düşkünlüğünü kullanıp servet edinen, kendi kardeşi Lizaveta'yı bile kullanmaktan çekinmeyen ihtiyar bir kadını öldürmenin, binlerce kişiyi mutlu edecek yüce bir görev olduğunu düşünerek yaşadığı çatışmadan kurtulur." Cümlesi irdelendiğinde sonu "...çatışmadan kurtulur." şeklinde bitmekte. Demekki burda bir savunma mekanizması kullanılmış. "...binlerce kişiyi mutlu edebilecek yüce bir görev" şeklinde verilen ifade birini öldürmek için mantıklı gerekçeler aramak olan "mantığa bürünme" savunma mekanizmasının kullanıldığını gösterir.
3. "Yaşadığı vicdan azabı yüzünden suçunu daha sonra polise itiraf etse de bu durum Raskolnikov'un zulme uğrayanları kurtarmak için tefeciyi öldürdüğü gerekçesine ters düşer." İfadesi de bir çok aday tarafından "ödünleme" savunma mekanizması olarak algılanmıştır. Ödünlemede bir alanda başarılı olumadığında başka bir alanda bunu telafi etme söz konusudur. Örneğin doktor olmak isteyen birinin puanın yetmediği için giremediği tıp fakültesi yerine hemşirelik okuması gibi... Burda öyle "ödünme" kullanıldığı söylenemez. Burda kullanılan savunma mekanizması "yapma-bozma" dır. O da seçenekler arasında yoktur.

CEVAP A

Erikson'un Psikososyal Kişilik Gelişimi Kuramı

Erikson (1968), yaşam içerisinde her bireyin savunmasızlığın arttığı ve potansiyelinin yükseldiği bir dizi kriz ve dönüm noktasıyla karşılaştığını ifade etmektedir. Ona göre bu krizler, uygun bir şekilde çözüldüğünde kişilik gelişimine ve psiko-sosyal olgunluğa katkıda bulunurlar. Her kriz ya da aşama, bireyin gelişimini biçimlendiren ve kişiliğini değiştiren daha önceki kriz ya da aşamaların üzerine kurulmaktadır. Erikson, bireylerin 8 dönem içerisinde psiko-sosyal gelişimi tamamlandığını ifade etmektedir. Bu gelişim dönemlerinin özelliği her dönem de birisi olumlu diğeri ise olumsuz olan iki özellikten hangisinin birey tarafından kazanılıp kazanılmadığıdır. Bu dönemler, ilk dönem olan "temel güvene karşı güvensizlik" döneminden başlayarak birbirlerinin üzerine kurulmakta ve yaşam boyunca bireyin sahip olacağı özelliklere etki etmektedir.

Erikson'un Psikososyal gelişim dönemleri:

1. Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0-18 ay)
2. Özerkliğe Karşı Utanç ve Şüphe (1,5-3 yaş)
3. Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu (3-6 yaş)
4. Çalışkanlığa Karşı Yetersizlik Duygusu (6-11 yaş)
5. Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası (12-21 yaş)
6. Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık (Yalnızlık) (21-30 yaş)
7. Üretkenliğe Karşı Verimsizlik (Durgunluk) (30-65 yaş)
8. Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk (65 yaş ve sonrası)

Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0-18 ay)

Bebeklerin güven veya güvensizlik duyguları geliştirmelerinde; beslenme, ilgi, sevgi, şefkat gibi temel ihtiyaçlarının yeterince ve zamanında karşılanıp karşılanmadığı önemlidir. Yaşamın ilk yılında hayatta kalabilmek için bağımlı olduğu anne-babasının ya da onların yerine geçen kişilerin bebeğin temel gereksinimlerini düzenli bir biçimde karşılayıp karşılayamamaları, bebekte insanların güvenilir ya da güvenilmez oldukları biçiminde bir duygunun yerleşmesine yol açmaktadır. Eğer bebeğin anne-babası ya da onların yerine bakımını üstlenen kişiler, bebeğin beslenmesi, sevilmesi, rahatı ve güvenliğinin sağlanmasında tutarlı bir biçimde gereken titizliği gösterirlerse, bebek de diğer insanların ve kendi dışındaki dünyanın güvenilir olduğunu düşünmeyecektir. Aksi halde bebek, daha yaşamın ilk yılı içinde çevresindeki insanlara güvenmemeyi öğrenecek, muhtemelen bu dönemde öğrenmiş olduğu güvensizlik duygularını giderek tüm insanlara genelleyecektir.

Doğumdan bir yaşına kadar süren bu dönemde bebeğin anne-babasının ve bakımını üstlenen diğer kişilerin bebekle olan etkileşimlerinin, bebeğin çevresine güven kazanıp kazanamamasında belirleyici bir rolü vardır. İnsanoğlunun yaşamında kazanmış olduğu ilk olumlu

duygu olan güven duygusu, bebeğin beş duyusu ile dış dünyadan almış olduğu uyarılara göre şekillenir. Bu bakımdan yaşamın ilk yılında, özellikle annenin ve anne yerine geçen bireyin, bebeğin bakımında özenli davranmaları gereklidir. Bebeğe, toplumsal güven duygusunun ilk belirtileri beslenme, uyku, sindirim gibi işlevlerde düzen ve rahatlığın bulunmasıdır. Bu dönemde bebek tümünden alıcı bir yapıdadır. Bu alıcı yapıya karşı annenin verici oluşu karşılıklı düzen ve denge sağlamaktadır. Annenin vermeye hazır oluşu ve bunu istemesi, onun da bu vericilikten bir şeyler aldığını gösterir. Böylece, bebeğin ilk toplumsal başarısı, büyük kaygı ya da öfkeye kapılmadan annesinin gözünden silinmesine, bir süre uzak kalmasına dayanabilmesidir. Böyle bir başarı, bebeğin benliğinde varlığı kesinlik kazanmış bir annenin olduğunu gösterir. Anne bir süre gözden uzaklaşabilir fakat az sonra gelecektir. Gözden şu anda silinmesi tamamen yok olması değildir. Demek ki düzenli alma-verme ilişkisi bebeğin zihninde annenin sürekliliğini sağlar. (CEYHAN, 2000)

Bebeğin beslenmesinde, ihtiyacı olan ilgi, sevgi ve şefkati alabilmesinde gereken titizliğin gösterilmesi durumunda; bebeğin metabolizması daha dengeli çalışacak, her istediğinde yanında kendisini koruyan ve ilgilenen bir yetişkinin varlığı bebeğin gelecekle ilgili korku ve kaygılarını hafifletecek böylece bebek de kendini rahat ve güven içinde hissedecektir. Karşılıklı etkileşen bu iki organizmanın bütünleşmesindeki temel öğeler süreklilik, tutarlılık ve aynılıktır. Erikson'un bu görüşünü özetleyecek olursak; "Çevremdekiler bana bakıyor (ilgililiyor), veriyor, varlığını tanıyor. Onların sürekli, tutarlı ve aynı kişiler oluşu güvenilir kesinliktir. Ben verilmeye değer, güvenilir bir varlığım. **"Ben bana ne verilmişse oyum"** düşüncesi oluşur.

Bağlanma Türleri :

Ainsworth ve arkadaşları (1978) bebeklik dönemi bağlanma süreciyle ilgili olarak ortaya koymuş olduğu bağlanma stiline ait kategorik sistemi yetişkinlik dönemindeki (temelde, tüm sosyal ilişkileri) inceleyebilmek amacıyla geliştirmişler; bu dönemdeki sosyal ilişkilerin nasıl biçimlendiğinin, sürdürüldüğünün ve sona erdirildiğinin bebeklik dönemindeki bağlanma süreci çerçevesinde anlaşılabilirliğini öne sürmüşlerdir. Ainsworth ve arkadaşlarının geliştirmiş olduğu bağlanma sistemini romantik ilişkilere de uyarlamışlar ve buna paralel olarak beş tür bağlanma stili tanımlamışlardır:

A) Güvenli bağlanma: Bu bağlanma stiline sahip bireyler, insanlarla yakın ilişkiler kurmaktan ve onlara bağlı olmaktan dolayı kendilerini rahat hissederler.

B) Kaçınan bağlanma : Bu bağlanma stiline sahip bireyler, insanlara yakın ve bağlı olmaktan dolayı huzursuzluk duyar.

C) Kaygılı / Kararsız bağlanma : Bu bağlanma stiline sahip yetişkinler ise, insanlarla yakın ilişkiler kurmak için yoğun bir istek duymakla birlikte onlar tarafından terk edilme ve reddedilme korkusu yaşarlar.

D) Saplantılı bağlanma: Saplantılı bağlanma stiline sahip bireylerin özsaygıları oldukça düşüktür. Diğer insanların onu sevmediklerine inanırlar. Ayrıca tip bağlanma stiline sahip birey, yakın çevredeki bireylerin sürekli kendisi ile ilgilendiğini; çevrelerindeki insanların son derece güvenilir olduklarını düşünür.

E) Kayıtsız bağlanma: Kayıtsız bağlanma stiline sahip bireyler kendilerinin sevilmesi değer verilmesi gereken bireyler olarak görürken aynı durumu çevredeki bireylere gösteremez. Çevredeki bireylere güvenmez, reddedici tutum sergilerler. Bu tip bireylerin ukala kendini beğenmiş ve toplumdan kendilerini izole eden tavırları vardır.

F) Korkulu bağlanma : Korkulu bağlanma stiline sahip bireylerin saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler gibi özsaygıları düşüktür. Ancak onlar gibi çevrelerine güvenmezler ve çevreyi reddederler, korkaktırlar.

Ayrılık Kaygısı : Bebek doğduğunda genellikle bakım verenlere kolaylıkla adapte olur. Ayrılık kaygısı genellikle 8 ay-1 yaş arasında bir dönemde başlar ve 1-2 yaş arasında tepe noktasına ulaşır. Ancak bu yaşlar zaman zaman farklılıklar gösterebilmekte ve bazı çocuklar 3-4 yaşında ayrılık kaygısı yaşamaya başlarken, bir kısmı da hiç böyle bir şey yaşamamaktadır. Bir kısım çocukta da bakım verenin değişmesi, taşınma, yeni bir kardeş gelmesi ya da evdeki huzursuzluklar(boşanmalar-geçimsizlik) gibi çeşitli olaylar ayrılık kaygısını tetikleyebilmektedir. Ayrılık kaygısı olan çocuklar bağlanma nesnelerinden ayrılık yada ayrılık beklentisi durumlarında aşırı kaygı, ağlama, öfke nöbeti, ayrılmaya karşı direnç gösterirler. Okula gitmeyi reddetme sık görülür.

2006 KBYS

Gelişim psikolojisindeki “bağlanma” kavramı aşağıdakilerden hangisine işaret eder?

- A) Belirli bir gelişim döneminin sağlıklı bir biçimde tamamlanamaması
- B) Çocuğun kendisi açısından önem taşıyan bir yetişkine aşırı sevgi duyması
- C) Bebeğin kendisine bakan kişiye duygusal bağ geliştirmesi
- D) Çocuğun anne-babasına ve yakın çevresindeki diğer yetişkinlere karşı duyduğu, yaşla birlikte giderek azalan bağımlılık duygusu
- E) Ergenlik döneminde görülen, karşı cinsiyetten özel bir kişiyle bir arada bulunma isteği

ÇÖZÜM

Gelişim psikolojisinde kullanıldığı anlamıyla “bağlanma”, çocuk ve bakım veren kişi arasında gerçekleşen, karşılıklı duygulanımı içeren fiziksel yakınlığı sürdürme istediğidir. Bağlanma, bebek ile anne ya da bakıcı arasında gerçekleşen, karşılıklı duygusal bir ilişkidir. Bebeğin belirli kişilere yakın olma ve kendini onların yanında daha güvende hissetme eğilimine bağlanma denir. Bağlanma, sadece insana özgü değildir. Diğer birçok türlerin yavruları da annelerine farklı biçimlerde bağlanmaktadır. Yavru köpekler annelerinin sıcak karınlarına ulaşmak için birbirlerinin üzerine tırmanır, yavru maymunlar anneleri hareket ederken onların göğüslerine sınımsız yapışır, yavru kazlar ve civcivler sürekli annelerini izler ve seslenir, anneleri de karşılık verir.

CEVAP C

2009 KPSS

Yasemin Hanım ve Aslan Bey bir süre önce şiddetli geçimsizlik yüzünden boşanırlar. Bu olaydan kısa bir süre sonra ana sınıfına devam eden kızları Azra okula gitmek istemez, yalnız uyumakta zorlanır ve geceleri altını ıslatır. Yasemin Hanım okul rehber öğretmeninden Azra'yla görüşmesini ister. Görüşme sırasında Azra, uslu bir çocuk olmadığı için babasının evden ayrıldığını ve annesinin de kendisini bırakıp gitmesinden korktuğunu söyler. Bu görüşmeden sonra rehber öğretmen, annesine “Azra istemese de onu okula gönderin, sabrınızı taşırsa da onu cezalandırmayın.” der.

Babası evden ayrıldıktan sonra, Azra’da gözlenen davranış değişikliklerinin nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kaçınmalı bağlanma
- B) Ayrılık kaygısı
- C) Okul fobisi
- D) Enuresis (altını ıslatma)
- E) Öğrenme güçlüğü

ÇÖZÜM

Azra’da gözlenen davranış değişikliklerinin sebebi ayrılık kaygısıdır. Çocuklar bağıllık geliştirdikleri belirli insanlardan ayrıldıklarında huzursuzluk belirtileri gösterirler. Çocuklar ayrılık kaygısını sıkça ve uzun sürelerle yaşıyorlarsa, kaygı belirtileri yoğunlaşır. Bağıllık geliştirdiği kişiden, bağlanacağı başka bir kimse olmaksızın ayrılmak çocuğun ciddi bir travma yaşamasına yol açar.

CEVAP B

2006 KPSS

İki yaşındaki Esra, annesi gözden kaybolduğunda huzursuzluk, gerginlik, ağlama ve benzeri tepkiler vermektedir.

Esra’nın böyle tepkiler vermesinin nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Henüz nesne devamlılığı kavramını kazanmamış olması
- B) Bu yaşlardaki çocuklarda görülen benmerkezci düşünme biçimine sahip olması
- C) Kayıtsız bağlanma stiline sahip olması
- D) Bu yaşlardaki çocuklarda benzer durumlarda ortaya çıkan ayrılık kaygısını yaşamaması
- E) Bu yaşlardaki çocuklar gibi gerçeklik ilkesinden çok, haz ilkesine göre davranması

2-Özerkliğe Karşı-Kuşku ve Utanç Duygusu(1,5-3 yaş)

Çocukların özerklik veya kuşku ve utanç duyguları geliştirmelerinde yaptıkları eylemler karşısında aşırı ölçüde kısıtlama ve aşırı ceza görüp görmedikleri önemlidir. Birinci yaş ile üçüncü yaşlar arasında kapsayan

bu dönemde, uygun bir bakım ile temel güven duygusunu edinmiş olan bebek, artık kendi davranışlarının kendine ait olduğunun farkına varmaya başlar. Yürümeyi ve koşmayı öğrenmiş olması artık annesinden bağımsız hareket etmeye başlamasına olanak vermekte ve böylece bebek bağımsızlık duygusu içinde kendi irade ve isteğiyle girişimlerde bulunabilmektedir. Eğer anne-babalar bebeğin böylesi girişimlerinde aşırı ölçüde kısıtlayıcı davranırlarsa ve çocuğu çeşitli eylemlerinden dolayı şiddetli bir biçimde cezalandırırlarsa, çocuk tasarladıklarının anne-babası tarafından beğenilmeyeceğinden kuşku duymaya başlar. Bu yüzden bu dönemde anne-babaların, çocukların özerk bir biçimde bağımsız davranmaktan zevk aldıklarını bilerek, çocuğun davranışlarını kısıtlamak yerine, daha bağımsız ve özerk davranabilmelerine yönelik önlem almaları ve çocuklarını böyle davranışlar göstermeye teşvik etmeleri gerekir. Bunun yanı sıra aşırı kontrol ve ceza kadar aşırı koruyucu ve hoşgörölü tutum ve davranışlardan da kaçınılmalı, çocuğa kendi eylemlerini kendisinin kontrol edebilmesini öğretmelidirler. Yaptığı her eylem ve başlattığı her girişimde anne – baba müdahalesi ile karşılaşan bir çocuğun kendi yeteneği hakkında kuşkuya kapılması ve davranışların çevresindeki yetişkinlerce yanlış olarak değerlendirilebileceği endişesi içinde utanç duyguları geliştirmesi kaçınılmaz olacaktır. Bu dönemde çocukta **"Ben ne olacaksam oyum"** düşüncesi oluşur.

3- Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu (3-6 yaş)

Bu dönemde çocuk artık büyüklerin arasındadır ve bahçe, sokak, anaokulu gibi yeni yaşam alanlarına açılır. Kendi başına öğrenmeye başlar; bir şeylerin ardından gider ve merakla inceler. Kendi başına girişimlerde bulunur. Çocuğun bu konuda gelişebilmesi; girişimlerinin ne denli desteklendiğine ve merakının giderilmesinde ona ne oranda yardımcı olunabildiğine bağlıdır. Eğer davranışlarından ve ilgilendiği konulardan ötürü eleştirilirse, bulunduğu girişimlerden ötürü suçlanma eğilimi gösteren bir kişilik özelliği geliştirir. (Geçtan, 1994)

Erikson'a göre çocuğun motor ve dil gelişimi, onun fiziksel ve sosyal çevresini daha fazla araştırmasına, daha atılgan olmasına olanak verir. Çocukta girişkenliğin artmasıyla, problem olan davranışları da artar. Ancak gerek anne-babalar, gerekse okulöncesi eğitim kurumlarındaki öğretmenler çocuğun koşmasına, oynamasına, kaymasına, atmasına izin vermelidir ki çocukta girişkenlik duygusu gelişebilsin. Çocuğun kendini keşfedebilmesi için, gerekli yaşantıları kazanmasına olanak sağlamak gerekir. (Erikson, 1968)

Doğal merakından dolayı çok sık azarlanan ve engellenen çocukta, suçluluk duygusu gelişmektedir. Girişkenliği ebeveynleri, öğretmenleri tarafından cezalandırılan çocuk, gerek bu dönemde gerekse yaşamın gelecek dönemlerinde yaptıklarının yanlış olduğunu düşünüp suçluluk duyabilir. Ancak, çocuğun her yaptığı şeyin onaylanması da ahlak gelişimini olumsuz etkileyebilir. Bu

durumda, çocuğun yapması ve yapmaması gerekenler konusunda bir denge kurularak girişkenlikleri desteklenmelidir. "Örneğin; annesi tarafından bardak alması için mutfığa gönderilen ancak boyundan yüksek olan raftaki bardağı almaya çalışırken düşürüp kıran Samet'e; olaya şahit olan babası şiddetli bir tepki göstermeden cam kırıklarını toplamaya başlamış ve başka bir bardağı annesine götürmesi için kendisine uzatmıştır. Ancak çocuk "ben yine düşürür kırarım götürmek istemiyorum. Sen götür" dediğinde babası kırılan bardağın önemli olmadığını hatta kendisinin de bazen istemeden de olsa bardak kırdığını ancak cam kırıklarının kendisine zarar vereceğinden endişe ettiklerini belirterek çocuğun annesine bardağı götürmesini sağlamıştır." Dolayısıyla çocuk eşyaya zarar vermesi nedeniyle bir cezaya maruz kalmayı beklerken aslında yaptığı eylemin değil eylemin sonucunda kendisinin zarar görmesinden endişe edildiğini anlayacak ve girişimde bulunma arzusunu bastırmayacaktır. Bu dönemdeki çocuklar cinsiyet farklılıklarını da keşfetmeye başladıklarından cinsellikle ilgili konuları merak etmeye ve sorular sormaya başlarlar. Çocukların bu soruları yüzünden azarlanması, korkutulması sonucunda, çocuklar bu konuları merak etmenin bir suç olduğunu düşünerek, bu yüzden suçluluk duyguları geliştirebileceklerdir. Tam tersine çocukların sorgulamalarına olanak sağlayan sevecen ve ilgili anne-baba tutumları, çocuklarda girişimciliğin desteklenmesine yardımcı olacaktır.

Girişimciliği engellenmiş, suçluluk duyguları gelişmiş olan bu dönem çocukları daha ürkek, pasif, bağımlı olabilmekte ve yoğun yetersizlik duyguları gösterebilmektedir.

Örneğin; kendisine ait bir evcil hayvanın bakımı ve beslenmesi, oyuncaklarının muhafazası ve oyun bitince yerlerine yerleştirilmesi gibi davranışların öğrenilmesi çocukta sorumluluk duygusunun gelişiminde yararlı olur. Sorumluluk duygusu geliştirebilmiş çocuklar ise daha kontrollü hareket ederler ve daha özerk davranışlar gösterebilirler. (Ceyhan, 2000)

Çocuk bu dönemde **"Hayal ettiğim şeyi olacak kişiyim"** inancına sahiptir.

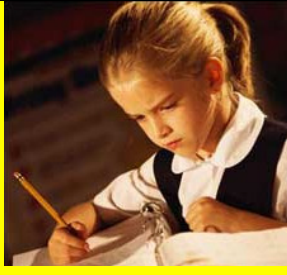
2007 KPSS

Bir sınıf öğretmeni, öğrencilerin görsel sanatlar dersinde bazı araç ve gereçleri kullanarak bir şeyler oluşturma girişimlerini desteklemektedir.

Erikson'un psikososyal gelişim kuramına göre, öğretmenin bu desteği aşağıdaki gelişimsel çatışmalardan hangisinin olumlu sonuçlanmasına yardımcı olur?

- A) Girişkenliğe karşı suçluluk
- B) Özerkliğe karşı utanç ve kuşku
- C) Temel güvene karşı güvensizlik
- D) Başarıya karşı aşağılık duygusu
- E) Kimliğe karşı rol karmaşası

4-Başarılı Olmaya Karşı Aşağılık Duygusu (6-11 yaş)

Bu dönemde çocuk, yaşantılarından bazı sonuçlar çıkarabilecek biçimde düşünmeye başlar, yetişkinlerin kullandığı alet,araç vb. şeyleri kullanma denemelerine girer. Sürekli etkinlik durumundadır; bir yapar oluşturur ve ortaya çıkarır. Bunları kusursuz bir biçimde gerçekleştirebilmek için ciddi çabalar harcar. Eğer bu çabalarına karşı çıkılırsa, yaptıklarının değersizliğine inanır ve aşağılık duygularına kapılır. Bu dönemde çocuğun beceri kazanmasına ya da aşağılık duygularına kapılmasının tek nedeni anne-baba olmayabilir. Erikson, Freud'dan farklı olarak, okul yaşantısının da çocuğu bu yönde etkilediği görüşündedir. Anne-babanın sağlamadığı destek bazen okuldan gelebileceği gibi, evinde anne-babası tarafından beceri kazanmaya teşvik edilen çocuk, okulda kendine olan saygısının azalmasına neden olabilecek öğretmen tutumlarıyla karşı karşıya kalabilir. (Geçtan,1994) Öğrendikleriyle, başardıklarıyla çevresinde beğeni ve takdir toplamak bu dönemde vazgeçilmez bir gereksinim olmuştur. Bu nedenle gerek öğretmenlerin gerekse anne-babaların çocuğun başarı gereksinimini doyurabilmesinde hayati bir önemleri bulunmaktadır.

Çocuğun başarılı olma isteğinin karşılanmasında, onların yapamayacakları becerilerden ziyade yapabilecekleri beceriler üzerinde yoğunlaşılmalıdır. Çocuktan yeteneğinin üzerinde bir başarı göstermesini bekleyerek sonuçta başarısız olarak değerlendirmek yerine, kendi gücüne uygun düşen sorumluluklar yükleyerek başarılı kılmak en doğru davranış olacaktır. Böylece anne-baba ve öğretmenlerince başarıları desteklenerek başarma güdüsünü doyurabilen bir çocuk; **"Ben başarılıyım", "yapabiliyorum"** dedikçe kendine güveni daha da artacak, bu durumun doğal bir sonucu olarak giderek daha fazla çalışacak daha fazla başaracak, sonuçta çalışmaktan ve başarmaktan zevk alan bir kişilik özelliği geliştirebilecektir. Buna karşın yapabildikleriyle bir türlü yetişkinlerin beğenisini ve takdirini kazanamayan, kendisini başarılı bulsa bile, anne-babasının farklı ve üst düzeydeki başarı beklentileriyle karşı karşıya kalan çocuk, yetişkinlerin bu davranışları doğrultusunda kendini yetersiz ve başarısız olarak algılayacaktır. Bu durumda çocukta aşağılık ve yetersizlik duygularının hakim olduğu bir kişilik yapısı oluşacaktır.(Ceyhan, 2000)

Bu dönemde çocuğu evde kardeşleriyle yada komşu, eş-dost çocuklarıyla; okulda da diğer arkadaşlarıyla kıyaslamak onda olumsuz benlik gelişimine neden olur. Çocukta yetersizlik ve aşağılık duygularının oluşmasının yanı sıra kıyaslandığı kişilere karşı düşmanlık ve kıskançlık hislerinin gelişmesine de kaynaklık edebilir. Bu dönem çocuğu **"Bana öğretilenler neyse oyum"** düşüncesini geliştirir.

Anne Baba Tutumları :

Çocuklar arasında uyum bozukluğuna yol açan birçok vakaya, yeterli ve uygun olmayan anne-baba çocuk ilişkilerinin neden olduğu saptanmıştır. Anne babanın tutum ve davranışlarını oluşturan nedenler incelendiğinde tüm tavır alışlarda olduğu gibi, anne babaların çocuklarına takındıkları tavrın da bir öğrenme ürünü olduğu görülür.

- ❖ Reddedici Anne-Baba Tutumları
- ❖ Kayıtsız-Pasif Anne- Baba Tutumları
- ❖ Otoriter Anne-Baba Tutumları
- ❖ Tutarsız Anne-Baba Tutumları
- ❖ Aşırı Koruyucu Anne-Baba Tutumları
- ❖ Gevşek Anne-Baba Tutumları
- ❖ Hoşgörülü Anne-baba Tutumları
- ❖ Mükemmeliyetçi Anne-baba Tutumları
- ❖ Güven verici-Demokratik Anne-Baba Tutumları

Reddedici Anne-Baba Tutumları : Reddetme, bir anlamda, çocuğun bedensel ve ruhsal gereksinimlerini karşılamayı aksatacak kadar çocuğa karşı düşmanca duygular beslenilmesidir. Şiddetli reddedici ailelerde çocuğa sevgi, şefkat ve sıcaklık verilmez. Öz evlat olduğu halde üvey evlat muamelesi görür, bazen anne, bazen baba düşmanca duygular içindedir. Aile içi iletişimde çocuğa karşı soğuk davranılır. Beğenilmez, yaptığı her davranış eleştirilir. Çocuğun eksik ve yanlış davranışları araştırılır. Baskı yapmak için her türlü fırsat kollanır, kötü yönleri ön plana alınarak değerlendirme yapılır. Ailenin her türlü angarya işi bu çocuğa yıkılır, kardeşler arasında günah keçisi olarak bir çocuk seçilir. Bu ortamdaki çocuk, yardım duygusundan uzak, sinirli, duygusal kırıklıkları olan, diğerlerine, özellikle kendinden küçük ve zayıflara karşı düşmanca duygulara sahip bir birey olabilir. Bu tür anne baba davranışlarının çok farklı sebepleri vardır. Çocuk evlilik dışı ilişkinin sonucu olabilir. İstenmeyen, zamansız ve hazırlıksız doğan bir bebek olabilir. Çocukta bedensel ve ruhsal açıdan bir engel veya özür olabilir. Şiddetli reddedici aile ortamında yetişen çocuklar, yardım ve merhamet duygusundan uzaktır. Duygusal kırılganlıklar yaşayan, agresif ve saldırgan yapıdadırlar. Hayvanlara, kendinden küçük ve güçsüzlere karşı düşmanca duygular beslerler. Anne ve baba tarafından şiddete maruz kalmamak için, onlara karşı uysal, edilgen ve erdemli olurlar.

Kayıtsız-Pasif Anne Baba Tutumu : Kayıtsız ve pasif anne ve babalar, çocuğun davranışları karşısında ilgisiz ve kayıtsız davranışlar sergilerler. Onlar için çocuğun varlığı ve yokluğu belli değildir. Bu gruba giren anne-babalar hoşgörü ile boş vermeyi birbirine karıştırmaktadırlar. Anne-baba çocuğa karşı çocuğun kendisini rahatsız hissedecek kadar kayıtsız kalabilmektedir. İhmalkar ebeveyn zorunlu zamanlarda çocukla yüzeysel ilişki kurmaktadır. Çocuk eğer anne babayı rahatsız ederse düşmanca tutuma maruz kalır. Çocuğu düşman kuvvet ilan ederler. Anne-Babaların kişilik yapıları değişkendir. Rahatsız, sessiz, vurdumduymaz pasif oldukları gibi saldırganda olabilirler. Bu tip ailede yetişen çocuklar anne babanın ilgisini çekmeye çalışıp saldırgan ve suça yönelik davranışlar gösterirler. Çocuğun tek amacı dikkat çekmek ve varlığını ispatlamaktır. Bütün enerjisini bu tarz davranışlara harcar. Yaşı büyüdükçe anne babadan

uzaklaşıp, onlara karşı kin güderek intikam almaya çalışacaktır. Aradığı sevgi ve şefkati ailede bulamadığı için dışarıdaki ilişkilerde arayacaktır. Ufakta olsa sevgi mesajını farklı yorumlayacak ve sığınılacak bir liman arayacaktır.

Otoriter Anne Baba Tutumu: Otoriter anne-baba çocuğunu belki sevmektedir ancak sevgisini, çocuk istenilen şekilde davrandıkça gösterir. Yani sevgiyi istenen davranışların belirip gelişmesi için bir pekiştireç olarak kullanır. Çocuğunu, kendi ideallerinde yaşattığı kalıplara uygun küçük bir yetişkin yapma çabasında olan anne-babalar katı, baskıcı ve hoşgörüsüz bir tutum içinde olurlar. Evde askeri bir sistem hakim olup çocuğun kendisini yaşaması engellenir. Çocuğun bütün davranışları sıkı bir kontrol altındadır, her türlü davranışına müdahale edilip eleştirilir. Çocuğun duygu ve düşüncelerine önem ve değer verilmez. Çocuk kendi istekleri ve ailenin kuralları arasında sıkışıp kalmıştır. Anne ve babalar çocuklarını sürekli eleştirip cezalandırırlar, çocuklar ise zor durumla karşılaştıkları zaman hemen ağlayarak tepkilerini dışa vururlar. Anne ve babanın çocuğu sürekli eleştiriyor olması çocuğu çekingen yapar. Çocuk duygularına ve isteklerine önem verilmediğini görerek, bunları içinde tutmaya çalışır. Duygu ve düşüncelerini içine atarak bastırır. Çocuk attığı her adımda yanlış yapma korkusu içindedir. Duygularına ve isteklerine önem verilmediğini görerek, bunları içinde tutmaya çalışır. Duygu ve düşüncelerini içine atarak onları bastırır. Çocuk, hassas, kırılkan, hastalıklı bir kişilik yapısına yatkındır. Aşagılık duygusu gelişmiş, kendine güvensiz, pasif, zorluklar karşısında teslimiyetçi bir yapıdadır. Kendini ifade etmede zorlanır.

Tutarsız Anne-Baba Tutumu : Anne-babanın dengesiz ve kararsız olması, çocuğun eğitim ve gelişimini olumsuz açıdan etkiler. Bu dengesizlik ve tutarsızlık, anne-baba arasındaki görüş ayrılığından olduğu gibi anne-babanın gösterdikleri değişken davranış biçiminde de görülebilir. Anne-babanın çocuğun yanında "çocuk konusunda" birbirlerini eleştirmeleri, birinin olumlu yaklaşmasına, diğerinin olumsuz tutum ya da taraflardan birinin çocuk kayırması çok sıklıkla rastlanılan eğitim yanlışlıklarındandır. Çocuklar çok iyi gözlemcidir. En iyi gözlemledikleri kişilerse anne babalarıdır. Etkili gözlemleri sonucunda çocuk anneyi ve babayı nasıl kullanabileceğini, onlardan nasıl yararlanabileceğini çok çabuk öğrenir. Çocuğun belli bir davranışı kimi zaman hoş görülmesi kimi zamanda aynı davranış yüzünden ceza alması çocukta cezanın anlamı ve suçun niteliği hakkında kuşku uyandırmasına neden olur. Anne baba mutlaka aynı eğitim görüşüne sahip olmalıdır. Baba çocuğa bir suç işlemesi sonucunda ceza verdiğinde anne çocuğu kucaklayıp sevmemelidir. Aldığı cezanın niteliği, hangi davranışın sonucunda aldığı, çocuğa açıklanmalıdır ki çocuk bir daha aynı davranışı tekrarlamasın.

Aşırı Koruyucu Anne-Baba Tutumları : Aşırı istenilen, geç kavuşulan, tek çocuk, ilk çocuk, tek erkek veya kız çocuk en küçük çocuk, en geniş sülalenin tek erkek çocuğu gibi çocuklar genellikle abartılmış sevginin odak noktası olurlar. El bebek gül bebek büyütülürler, kucaktan yere indirilmezler genellikle bu tür çocuklar erken konuşup geç yürürler. Bir kral gibi her dediği istisnasız anında yerine getirilir. Aile tarafından adeta üstüne titrenir(ağlamasın,

üşümesin, terlemesin v.b) Kısaca cam fanus içinde büyütülürler. Anne-babanın aşırı korumaları, çocuğa gerektiğinden fazla kontrol ve özen göstermesi anlamına gelir. Bunun sonucunda da çocuk, diğer kişilere karşı aşırı bağımlı güvensiz, duygusal kırıklıkları bir kişi olabilir. Bu bağımlılık, çocuğun yaşamı boyunca sürebilir ve aynı koruyucu tutumu, gelecekteki eşinden bekleyebilir. Aşırı koruyucu ve sevgi ile büyütülen çocuklar hayata ve sosyal yaşama gereğince hazırlanamazlar. Hayattan edinmeleri gereken deneyimleri edinmeden hayatla karşı karşıya kaldıklarında uyum sağlamakta gülcük çekmektedirler. Ailenin sıcak kucağından ayrılmak istemezler. Toplum içinde bu tür çocuklara " Anne kuzusu" veya " Süt çocuğu" gibi isimler takılmakta ve bu şekilde muamele görmektedirler. Beceriksiz, çekingen ve sakar görünürler.

Gevşek Ana Baba Tutumu : Çocuk merkezci aileye genellikle orta yaşın üzerinde çocuk sahibi olan ailelerde ya da çocuğun kalabalık yetişkinler grubu içinde yetişen tek çocuk olması halinde sıklıkla rastlanır. Böyle bir ortamda çocuk, ailede insiyatif sahibi tek kişidir ve onun isteklerine diğer aile bireyleri kayıtsız şartsız uyarlar. Çocuğun dengesiz bir ortam içinde abartılmış bir sevgi gösterisi içinde büyüyor olması, onun doyumsuz bir birey olmasına zemin hazırlar. Böyle yetişen bireyler her isteğinin yerine getirileceğini zanneder ve okul kurumundaki kurallar karşısında hayal kırıklığına uğrarlar ve kolay kolay uyum sağlayamazlar. Bu tür ailelerde yetişen çocukların genel özellikleri bencil, sorumsuz, çabuk kızan, darılan, kırılkan, her dediğinin anında olmasını isteyen, sabırsız, şımarık, zor sosyalleşen antisosyal davranış özellikleri gösterebilirler.

Hoşgörülü Anne Baba Tutumu : Anne babanın çocuklarına karşı hoşgörü sahibi olmaları çocukların bazı kısıtlamalar dışında, arzularını diledikleri biçimde gerçekleştirebilmelerine izin vermeleri anlamına gelmektedir. Hoşgörü normal düzeyde ise, çocuk kendine güvenen, yaratıcı ve toplumsal birey olarak karşımıza çıkar. Amaçsız hoşgörüde, anne baba ev içinde ve dışında çocuğun kendilerini rahatsız etmemesi şartıyla, çocuğun tüm davranışlarında serbestlik vardır. Seviyeli hoşgörülü bir ailede yetişen çocuğun kişiliği olumlu olarak etkilenir. Baskıdan uzak olması nedeniyle daha yaratıcı ve kendinden emindir. Amaçsız hoşgörülü aile ortamında yetişen çocuk boşlukta gibidir. Başka çocukların ve toplumun içine girdiği zaman çekingenlik, ürkeklik göstermekte, grup içinde etkin rol alamamakta, gurubun önemsiz işlerini yapmaya eğilim göstermekte, dolayısıyla güvensizlik içinde ve endişeli olmaktadır. Çünkü evin dışındaki kurallar ev kuralları ile çok farklıdır. Evde tek kural vardır."Anne babayı kızdırma!" Topluma dahil olabilmek için kavgacılığı, hırçınlığı, agresifliği, kırıcılığı geliştirebilir.

Mükemmeliyetçi Anne-Baba Tutumları : Anne baba çocuktan en iyisini bekler, kendi gerçekleştiremedi yaşantıları çocuklarının gerçekleştirmesini ister. Çocuklarını oldukları gibi kabul etmezler, kural ve kalıpları vardır. Çocuklarda bu kurallara uymak zorundadır. Çocuklardan aşırı din ahlak ve toplum kurallarına uymalarını beklerler. Kendi çocuklarına bütün çocukça davranışlar yasaklanmıştır. Arkadaş seçimi dahi aileye aittir. Çocuk anne babanın kurallarına uymadığı zaman ise katı ve sert şekilde cezalandırılırlar. Çocuklarından aşırı titizlik ve

temizlik bekler. Askeri sistem aile ilişkilerine hakimdir. Çocuklarının dört dörtlük olmasını beklerler. Bu tür ana babalar, çocuklarını olduğu gibi kabullenmez, onun mükemmel ölçülere göre davranmasını isterler. Bu tür ailelerde yetişen çocuklar ağır nörotik gelişim gösterirler. Kişilik ve karakter yapıları genelde çok katıdır. Esneklik görülmez. Aşağılık kompleksi vardır. Kendi iç dünyasında çatışma halindedir. Hayatta doyumsuz ve mutsuz olurlar. Çocuk daima bir çatışma içindedir. Kendi doğal iç güdülerini ve ağır kurallar arasında sıkışıp kalmıştır. Sürekli sevgi ve nefret karışımı duyguları aynı anda yaşar.

Güven verici Demokratik Anne-Baba Tutumu : Anne babanın çocuğu kabulü, sevgi ve sevecenlikle ele alması, çocukla ilgilenmesi şeklinde davranışa yansımaktadır. Kabul eden anne baba çocuğun ilgilerini göz önünde tutarak onun yeteneklerini geliştirecek ortamı çocuk için hazırlar. Kabul gören çocuk genellikle sosyalleşmiş işbirliğine hazır arkadaş canlısı, duygusal ve sosyal açıdan dengeli ve mutlu bir bireydir. Anne baba birbirlerine ve çocuklarına karşı olan duygularında net ve açıktır. Problemlerle nasıl baş edebileceklerini birlikte araştırırlar. Bu ortamda yetişen çocuğa kişilik özelliği olarak aynen yansır. Ana babaların çocuklarına karşı hoşgörülü sahibi olmaları, çocuklarını desteklemeleri, bazı kısıtlamaların dışında çocuğun istek ve arzularını yerine getirmeleri anlamına gelmektedir. Kendine güvenen ve saygılı, sınırlarını bilen, yaratıcı, aktif, girişken, etkin, atılgan, sorumluluk duygusu gelişmiş, farklı fikirlere saygılı, kendi düşüncesini ve duygularının sonuna kadar savunabilen, kendisi ile barışık kendini ve başkalarını sevebilen, hoşgörülü, toplumsal ilişkilerde yaratıcı, özgüveni yüksek, açık fikirli ve bağımsızlığına ve özgürlüğüne düşkün kişilik özelliklerin sahip olurlar.

KPSS 2010(10 TEMMUZ)

Başarı güdüsü; engelleri aşma, çaba harcama, zor bir görevi en kısa sürede ve en iyi şekilde yapmaya çalışma olarak tanımlanmaktadır.

Buna göre, çocukların başarı güdüsünü güçlendirmek isteyen anne babalara önerilecek en uygun yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çocuğa bir şey yaptırmanın değil, çocukla bir şey yapmanın önemli olduğunu bilmeleri
- B) Çocuğa başarısızlığın mutsuzluk getireceğini anlatmaları
- C) Çocuğu başarılı olsun olmasın sevmeleri ve bunu ona ifade etmeleri
- D) Çocuğu erken yaştan başlayarak davranışlarının sorumluluğunu almaya teşvik etmeleri
- E) Çocuğa ulaştığı yerin yeterli olmadığını, daha çok çaba gösterirse daha iyi olabileceğini anlatmaları

ÇÖZÜM

Böyle bir soruyu çözerken her seçeneği dikkatle okumalı ve "en iyi" sorulduğu için diğer seçeneklerin de kısmen de olsa doğru olabileceği düşünülmelidir. A seçeneğinde belirtilen öneri tamamen bir kenara atılacak nitelikte değildir. Ancak, çocuğun bütün yapıp ettiklerine ebeveynlerin eşlik etmesini düşünersek çok da makul bir öneri olmadığı görülür. B seçeneğine bakacak olursak ne zamanki uzun süre kazanılabilecek (başarı güdüsü, özgüven vs) temel kişilik

özelliklerini geliştirme önerileri sorulursa bu gibi sorularda "çocuğa birşeylerin önemini" anlatmak seçeneği neredeyse her zaman vardır ve hep de yanlıştır. C seçeneği ebeveynlere çocuklarını kabul konusunda söylenebilecek makul bir öneridir ama özellikle başarı güdüsünü geliştirici bir öneri olarak zayıf kalır. E seçeneği kimi adaylara makul gelmiş olabilir. Zira böyle bir tutumun çocuğun sürekli çabalamasına

neden olacağını düşünenler olmuştur. Ancak, böyle bir tutum tipik olarak mükemmeliyetçi ebeveynlerde görülür ve C seçeneğinde ifade edilen kabulün aksine çocuğun sevilmediğini hissetmesine de neden olabilir. Seçeneğine baktığımızda ise (birçok benzer sorudaki gibi) yaşantısal yolla öğrenme yönünde çocuğu desteklemek vurgulanmaktadır.

CEVAP D

5-Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası (12-21 yaş)

Erikson'un psikososyal gelişim dönemlerinin son dördü, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık yıllarını kapsamaktadır ve bu dönem yaşanan karmaşaları tespit etmektedir. Bunlardan ilki ergenlik yıllarına denk düşen "kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası" olarak adlandırılır. Erikson kimlik kazanma ile , bireyin kimliğine ilişkin olumlu bir duygu içinde bulunmasını kastetmiştir. Ergenlik döneminden kimliğini kazanarak çıkmış olan birey; kim olduğuna, nerede ve nereye gitmekte olduğuna ilişkin gerçekçi görüşler geliştirmiştir ve geleceğe doğru planladığı gibi emin adımlarla ilerlemektedir.(Ceyhan, 2000)

Yaşamın bu döneminde ergen, kişiliği için bir kimlik geliştirmeye çalışır. Bu dönemde dış görünüm önem kazanır. Görünümüne gösterdiği ilgi benliğin oluşmasına yardımcı olur. Kimliğini arayış çabası içinde, kahramanlara, dini konulara, öğreti ve ideolojilere, karşı cinsten kişilere ilgi duyar ve tutkunluk gösterir. Kararsızlık ve şaşkınlık bu dönemdeki gençlerin dayanışma grupları oluşturmalarına neden olur. Bu dönemde ergen, çocuklukta öğrenmiş olduğu kurallarla, yetişkinin geliştirmesi gereken değer yargıları arasında bocalar. (Geçtan, 1994)

Bireyin olumlu bir kimlik duygusu geliştirebilmesinde daha önceki gelişim dönemlerinde kazanmış olduğu kişilik özelliklerinin önemi büyüktür. Bununla birlikte gerek anne-babalar ve öğretmenler gerekse gencin çevresindeki diğer önemli gördüğü bireyler, ergenlerin yeni yeni rolleri araştırmalarına izin vermeli, bu tür yeni rollerin sağlıklı bir biçimde araştırılması ile yaşamlarında daha olumlu yönelimlerle daha olumlu bir kimliğin başarılabileceğini unutmamalıdır. (Ceyhan, 2000)

Yukarıdaki söylediklerimize ek olarak ergenlik döneminde ben merkezci düşünce yeniden başlar "**Ergen Egosantrizmi**". Kendi düşünce ve inançlarının en doğru

ve en orijinal olduğunu sanır. Ergen herkesin kendisini izlediğini ve kontrol etmek çabasında olduklarını sanır. Herkes benimle uğraşıyor diye düşünür. (Oktaaylar, 2005)

Ergenlerde kimlik statüsü

James Marcia, Erikson'un psikolojik yapı modeline ilişkin araştırmalar yapmış ve konuda bir teori geliştirmiştir.

Bu sayıtları temel alan Marcia 4 kimlik statüsü oluşturmuştur. Bu statüler geç ergenlik döneminin kimlik özelliklerini belirtmektedir.

Başarılı Kimlik : Bu döneme ulaşmış ergen, seçenekleri irdelediği bir dönemi geçmiş ve belirli yönelimleri gerçekleştirmiş demektir. Kimlik kargaşası yaşayıp, kimlik arayışında bulunmuştur. Bulduğu kimliği benimsemiş, aldığı karardan mutlu olmuş bireylerdir.

Moratoryum - Ertelenmiş - Askıya Alınmış Kimlik: Yönelimlerin belirsizce ortaya çıkmaya başladığı statü bekleme (moratoryum) statüsüdür ve bir irdeleme dönemidir. Bu statü de, kesin yönelmelerin yapılmasından önceki seçeneklerin araştırıldığı dönemdir. Bekleme kavramı, ergenliğin bu özelliğini belirtmek üzere de kullanılmaktadır. Bazen ergenlik başlı başına bir bekleme statüsü olarak da görülmektedir. Araştırma yapılmış fakat bir karara bağlanılmamıştır.

İpotekli - Erken Bağlanmış Kimlik: Üçüncü bir kimlik statüsü de erken bağlanmadır. Erken bağlanma, başka seçeneklere ilişkin hiç araştırma yapmaksızın ya da başka seçeneklere ilişkin çok az araştırmayla çocukluk yıllarındaki değerlerine sıkıca bağlanan ergenleri tanımlamaktadır. Erken bağlanan ergenler, herhangi bir kriz yaşamadan çeşitli meslek ve ideolojilere bağlanmakta ancak bu bağlanmalar, ergenin kendi araştırmaları sonunda gerçekleştirdiği seçimlere değil, genellikle anne babanın sunduğu seçimlere dayanan bağlanmalar olmaktadır. Örneğin küçük yaşlarda evlenme veya bir ustanın yanında küçük yaşta işe başlama veya ailesini yaptığı tercihler ile üniversitede okuma gibi.

Kargaşalı – Dağınık - Parçalanmış Kimlik: Marcia'nın geliştirdiği dördüncü kimlik statüsü dağınık kimlik statüsü adını almaktadır. Bu statü en az gelişmiş olan statüdür. Bu kimlik statüsüne sahip olan kişiler çeşitli seçenekleri irdelemiş olsalar bile yaşamlarında belirli bir yönelme yapamamış kimselerdir. Dağınık kimlik statüsünde olan bireyler, herhangi bir din, politika, felsefe, cinsiyet rolüne ya da mesleksi veya kişisel davranış ölçütlerine bağlanmamışlardır. Söz konusu bireyler, yönlenebilecekleri bu alanlara ilişkin bir kimlik krizi yaşantısı geçirmemiş, araştırma dönemi yaşamamış, yeniden değerlendirme yapmamış ve seçenekleri değerlendirmemişlerdir. En az gelişmiş kimlik statüsü olan bu statü, genellikle erken ergenlik dönemlerinde görülür. Dağınık kimlik statüsüne sahip olan ergenler birgün başka öbür gün başka kararlar verirler. Aldıkları kararlar kısa sürede değişkenlik gösterir.

Kimlik statüleri her zaman aynı sırayı izleyerek gelişmezler ancak yine de statülere ilişkin olarak gelişimsel sıralanışın üç önemli biçiminden söz edilebilir:

- ❖ Bazı bireyler kimlik kazanma ya da bekleme dönemine geçemez, erken bağlanma döneminde sıkışır kalırlar.
- ❖ Başka bir grup genç ise ergenliğe kimlik karmaşası yaşayarak girer ve karmaşa içinde kalır.
- ❖ Bu iki grup dışında kalan bir başka grubun bireyleri, ilkin kimlik kazanma dönemine ulaştıkları halde sonraki yıllarda daha önceki dönemlere dönerler. Bu da bize bireylerin yaşamları boyunca birden fazla gelişimsel kimlik sırası izlediklerini göstermektedir. Yaşamın erken döneminde kimliğini kazanmış bir kişi daha sonra yeniden bekleme ya da kimlik karmaşası dönemi yaşayıp yeni bir kimlik kazanabilmektedir.

	Başarılı Kimlik	Moratoryum Kimlik	İpotekli Kimlik	Dağınık Kimlik
Kimlik Arayışı	Var	Var	Yok	Var ya da Yok
Bağlanma	Var	Yok	Var	Yok

KPSS 2010(31 EKİM)

Bir okla yaralı kalbim,
Boyacının sandığında;
Güvercinim kâğıt helvasında;
Sevgilim kayığın burnunda;
Yarısı balık,
Yarısı insan;
İn miyim?
Cin miyim?
Ben neyim?

Orhan Veli'nin bu şiiri gelişim psikolojisine özgü aşağıdaki kavramlardan hangisi öğretilirken kullanılabilir?

- A) Bağlanma türleri
- B) Cinsiyet rolleri
- C) Kimlik arama
- D) Özyeterlik
- E) Mizaç

ÇÖZÜM

Orhan Veli'nin şiirinde yer alan mısralarda, bireyin çok karmaşık duygularla dolu olduğu görülmektedir. Özellikle de "İn miyim? Cin miyim? Ben neyim?" sorgulaması her şeyden önce akla Erikson'un "Kimliğe Karşı Rol Karmaşası" dönemini getirmektedir. Erikson'a göre 12 – 18 yaş arasını kapsayan bu dönemde, ergen "Ben Kimim?" sorusuna cevap aramaktadır. "Bu dönem 11 – 12 ile 18 yaşları arasında ortaöğretim yıllarını kapsar. Dönemin en büyük özelliği, ergenin büyük bir kimlik arayışı içerisinde oluşudur. Bu süreç, insanların belki de en karmaşık duygularla dolu olduğu evredir. Çünkü birey bir yandan çok hızlı fiziksel ve fizyolojik değişimle baş etmeye çalışırken, bir yandan da gelecekteki kariyeri hakkında yeni kararlar üzerinde

düşünmektedir. Ergenin bu dönem boyunca cevaplaması gereken çok fazla soru vardır. Ancak en önemli soru "Ben kimim?" sorusudur. Bu soru ergen tarafından cinsel, sosyal ve mesleki açıdan ele alınmaktadır."
CEVAP C

KPSS 2010(10 TEMMUZ)

Lise 1. sınıfların tanıtım ve yönlendirme dersine giren Gülay Hanım yıl sonunda gruba mesleki ilgi envanteri uygulamış ve 1. sınıftaki not ortalamasına ve envanter sonucuna göre Meryem'i eşit ağırlık alanına yönlendirmiştir. Meryem ise en yakın arkadaşı sayısal bölümü tercih ettiği için ve notları da yeterli olduğundan sayısal alanı tercih etmiştir. Lise 4. sınıfa geçtiğinde ise yeniden eşit ağırlık alanını tercih etmiş ve Gülay Hanım'a, yaz tatilinde izlediği bir filmde sonra bankacı olmanın tam kendisine göre olduğunu söylemiştir.

Marcia'nın kimlik statüleri düşünüldüğünde, Meryem'in kimlik statüsü aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) İpotekli
- B) Askıya alma (moratoryum)
- C) Dağınık
- D) Ters (zıt)
- E) Başarılı

ÇÖZÜM

Marcia yapmış olduğu ilk çalışmalarda, mesleki, politik ve dini değerlere dayanan kriz ve kesin karar verme durumuna göre ergenleri dört statüde toplamıştır. Kimlik kargaşası (Dağınık Kimlik)(Identity diffusion) statüsünde ne kriz ne de kesin karar vardır. Aynı zamanda bu statüdeki birey ilgisizdir ve herhangi bir karara varma konusunda belirsizlik, karışıklık ve kargaşa içindedir. Kriz dönemi yaşamadan kesin karar veren gençler bağımlı kimlik statüsünde bulunmaktadır. Böyle bir birey ana babasının standartlarını ve değerlerini özümsemiş bulunmaktadır. Kimlik arayışı (Moratorium) statüsü, tanımlanmış kesin kararlar olmaksızın kriz dönemini kapsar. Bireyin, bir karara varmak için seçenekleri araştırıp test etmekte olduğu anlamına gelir. Başarılı kimlik (Identity Achievement) ise kriz yaşandıktan sonra açık seçik kesin kararlara varılan bir statüdür. Ters kimlik ise (Negative Identity) kimlik karmaşası yoğun olan ergenlerin bu rahatsızlık duygusundan kurtulmak için, toplumsal beklentilerin tam karşıtı olan rolleri ve idealleri benimsemesidir. Bu açıklamalar ışığında soruya baktığımızda Meryem en yakın arkadaşı sayısal alanı seçtiği için o da sayısal alanı seçmiş ancak ilerleyen zamanda izlediği filmde etkilenerek belki de modelleyerek bankacı olmak için Lise 4. sınıfta eşit ağırlığa geçmiştir. Bu soruda aslında şu şekilde bir hata olduğu da söylenebilir. Şu an halihazırdaki yönetmeliğe göre lise 4. sınıfta alan değişikliği mümkün değildir. Bu boyutu göz ardı edersek, Meryem herhangi bir şekilde bağlanma süreci içerisinde değildir. Sağlıklı kararlar alamamakta, ne istediğini bilmeme, geleceği ile ilgili kararları almada sorunlar yaşamaktadır. Bir nevi boşluktur. Bu nedenle Meryem ilgisiz ve herhangi bir karara varma konusunda belirsizlik, karışıklık ve kargaşa içinde olduğu için dağınık kimlik (Identity diffusion) evresindedir. Bu soruyu değerlendirdiğimizde aslında gelişim psikolojisi konu alanı içerisine giren bir sorudur.
CEVAP C

2009 KPSS

Fen bilgisi öğretmenliği 1. sınıf öğrencisi Gökçe, otobiyografisinin bir bölümünde şunları yazar:

"Annem çok fazla ilgilenir benimle. Örneğin patenlerim, gitarım vb. bana sorulmadan, çok önceden alınmıştır. Ancak, evde tembellik yapmaya bile hakkım yoktur. Babama göre bir spor dalıyla ilgilenmeli, anneme göre en az bir müzik aleti

çalmalıyım. Kısacası çok şey beklendi benden. Hepsini gerçekleştirmek için çabalamam, çok fazla zorlanmama da neden oldu. Doktor olmamı istediler, çok çalıştım tıp fakültesini kazandım ama yürütemedim. Önceleri bana sağlanan bütün olanaklara karşın isteklerini yerine getiremediğim için çok suçladım kendimi. Bugün, ailemin istediği gibi bir doktor olamayacaksam da bu bölümde okumaktan çok mutluyum. Ben mutlu olunca ailem de mutlu oldu. Keşke bunu daha önceden anlayıp başka okullara gitmek, sonra kayıt dondurup tekrar ÖSS'ye hazırlanmak zorunda kalmasaydım."

Bu bilgilere göre, Gökçe'nin mesleki açıdan hangi kimlik statüsüne sahip olduğu söylenebilir?

- A) Başarılı kimlik
- B) Bağımlı (ipotekli) kimlik
- C) Ters kimlik
- D) Ertelenmiş (moratoryum) kimlik
- E) Kimlik dağınıklığı

ÇÖZÜM

Kimlik kazanma çabası içerisindeki ergenin durumu bağılılık (kararın kesinliği) ve bunalım geçirme (kararsızlık geçirme) olarak iki açıdan değerlendirilir. Başarılı kimlik statüsüne sahip kişiler bunalım geçirmiş ve bir karara varıp, bu kararda bağlanmış kişilerdir. Bu ergenler, çocukken fazla korunmamış ve aileleri kısmen reddedicidir. Bu ergenler, bunalım süreci geçirmiş ve kimlik arama ile sorunlarını çözmüş kişilerdir. Bu bağlamda, Gökçe'nin mesleki açıdan başarılı kimlik statüsüne sahip olduğu söylenebilir.
Cevap A

Ters kimlik (negative identity): kimlik karmaşası yoğun olan ergen bu rahatsızlık duygusundan kurtulmak için, toplumsal beklentilerin tam karşıtı olan rolleri ve idealleri benimser. Örneğin babası hacca giden bir çocuğun çocuğun üniversite de küpe takması ters kimliktir.

2009 STS

On altı yaşındaki Cemal ile babası arasında şöyle bir konuşma geçer:

Baba: Cemal, kulağındaki ne?

Cemal: Küpe.

Baba: Sen ne biçim insansın! Ailemizde senin gibi giyinen var mı? Ailemize uygun bir insan olarak yetişmen için elimden geleni yapıyorum. Yaptığına bak. O küpe hemen çıkacak.

Cemal: Çıkarmayacağım.

Baba: Bana karşı mı geliyorsun? Baba sözü dinlememek nasıl olur, sana gösteririm...

Bu konuşmadan, Cemal'in tutucu bir aile çevresinde yetiştiği, fakat çevrenin beklentilerine uygun davranmadığı anlaşılmaktadır.

Psikososyal gelişim kuramına göre, Cemal'in bu davranışları, hangi kimliği geliştirmiş olmasından kaynaklanabilir?

- A) Başarılı kimlik
- B) Bağımlı (ipotekli) kimlik
- C) Ters kimlik
- D) Ertelenmiş (moratoryum) kimlik
- E) Kimlik dağınıklığı

Günümüzde, bireyde gözlenebilen hızlı ve sürekli bir gelişim evresi olarak tanımlanmaktadır. Ergenliğin daha değişik tanımları da yapılmaktadır. Ergenlik bireyin çocuksu tutum ve davranışlarının yerini yetişkinlik tutum ve davranışlarının aldığı, cinsiyet yetilerinin kazanıldığı dönemdir. Genel olarak 12-21 yaş arası ergenlik dönemi olarak adlandırılır. Ortalama olarak kızlar erkeklere oranla iki yıl kadar önce olgunlaşmaları nedeniyle bu dönem ülkemizde kızlarda 10-12 yaşları arasında erkeklerde 12-14 yaşları arasında başlar. Ergenliğin sonuna doğru bu farkın kapandığı görülür. Sosyoekonomik koşullar, iklim ergenliğin başlangıcında etkili olmakta olgunlaşmanın geç ya da erken olmasına neden olmaktadır.

Ergenlikte Gelişim Görevleri :

- ❖ Bedensel özelliklerini kabul etmek ve bedeni olumlu kullanmak
- ❖ Cinsel rolünü kabul etme ve bu role uygun davranışlar geliştirme
- ❖ Her cinsten yaşlılarıyla yeni ve daha olgun ilişkiler kurmak
- ❖ Ana-babadan ve diğer yetişkinlerden duygusal bağımsızlığı gerçekleştirme, kendisi ile ilgili önemli kararlar verebilme
- ❖ Meslek seçimi için gerekli ön hazırlıkları yapma ve kendisine en uygun olan mesleği seçebilme
- ❖ Evliliğe ve aile yaşamına hazırlanmak

Ergenin bu gelişim görevlerini yerine getirebilmesi için daha önceki yılların gelişim görevlerini zamanında tamamlaması ve fizyolojik gelişimi açısından yaşına uygun bir olgunluk düzeyine erişmiş olması gerekmektedir. Gelişim çağına özgü gelişim görevlerinin zamanında yerine getirilmesi kişinin çevresi ile uyumlu bir ilişki kurmasına, başarısız her gelişim görevi ise kişiliğin uyumunda bir soruna ve güvensizlik durumunun oluşmasına neden olmaktadır. Gelişim görevlerinin zamanında başarılmasına kişinin kendine duyduğu güven ve saygı, bunun yanında sosyal çevrenin kişiye sunacağı güven ve ön yaşantıların çeşitliliği önemlidir.

Ergenlerde Bedensel ve Cinsel Gelişim: Ergenlik; endokrin bezlerinin damarlara hormon salgılaması ile biyolojik olarak başlar, kandaki hormonlar erinlik süreci olarak biline bedensel ve cinsel değişimleri başlatır.

Erinlik: Çocukluğun sonu ergenliğin başlangıcı arasındaki, bireyin cinsel olarak olgunlaşmaya başladığı kısa süre 1-2 yıl **erinlik** olarak bilinir. En hızlı büyüme ve gelişim

dönemlerinden biri erinliktir. Değişimlerin en çok olanları ani büyüme atılımı, birincil ve ikincil cinsiyet özelliklerinin ortaya çıkmasıdır.

Ergenliğin başlangıcının en belirgin habercisi boy uzamasıdır. Çocukluk döneminde ortalama olarak erkek çocukların daha kısa olan kız çocukları 10-12 yaşlarında ilk büyüme atılımı yaparlar ve bu noktada genellikle daha uzun ve ağırdırlar. Bu süre boyunca kızların çoğu 5-10 cm büyür. Maksimum boya 16-17 yaş dolaylarında ulaşılır.

Gelişimin bir çok alanında kızların 2 yıl gerisinde olan erkek çocuklar kendi büyüme atımlarına genellikle 10-16 yaşları arasında (ortalama 14) başlarlar. Her yıl 7,5-12 cm büyürler. Daha sonra büyüme, maksimum boya 18-20 yaşlara kadar yavaşlayarak sürer. 11-16 yaşları arasında ortalama kız çocuk yaklaşık 19 kilo, ortalama erkek çocuk 25 kilo olacaktır. Büyüme atılımı sırasında eller ve ayaklar genellikle bedenin diğer bölümlerinden daha çabuk gelişir; buda geçici bir sakarlığa ve beceriksizliğe yol açar.

Ağırlık konusunda iki sapma söz konusudur. Bunlardan ilki aşırı şişmanlık, (kızları erkeklerden daha fazla ilgilendirmektedir) diğeri de iştah kaybından doğan aşırı kilo kaybı anlamına gelen **anoreksiya nervoz**dur. Şişmanlık kişinin ortalama ağırlığının %20'si üstünde ya da daha fazla bir ağırlıkta olması demektir. Şişmanlık benlik kavramına, okula ve yaşlılarına uyum sağlamaya etkisi nedeniyle ciddi bir sorun haline gelebilmektedir. İkinci ağırlık sorunu anoreksiya nervoz yemek yemeyi reddetmeyi alınan herhangi bir besini kusmayı ve aşırı kilo kaybını içermektedir. En ciddi durumda hastaneye yatırılması gerekmektedir. Vakaların %10 kadarının açlıktan öldüğü belirtilmektedir. Sorun genellikle şişmanlıktan kaçma ve çekiciliğini yitirme korkma olarak ortaya çıkmaktadır.

Kısa ya da çok uzun boylu olmak, çok şişman ya da çok zayıf olmak ergenin grup içerisindeki statüsünü ve arkadaş ilişkilerini etkileyen önemli bir faktördür.

Birincil ve İkincil Cinsiyet Özellikleri: Erinlik sırasında erin otomatik olarak boy ve kilo kazanırken cinsel olgunlaşmanın başladığı işaretini veren ayrı derecede önemli diğer değişimler ortaya çıkarır. **Erinlik döneminde cinsel organlardaki gelişim, üreme fonksiyonu ile doğrudan ilgili olan birincil cinsiyet özellikleri** (erkeklerde penis, testisler, kızlarda yumurtalıklar ve rahim) ve **üreme fonksiyonuyla dolaylı olarak ilgili olan** (tüylerin gelişimi, erkeklerde ses değişikliği, göğüs ve kalçanın oluşumu) **ikincil cinsiyet özellikleri** biçiminde özetlenebilir.

6-Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık (18-26 Yaş)

Yaklaşık olarak 18-26 yaşlarını kapsar. Ergenlik döneminde kimliğini bulan kişi bu dönemde artık başkalarıyla

yakınlıklar, dostluklar kurabilir. Karşı cinsle arkadaşlıkta, sevgi ağırlık taşır. Gencin yaşamında evlilik ve iş kariyeri önemli hale gelir. Ergenlik döneminde dostluklar sağlam temeller üzerine kurulur. Gencin yaşamında evlilik konuları ve evlenme önemli bir yer tutar. Bu dönemdeki krizi sağlıklı olarak atlatan kişi güvenli bir şekilde sevgiyi verme ve alma gücüne sahip olur. Aksi durumda, başkalarıyla dostluk ilişkisi kurmada güçlük çeken genç, birey için istenmeyen ve sağlıksız olan psikolojik bir yalnızlığa itilebilir. Genç yetişkinin bu dönemdeki krizi, öğretmenlerine ve çevresindeki tüm kişilere karşılıklı sorumluluklar düşmektedir. İnsana sevgi ve saygıyı esas alan bir toplum yapısında, bu çatışmaların başarılı bir şekilde çözümlenebileceği gözlemlenmektedir.

2010 KPSS(31 EKİM)

Mehmet Rauf'un Eylül romanının kısa bir özeti:

Çocukluğunda ailesini kaybeden Necip'in öğrencilik yaşamı yatılı okullarda geçer. Yaşadığı kimsesizlik duygusundan kurtulmak için okul yıllarında çok ders çalışır, yetişkinlikte ise kadınlarla birlikte olur ancak bir kısmı başkalarıyla evli olan bu kadınların ihanetine uğrar. Kuzenin karısı Suad ile karşılaşınca dek gerçek aşkın sonsuza dek sürmediğini ve kendinden geçecek kadar âşık olmanın sadece film ya da romanlarda olduğuna inanır. Necip, Suad'ın önce başka kadınlar gibi davrandığını düşünür ancak onun kocası Süreyya'ya olan sevgisine hayranlık duyar ve zamanla bu hayranlık tek taraflı aşka dönüşür. Necip bir yandan Suad'ın kocası olduğu için Süreyya'dan nefret edip suçluluk duyar, diğer yandan Suad'a yakın olabilmek için ona dostça davranır. Suad başlangıçta Necip'in ilgisini fark etmez, öğrendikten sonra ise görmezden gelir. Bundan sonra Necip, Suad'ın her hareketinden bir anlam çıkarmaya çalışır. Bir süre sonra Suad da Necip'ten etkilenmeye başlar. Necip her şeyi bırakıp kendisiyle gelmesini istediğinde, Suad "Süreyya ihaneti hak etmedi, onu terk edemem, üstelik kimse bu ilişkiyi onaylamaz." der. Necip ve Suad birlikte gidemeyeceklerini çaresizlik içinde kabul ederler.

66. Aşağıdakilerden hangisi Suad'ın davranışlarını süperegosu'nun yönettiğini kesin destekler?

- A) Eşi Süreyya'ya olan duygusal bağlılığı
- B) Necip'in ilgisini başlangıçta fark etmemesi
- C) Necip'in ilgisini fark ettiğinde bir süre hiçbir şey yokmuş gibi davranması
- D) Necip'in ilgisine kayıtsız kalamaması
- E) Başkaları onaylamayacağı için Necip'le birlikte gitmemesi

ÇÖZÜM

Freud'un yapısal kişilik kuramında zihinsel süreç id, ego ve süperegö olmak üzere üç kısımda incelenmiştir. Süperegö bu sürecin ahlaki (törel) yanıdır. Toplumun baskısı, kültür, ahlak, vicdan, din, etik, töre, kurallar bütünü ya da kısaca abartılı toplumsal yapı süperegöyü temsil eder. Suad'ın "Başkaları onaylamayacağı için Necip'le birlikte gitmemesi" bu davranışın doğrudan süperegö tarafından yönetildiğinin kesin kanıtıdır. Süperegö, toplumun baskısı, kültür, ahlak, vicdan, din, etik, töre, kurallar bütünü temsil eder. Kişiliğin ahlaki (törel) yönüdür. Doğduğunda doğruyu – yanlış, iyiyi – kötüyü ayırt edemeyen çocuk, zamanla

çevresindeki diğer insanların benimsediği değerleri fark eder. Acaba anne – babası onu ne zaman ödüllendirmekte, ne zaman kızmakta, tepki göstermektedir? Bu farkındalık zamanla çocuğun doğruyu – yanlış ayırt etmesini sağlar. Çocuk çevresindeki kuralları, semboller, yasakları öğrenir ve bunları içselleştirir. Böylece süperegö ortaya çıkar. Süperegönün temsil ettiği değerler kişiliğin ahlaki, yargısal ve vicdani yanını oluşturur. Süperegö, egonun ahlaki kurallara göre hareket etmesi ve mükemmel olmasını ister. Bu nedenle, kişiliğin mükemmeliyetçi yanı kabul edilebilir. "Kerem, çok çekingen ve utangaç bir yapıya sahiptir. Her davranışını abartılı şekilde sorgulamakta, cinsel arzu ve isteklerini ifadesi uygun durumlarda bile yaşama aktaramamaktadır." "Özge, içinde yaşadığı toplumun kurallarını hiçe saymakta, bencilce davranmakta ve 'Yarına garantim mi var, gönlümce yaşıyorum işte' demektedir." Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi ne Kerem ne de Özge, sağlıklı bir kişilik gelişimi sergileyememektedir. Kerem süperegö bileşeninin, Özge ise id bileşeninin baskın olduğu kişilik özellikleri sergilemektedir.

Cevap E

7- Üretkenliğe Karşı Durgunluk (30-65 yaş)

Bu dönem orta yetişkinlik yıllarını kapsar. Üretkenlik, sadece çocuk yapma ve büyüme anlamını içermemektedir. Birey için çocukları yoluyla neslini devam ettirmek önemli olduğu gibi evi dışında da gelecek nesillerin yetişmesine rehberlik ederek üretken olabilir. Üretken olmadığı da bir işe yaramama duygusuna kapılıp durgunluk içine girebilir. Bu dönemi olumlu atlatabilmesi için bireyin evini, işini paylaştığı kişilere önemli sorumluluklar düşmektedir. Yetişkin bu dönemde üretken, verimli ve yaratıcıdır. Kişi evi dışında da topluma yararlı işler yapabildiği, kendinden sonraki kuşaklara rehberlik edebildiği sürece üretkendir. Aksi durumda bir işe yaramama duygusuna kapılabilir ve durgunluk dönemine girebilir. Etrafa karşı kayıtsız tavırlar geliştirirler. Sahte, köksüz ilişkiler kurar, kendi doyumunu ve çıkarını öncelikle gözetirler. Ayrıca hep yerinde saydığını düşünerek mutsuz olabilirler.

2009 STS

Mesleki olgunlukla ilgili aşağıdaki yargılardan hangisi doğrudur?

- A) Bir yüksek öğrenim kurumunu bitirip, belli bir eğitimden geçerek iş deneyimi kazanmaktır.
- B) İçinde bulunulan gelişim dönemine özgü mesleki gelişim görevlerini yerine getirebilmektir.
- C) Mesleki bilgi ve becerileri en üst seviyeye ulaştırmaktır.
- D) Bir meslekte karar kılmak, sıkça iş değiştirmemektir.
- E) Aynı meslekte çalışanlara göre daha üretken olmaktır.

ÇÖZÜM

Mesleki olgunluk ister ev hanımı ister, ücret karşılığı bir işte çalışan bireyin üretkenliğe karşı durgunluk dönemini başarıyla atlmasına bağlıdır. Bu dönemde kriz yaşandığı

taktirde durgunluk-kendini işe yaramaz hissetme gibi sorunlar meydana gelir.
CEVAP B

2008 KPSS

Bir süre öğretmenlik yapan Berrin 30 yaşlarındayken tanıştığı Mehmet'le son şansı olarak düşündüğü için evlenmiştir. Evlendikten sonra çalışmayı bırakan Berrin iki çocuk sahibi olmuştur. Eşi sık sık iş seyahatlerine çıktığı için evin tüm sorumluluğunu üstlenen Berrin, zamanla eşinin ilgisizliğinden yakınmaya başlamıştır. Berrin günlerini hem çocuklarını iyi bir biçimde yetiştirerek, hem de çevresindeki sosyal çalışmalara gönüllü katılarak geçirmiştir. Şu anda 60 yaşında olan Berrin, iyi eğitim gören ve mutlu evlilikler yapan çocuklar ıyla gurur duymaktadır. Berrin'in son yıllardaki tek sorunu, eşiyle olan ilişkisinin kötüye gitmesidir. Bu yüzden, sadece ekonomik gereksinimlerini karşılayan biriyle neden evliliğini sürdürdüğünü sorgulamaya başlamıştır. Berrin artık çocuklarıyla birlikte yaşamak istemekte, ancak onların düzenini bozmaktan da çekinmektedir.

Erikson'un psikososyal kişilik kuramına göre, yukarıdaki bilgilere bağlı olarak, Berrin'le ilgili aşağıdaki sonuçlardan hangisine varılabilir?

- A) Eşiyle sorunlar yaşamasına karşın, evlendiği için yakınlık duygusunu geliştirmiştir.
- B) Çocuklarının iyi yetişmelerini sağlamış, böylelikle üretkenlik duygusunu kazanmıştır.
- C) Yaşlılıkta çocuklarının yanına taşınmak istemesine karşın, onların düzenini bozmak istemediği için ego bütünlüğünü kazanmıştır.
- D) Ekonomik güce sahip olmadığı için eşinden ayrılamadığından, utanç ve suçluluk duyguları yaşamaktadır.
- E) Evlenerek öğretmenlik mesleğini bıraktığı için kimlik duygusunu kazanamamıştır.

ÇÖZÜM

Berrin günlerini hem çocuklarını iyi bir biçimde yetiştirerek, hem de çevresindeki sosyal çalışmalara gönüllü katılarak geçirmiştir. Şu anda 60 yaşında olan Berrin, iyi eğitim gören ve mutlu evlilikler yapan çocuklarıyla gurur duymaktadır. Bu dönemde bireyden beklenen temel sosyal işlevler sağlıklı bir yaşam oluşturabilmesi için genç kuşaklara rehberlik edebilmektir. Bu durum onun üretken olmasıyla mümkündür. Birey bu durumda kendini yaratıcı ve üretken hissetmekte, genç kuşakların yetiştirilmesine yönelik sorumluluk taşımaktadır. Üretkenlik duygusu herhangi bir karşılık beklemez (Bacanlı, 95:2004)

CEVAP B

8. Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk(65 yaş ve sonrası)

65 yaş üzeri dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde kişi bütünlük (hayat dolu dolu ve üretken bir şekilde yaşamıştır, yaşanan hayattan tatmin olunmuştur) ya da umutsuzluk (hayatın anlamı yoktur ve boş geçmiştir hissi vardır) arasında bir çatışma yaşar. Bütünlüğü yaşayan kişi bilgedir. Hayattaki yeri ve rolünü kabul etmiştir, kendisi ile barışıktır. Kendi yolunu kendisi çizmiştir ve sonuçlarından kendisi sorumludur. Kişi artık geri dönemeyecek ya da geçmişi değiştiremeyecek bir aşamadır. Bu döneme dek olan basamakları uygun bir şekilde, çok zedelenmeden ve büyük hatalar yapıp çevresini yıkmadan çıkmışsa bir rahatlık ve olgunluk içindedir. Etrafına güven duygusu ve olumlu diğer duyguları yansıtır. Hayatını eksi ve artıları ile kabul etmiştir, pişmanlık duyguları taşımaz. Hayata keşke tekrar başlayıp, olanları düzeltsem ya da farklı yaşasam şeklinde yaklaşmaz. Geçmişini 'yapabileceklerimin en doğru ve iyisini yaptım' şeklinde değerlendirerek, huzur içindedir. Bu hissin yaşanmadığı ve önceki basamakların sorunlu olup, hakkıyla geçilemediği durumlarda derin bir pişmanlık, değersizlik ve depresif düşünce yumağı ile karşılaşılır. Ölüm korkusu belirgindir. Artık geçmişe tekrar dönmek, olanları düzeltmek olanaksızdır ve ne yazık ki ekilenler biçilmektedir. Yaşanması ,sahip olunması ya da hissedilmesi gerektiği , bunların olmaması, beklenen ilgi ve anlayışın görülmemesi, becerilerdeki azalma, sağlığın kısmen bozulması kişide kendi etrafındakilere yönelik nefret duyguları, umutsuzluk hislerinin oluşmasına yol açar. Bu içe kapanma, yakınlarını etrafında tutmak için değişik çabalar içine girilmesi, gençlere karşı olumsuz, eleştirel bakış açısına neden olabilir. Ümitsizlik, nefret ve ölüm korkusu içindedir. Hastalık hastalığı, depresyon,psikosomatik hastalıklara rastlanmaktadır.

ZİHİNSEL GELİŞİM

! PIAGET

denge - dengesizlik - yeniden denge

Jean Piaget'nin Zihinsel Gelişim Kuramı

Piaget, öğrenmeyi yaşa bağlı bir süreç olarak kabul eden zihinsel gelişim kuramına dayalı olarak açıklamaktadır. (MEB, 2006)

Piaget, bebeklerin emmek ve ağlamak gibi doğuştan gelen sadece birkaç refleks dışında, davranışlarını yönlendirecek minimum donanımın dünyaya geldiklerini fark etmişti.

Jean PIAGET

Bununla birlikte, birkaç yıl içinde konuşabilmekte, yürüyebilmekte ve gündelik olağan durum ve nesnelerle baş edebilmektedir. Birkaç yıl sonra usta problem çözücüler haline gelen çocuklar, onlu yaşlarının içinde ise somut problemlerle uğraşabilme niteliği kazanırlar.

ŞEMA :

Piaget'e göre 'şema' 'yapı' ile aynı anlamı tasımlamaktadır. Ancak şema içsel olan yapıların davranışsal karşılığıdır. Şemanın, etkinliklere benzeyen yönü vardır. Şemalar, zihinsel işlemlerin gözlenebilir kanıtıdır. Bu nedenle çocuk, okulda bir problem çözerken zihinsel işlemleri ortaya koymak için var olan bilişsel yapılarını kullanır. Çocuk, herhangi bir zihinsel gelişim döneminden bir başka zihinsel gelişim dönemine girince, zihninde var olan şemanın yerine daha üst düzeyde bir şema geliştirir. Her yeni bilgi mevcut bilgiler ışığında, yani şemalara bağlı olarak yorumlanır ve işlemlere tabi tutulur.

ADAPTASYON :

Piaget bilişsel gelişimin ilk basamaklarından itibaren adaptasyonun çocuk tarafından kullanıldığını belirtmektedir. Bireyler yeni yaşantılar geçirdikçe bazen mevcut şemalar yetersiz hale gelir. Yeni durumun anlamlı bir şekilde açıklanması güçleşir. Bu gibi durumlarda bireyler dengelenme durumunu sürdürebilmek için yeni yaşantıyla var olan şemaların birbiriyle uyumunu sağlamaya çalışır. Bireyin çevresiyle etkileşerek karşılaştığı değişikliklere uyma gayretinde olduğu bu süreçte adaptasyon denir. Adaptasyon mevcut şemaların çevreye karşı bir tepki olarak değişim ve gelişim göstermesidir.

ÖZÜMLEME :

Bireyin yeni karşılaştığı durum, nesne ve olayları kendisinde önceden var olan zihinsel yapının içine yerleştirme işlemidir. Çocuk bir nesneyle karşılaştığında ve onu kullanmaya başladığında, yemeği sindirir gibi nesneyi de özümlemeler yani içe alır. Örneğin, köpeğin anlamını bilen çocuk, kedi ve tavşanları da köpek olarak çağırır. İşte çocuğun yeni karşılaştığı durumu zihninde var olan şemalara uydurma işlemine özümleme denir.

2010 STS

Gizem sayı saymayı yeni öğrenir. 99'a kadar saydıktan sonra 100 sayısının geldiğini öğrenen Gizem, 199'dan sonra da 200 yerine, 100 100 (yüz yüz) demektedir.

Piaget'nin bilişsel gelişim kuramına göre, Gizem'in 199'dan sonraki sayısının 100 100 (yüz yüz) olduğunu düşünmesi, aşağıdakilerden hangisiyle açıklanabilir?

- A)Özümlleme B)Özelden özele akıl yürütme
D)Nesne devamlılığı D)Tümdengimsel düşünme
E)Ödünleme

ÇÖZÜM

Soru hikayesinde Gizem'in sayı saymayı yeni öğrendiği bilgisi verilmektedir. Demekki Gizem sayıları tam olarak bilmemektedir. 199 dan sonra 200 geldiğini zihninde var olan 100 sayısını(şemasını) kullanarak yüz yüz olarak açıklamaktadır. Yani özümleme yapmaktadır.

CEVAP A

ÖRGÜTLEME

Kazandığımız şemaları birbiriyle tutarlı olacak şekilde zihnimize yerleştirme işlemidir. Örneğin taş denilince canlı varlıklar içine almayız. Piaget'e göre, süreçleri sistematik ve tutarlı bütünlükler haline getirerek birleştirme eğilimidir.

2010 STS

Ayşegül sınavına çalışırken konuyla içerik bilgilerini benzerlik ve farklılıklarına göre gruplandırmakta, konu içerisinde geçen kavramları ilişkilendirmek için kavram haritası kullanmaktadır.

Bu durumda, Ayşegül öğrenme stratejilerinden hangisini kullanmaktadır?

- A) Örgütleme B) Anlamlı tekrar
C) Etkin yaşantı D) Somut yaşantı
E) Yansıtıcı gözlem

ÇÖZÜM :

Soru aslında öğretim yöntem teknik sorusudur. Fakat Piaget'in bilişsel gelişim kuramı ile de açıklamak mümkündür. İleride daha detaylı olarak anlatılacak olan kavram haritaları öğrencilerin kavramları belli öbekler halinde örgütleyerek (şema grupları) oluşturmasını sağlar. Örneğin taşıtlar konusunda kara taşıtlarını öğrenen öğrenci treni kara taşıtları şema grupları içerisine yerleştirir yani örgütleme yapar. Örgütleme hem Piaget'in bilişsel gelişim kuramında hem de öğrenme stratejilerinde kullanılan kavramdır.

Cevap A

Piaget entelektüel olarak gelişmenin doğuştan getirilen iki özellikle meydana geldiği göşündedir. Piaget bunları örgütleme ve adaptasyon olarak adlandırır. Örgütleme, basit süreçlerin üst sıradaki zihinsel yapılara (görme, dokunma, adlandırma ve benzerleri) inşa edilmesidir. Adaptasyon bireyin çevresiyle etkileşimi sonucu meydana

gelen devamlı bir değişimdir. O, birey tecrübeleri özümlediğinde tecrübelerinde zihinsel yapıya uymayanları serbest bırakarak zihinsel yapıyı değiştirdiğinde meydana gelir. Piaget, bilginin bireyin çevresiyle aktif olarak etkileşimi sırasında ortaya çıktığını varsayar. Piaget bu yaklaşımını özümleme, uyuma ve dengeleme süreçleriyle açıklamaktadır. Bu açıklamaya göre birey, karşılaştığı yeni durumu eski bilgi ve deneyimi yardımıyla tanımayacağı için özümlemeye çalışır. Eski bilgilerinin yeterli olmadığını fark ettiğinde zihninde yeni bir kavram yaratarak yeni duruma uyum sağlar. Bu durumda zihninde yeni duruma karşılık gelen yeni bir kavram oluşturmuştur. Böylece yeni bir durumla karşılaştığında bozulan denge yeniden sağlanmıştır. Piaget çocuğun çevrenin neden olduğu sorunları çözmekte olduğunu, dünyayla sürekli etkileşim içinde bulunduğunu ve öğrenmenin de bu sorun çözme işleminden kaynaklandığını düşünmektedir. Dahası bu etkinliklerden kaynaklanan bilgi de ne taklit edilir ne de doğrudan gelir, çocuk tarafından etkin bir şekilde oluşturulur. Bu şekilde, düşünce etkinlikten doğar, etkinlik içselleştirilir ya da zihne yerleştirilir ve düşünce gelişir. Bilişsel gelişim için etkinlik temel faktördür; gelişim özümleme ve uyum kurmaya bağlıdır. Çocuk yeni bir kavramla karşılaştığında bu kavramı kafasında var olan bilgilerle karşılaştırır ve onu özümsemeye çalışır, başarısız olduğu durumda ise zihnini bu yeni duruma uydurmaya çalışır. Bu açıdan bakınca bilişsel gelişim, çevreyi özümsemek ya da çevreye uyum sağlamayı gerektiren sürekli bir çabanın ürünüdür.

❗ **Piaget'e göre insanlar, doğuştan emme ve tutma refleksleri ile dünyaya gelirler. Bu insanların doğuştan sahip oldukları şemalardır. Sonradan deneyimlerle bu şemaların üzerine diğer şemalar inşa edilir. Zihinsel şemaların büyük çoğunluğu çocukluk ve ergenlik yıllarında oluşturulmaktadır. Oluşturduğumuz şemalar mantıklı düşünmemize ve sembollerini kullanmamıza olanak sağlar.**

Çocuğun düşünme becerisi bilgisinin ve zihni becerisinin artmasıyla gelişir. Dolayısıyla yeni bilgiyi sahip olduğu bilgidan etkilenecek oluşturur. Gelişen zihin sürekli bir dengelenme sürecindedir. Zihnin dengelenmesi için önceden bilinen bilgi ve aynı anda deneyim sürecinde karşılaşılan yeni bilginin özümsemesi ve ya uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Bu durum bilişsel adaptasyon sürecidir.

Piaget, zekanın işleyişini ve gelişimini biyolojik bir modelle açıklamıştır. Ona göre bedensel büyümede aslında bir takım uyumların sonucudur. Herhangi bir organizmanın büyümesi onun çevresiyle etkileşim halinde bulunmasını zorunlu kılar.

Piaget çocuğun entelektüel olarak nasıl öğrendiği ve büyüdüğü hakkındaki görüşlerinin özeti aşağıda verilmiştir:

Çocukları yetişkinlerden farklı olan bir zihinsel yapıları vardır. Onlar yetişkinlerin minyatürü değildirler; onların dünyayı görme ve gerçeklere karar vermede kendilerine

özgü yolları vardır. Zihinsel gelişim dönemleri sabit bir sırada meydana geldiği halde, farklı çocuklar bir dönemden diğerine farklı yaşlarda geçerler. Yani bireysel farklılıklar vardır. İlerlemelerde bir çocuk bazı konularda bir dönemin içgörüsünü yerine getirirken, bazı konularda da farklı bir dönemin içgörüsünü yerine getirebilir. Zihinsel gelişimde olgunlaşma, tecrübe, sosyal etkileşim ve dengeleme önemlidir. Çocukların zihinsel gelişimi, neyi nasıl öğrenebileceği konusunda belli sınırlılıklarla karşılaşır. Düşünceler kelimelerin değil, faaliyetlerin sonuçlarından büyüktür. Bilgi çocuğa verilmemelidir, öğrencinin faaliyetleri ile keşfedilmeli ve yapılandırılmalıdır. Çocuklar en iyi kendi somut tecrübelerinden öğrenirler. Doğal olarak, çocuklar devamlı faaldirler. Dünyalarına ve onlara anlam verenleri araştırmak zorundadırlar. Onlar her zaman yaparak zihinsel yapılarını yenilerler. Bu onların daha karmaşık bilgilerle birlikte olmalarını sağlar. Zihinsel yapıların böyle yeniden yapılanması, gerçek öğrenmeyi olası kılar.

Öğrenme kararlı ve devamlıdır. Gerekli yapılar olmadığı zaman öğrenme yüzeyseldir; kullanılabilir değildir ve devam edemez.

Zekâ, ergenliğin ilk yıllarına kadar, yani aşağı yukarı 11 – 12 yaşlarına kadar hızla gelişir. Bazı psikologlar zekânın en hızlı gelişme döneminin 2 – 5 yaş arası olduğunu ileri sürmektedirler. 12. yaştan sonra zekânın hızı biraz azalarak gelişmeye devam eder.

Piaget 1920'lerden itibaren çocuklarda zeka gelişimi üzerine çalışmalar yapmaya başlamıştır. Geleneksel zeka anlayışına karşı çıkarak zekanın zeka testinden alınan puan olmadığını belirtmiştir. O, zekayı zihnin değişme ve kendini yenileme gücü olarak tarif etmiştir. Piaget zekayı çevreye uyum sağlama becerisi olarak görmüştür. Ayrıca, çocukların ilkel zihin yapısına sahip küçük yetişkinler olmadığını belirtmiştir.

❗ **Piaget'e göre zeka : Çevreye uyum yapabilme yeteneğidir.**

UYUM KURMA : Yeni şemalar oluşturarak ya da önceden var olan şemaların kapsam ve niteliklerini değiştirerek, yeni edinilen bilgilerin gerektirdiklerine uygun davranmaktır. Başka bir ifadeyle, yapılan bir özümleme sonucu, o zamana kadar alışlagelmiş davranış örneğine uymayan yeni ve farklı bir davranış ortaya koymaktadır. Önceden mevcut bulunan şemaları değiştirip yeni şemalar oluşturmaktır.

Örneğin ilk defa hayvanat bahçesinde arslan gören bir çocuk özümleme yaparak aslanı zihninde var olan kedi şeması ile açıklar. Fakat arslanın kediler gibi miyavlamadığını, kürklediğini duyunca zihinsel dengesizlik yaşayarak, zihninde yeni bir arslan şeması açar. İşte zihinde yeni bir şema açma işlemine uyum kurma denir.

PIAGET’NİN BİLİŞSEL GELİŞİM DÖNEMLERİ

Piaget, öğrenmeyi yaşa bağlı bir süreç olarak kabul eden zihinsel gelişim kuramına dayalı olarak açıklamıştır. Zihinsel gelişimi açıklamaya yönelik olarak ise çok farklı ve kapsamlı bir bakış açısı ortaya koyarak, bu süreci doğumdan başlayan ve yetişkinliğe kadar devam eden dört dönemde değerlendirmiştir. Dönemler ilerledikçe, çocukların kavrama ve problem çözme yeteneklerinde niteliksel gelişmeler gözlenmektedir. Piaget “Düşünme nasıl gerçekleşiyor?” sorusuna yanıt ararken bütün çocukların aynı basamaklardan geçerek dünyayı keşfettiklerini, benzer hataları yaptıklarını ve sorunlara benzer çözümler bulduklarını belirtmektedir.

Duyuşsal(Sensori)-Motor Dönem (0-2 Yaş)

Bebek, bu aşamada dış dünyayı keşfetmede duyularını ve motor becerilerini kullandığından bu döneme duyuşal-motor adı verilmektedir.

Sensori-motor dönem doğum ile 2 yaş arasını kapsar. Bebek bu dönemde duyarak, hissederek, yaparak dünyayı öğrenmektedir. Bu dönemin en önemli işi de duyu organlarının bilincine kavuşmak ve bedeninin farkına varıp onu istediği gibi kullanabilmeyi öğrenmektir. Bu dönemde kişi beş duyusunun farkına varır, duyu organları gelişir. Dönemin sonunda da yürüyebilir ve beden hareketlerini istediği şekilde yönlendirebilir, hatta tuvalet eğitiminin bir sonucu olarak kaslarına hakim olabilir. Bu dönem, bebeğin vücudunun çeşitli kısımları arasında koordinasyon sağlamasıyla biter.

Bebeğin bu dönemde kazandığı davranışlar Piaget’ye göre, doğuştan getirilen reflekslerin şema halinde geliştirilmesidir. Bebeğin doğuştan sahip olduğu iki refleks (emme ve yakalama) diğer bir çok davranışın kökenini oluşturur. Bebeğin temel davranışı, eline alıp ağzına götürerek emmektir. Bu noktada belki Freud’un **libido** kavramı hatırlanabilir. Freud, insan davranışlarının temelinde cinselliğin (libidonun) bulunduğunu söylerken, doğuştan getirilen bu reflekslere de bakmış olsa gerektir. Benzer şekilde Piaget’nin şemaları da bu reflekslerden kaynaklanır. Kişi emme refleksini geliştirerek yeme, ısıрма, yememe, tükürme gibi şemalar edinir (Bacanlı 2006).

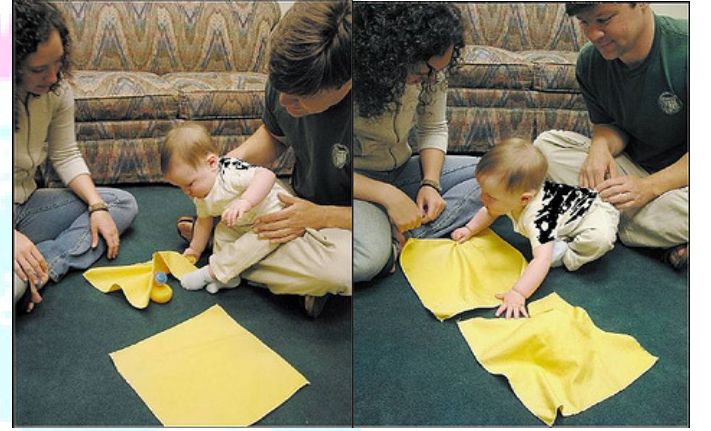
Zamanının büyük bir bölümüne uyuyarak geçiren ve hatta beslenirken bile yarı uykulu olan bebek çevresinde olup bitenlerin farkında değil gibidir. Baktığı nesneleri görüp görmediği şüphelidir. Daha doğrusu bize böyle gelir bütün bunlar: oysa Piaget yeni doğmuş bebeğin, karmaşık ve değişik fakat belirgin davranış biçimlerine sahip olduğuna, yakın çevresi ile çok ilgili bulunduğuna, her değişikliği çabucak öğrendiğine, istek ve ihtiyaçlarına uygun olarak davranışlarını değiştirdiğine inanır. Piaget ye göre, bebeğin eylemleri, onun zekasının kökenlerini ortaya koymaktadır.

Bu dönemde birey sözel olmayan davranışlar gösterir. Bu dönemde bebek dönem içinde duyuları ve motor faaliyetleri yoluyla dış dünya ile ilişki kurar, dönem içinde ilerledikçe çevresinde olanları ve kendisinin çevresinden farklı

olduğunu keşfetmeye başlar. Dönemin sonuna gelindiğinde bebek, karmaşık olmayan zihinsel işlemleri gerçekleştirmeye başlayarak işlem öncesi döneme geçer.

Bebek başlangıçta kendisini çevresindeki nesnelerden ayırt edemez. Yani bebek için, ben-sen olmadığı gibi, kapı, pencere, biberon, vb. de yoktur. Varlığın ve yokluğun bilincinde olunmayan bir durumdur. Bu bağlamda, bu dönemin doğadan ayrışma dönemi olduğu söylenebilir. Hatta Piaget, bebeklerde ses bulaşmasının varlığından söz eder. Ses bulaşması hastanelerde bebek odasında sık karşılaşılan bir durumdur; bebeklerden biri ağlarsa diğerleri de ağlamaya başlar. Piaget, başlangıçta bu durumu bebeğin kendisi ağlıyor sanması olarak yorumlamıştır. Ancak bebek kendi sesi kasetten dinletildiğinde ağlamamaktadır. Dolayısıyla, Piaget’nin yorumu geçerliliğini yitirmiş olmakla beraber, bebeğin içinde bulunduğu durumu anlatması açısından önemini sürdürmektedir.

Bu dönemin en önemli zihinsel kazancı “**sürekli nesne**” kavramının edinilmesidir. Bebek ilk aylarda gözünün önünden giden nesnelerin yok olduğunu zanneder; ancak **bu dönemin sonunda var olmaya devam ettiklerini kavrar**. Başlangıçta “gözden ırak olan, gönülden de ırak olur”. Bebeğin gözünün önünden giden top artık “yoktur”. Bebek etrafındaki nesne ve kişilerin görünüp yok olmaları ve yeniden ortaya çıkmaları ile ilgili çeşitli yaşantıların sonucunda, nesnelerin bir yerlerde var olmaya devam ettiklerini “anlar”. **Bu, aynı zamanda bebeğin nesneyi zihninde taşıyabildiği aşamaya geldiğinin işaretidir.**

! **Yukarıdaki bebekte olduğu gibi bir bebek saklanan bir oyuncakını arıyorsa o bebek artık belleğini kullanmaya başlıyordur. Sensori motor dönemin başında daha önce gözleri önünde bir cisim saklandığında belleğini kullanma becerisi gelişmediğinden,(olgunlaşmadığından) saklanan cismi arama çabasına girmez. Bu beceri sensori motor dönemin sonuna doğru kazanılır ve sonraki dönemlerdeki zihinsel işlemlerin temelini oluşturur.**

2010 KPSS (31 EKİM)

Duyusal-motor dönemde “nesne sürekliliğinin” kazanılması bilişsel gelişimde önemli bir başlangıçtır.

Bu başlangıç, aşağıdakilerden hangisinin göstergesi olabilir?

- A) Kendisinde var olan şemaları düzenlemeye başladığının
- B) Deneme yanılma öğrenmesinin oluşmaya başladığının
- C) Çocuğun ilk bilişsel şemalarının oluştuğunun
- D) Belleği kullanmaya başladığının
- E) Yeni bilişsel yapılar geliştirmeye başladığının

ÇÖZÜM

Nesne sürekliliğinin kazanılmasıyla birlikte, bebek görüş alanından çıkan bir nesnenin yok olmadığını, halen varlığını devam ettirdiğini anlar. Piaget’ye göre nesnelerin sürekliliği, belleğin kullanılmaya başladığının da ispatıdır.

Nesnelerin Sürekliliği: Bu dönemin en önemli özelliklerinden biri de nesnelerin sürekliliğinin (sürekli nesne) kazanılmasıdır. Daha önce görüş alanından çıkan nesneyi yok sayan bebek, artık bu nesnenin yok olmadığını farkındadır, arama davranışı sergileyebilir. İkinci döngüsel tepkiler evresiyle birlikte bellek kullanımı başlar. Piaget’in “belleğin kullanılmasının başlangıcı” kabul ettiği olay, nesnelerin sürekliliğidir.

Cevap D

İşlem Öncesi Dönem (2-7 Yaş)

2-7 yaş arası dönem olup, bu dönemde birey sözcük dağarcığını zenginleştirerek dilini geliştirir ve benlik kavramını oluşturur. Çocuk tümüyle ben merkezli bir düşünme yapısına sahiptir. Bu yaşlardaki çocuklar kendi görüşlerinin olabilecek tek görüş olduğuna inanırlar, çevrelerindeki kimselerin kendilerininkinden daha farklı bakış açılarına sahip olabileceklerini anlayamazlar. Bu dönemdeki çocuklarda korunum fikri gelişmemiştir. Dönemin sonuna doğru ilerledikçe ben merkezli düşünce gittikçe azalmaya ve yerini mantıklı düşünceye bırakmaya başlar. Böylece somut işlemler dönemine geçilir.

Çocuk bu dönemde büyüsel ve doğaüstü düşüncelere sahiptir (Noel baba’nın gerçek olduğuna inanma gibi). Bu düşünce biçimi özellikle doğaüstü varlıklara inanan ebeveynlerin çocuklarında daha fazla görülmektedir.

Çocuk birbirleriyle her zaman ilişkili olmayan durumlar arasında bağ kurmaya çalışır. Örnek: Annesi hastanede doğum yapan bir çocuk annesi eve bebekle geldiği için annesinin hastaneye her gidişinde eve bir bebekle döneceğini bekleyebilir.

İşlem öncesi dönem ikiye ayrılmaktadır. Bunlar;

Sembolik dönem (2 – 4 yaş)

Sezgisel dönem (4 – 7 yaş)

a. Sembolik dönem

2 – 4 yaşlarını kapsamaktadır. Dil gelişiminin en yoğun olduğu evredir. Nesneleri yalnızca tek bir özelliklerine göre sınıflandırabilirler. Örneğin renklerine ya da biçimlerine göre tek yönlü düşünürler. Belirli bir sıra ya da dizide verilen nesnelerin eşlerini aynı sıraya koyabilirler. Ancak tersinden sıralamaları istendiğinde başarılı olamazlar.

Çocuklar, bu dönemde kompleks kavramları ve ilişkileri anlayamazlar. Örneğin; çocuğa, “su çok fazla, döneceksin” dediğinizde, çocuk “çok fazla” gibi kavramları anlayamadığından suyu dökecektir.

2 – 4 yaşlarında çocuk, gözünün önünde bulunmayan ya da hiç mevcut olmayan, nesne, olay, kişi, varlığı temsil eden semboller geliştirmeye başlar. Örneğin bir çubuğu at, cetveli tabanca gibi kullanabilir, bir sopayı at gibi kullanırlar, bardaktan su içiyor gibi yapabilirler. Bu yaşta sembolik oyun sıkça gözlenir. Sembolik oyunlar aracılığıyla çocuklar, çatışmalarını ortaya koyabilir ve dengelerini sağlayabilirler. Bu oyunlarla yetişkinleri, çevrelerindeki olayları ve varlıkları kendilerine özgü sembollerle taklit ederler. Çocuklar büyüdükçe sembolik oyunları anlaşılabilir hale gelebilir. Çocuklar, sembolik oyunlarda yetişkinleri ya da çevrelerindeki olayları, varlıkları taklit ettikleri gibi, oyunu tamamen kendilerine özgü sembollerle de oynayabilirler. Piaget, sembolik oyunun çocuğun bilişsel gelişiminde olduğu kadar duygusal ve sosyal gelişiminde de önemli etkisi olduğunu vurgulamaktadır (Senemoğlu 2005).

Çocukların ilk kullandıkları (sensori motor dönemde) şemalar genellikle nesnelerin taklit edilmesi ve yüz ifadelerine dayanır. Çocuk henüz kelimeleri etkili bir şekilde kullanamadığı için taklide başvurur. Bu taklit sesleri geneldir, yani henüz ayrımlaşmamıştır.

Örnek için, çocuk için “ham” sesi hem yemek yeme, hem yemek, hem yemek isteme, hem de yemek yemeye benzeyen bir oyuna işaret edebilir. Yani, çocuk “işte bu yemek!”, “yemek yıyorum”, “yemek yemek istiyorum” ve (oyun olarak) “seni yiyeceğim!” demek için “ham” diyebilir. İşlem öncesi dönem bu tür ses kullanımlarının azaldığı, yerini kelimelerin aldığı dönemdir. Dört yaşındaki bir çocuğun 2000 civarında kelime hazinesi olabilir.

İşlem öncesi dönemde düşünce tek-yönlüdür. Başka bir ifadeyle sadece eşleştirme ve sıralama içerir. Örneğin, kedi dört bacaklı ve tüylü, küçük bir hayvandır. Bu da dört bacaklı, küçük ve tüylü bir hayvan, o halde bu da kedir diyebilirler. Örnek için şu işlemler yapılabilir: Çocuktan sizin yaptığınız bir kulenin aynısını yapmasını isterseniz ve bunu başarabilirse, (tek yönlü) sembolik işlem yapılabiliyordur. Çift yönlü olup olmadığını anlamak için bir adım daha ilerlemek gerekir: Sizin yolda gelirken gördüğünüz yerleri, çocuğun giderken nasıl görebileceğini sorun. Sözgelimi sizin kedi, camı, ağaç ve ev olarak gördüğünüz caddeyi, onun giderken ev, ağaç, camı ve kedi olarak görmesi gerekir. Çocuğun bunu başarabilmesi çift yönlü işlemi (tersinebilirliği) yapabildiğinin göstergesidir. Bunu çocuklar sonraki dönemde başarabilirler. Bu dönemdeki çocuklar bu durumla ilgili sorun yaşarlar.

İşlem öncesi dönemde Piaget’nin devresel tepki dediği olayı açık seçik bir şekilde görmek mümkün olur. Aslında devresel tepki sensori motor dönemde daha ağır basar. Ancak bu dönemde daha kolay gözlenebilir hale gelir. Devresel tepkide çocuk yaptığı bir davranışı tekrarlamaktadır. Örnek için, bir espri öğrenen çocuk o espriyi etrafındaki yetişkinlere “gına gelinceye kadar” tekrar eder. Bu durum, çocuğun ilgili olayı özümlemeye çalıştığını gösterir.

Oyun bu dönemin hem sembolik fonksiyon hem de devresel tepki olgularını gösteren bir davranış biçimidir. Bu dönemde oyunun simgeselleşerek geliştiğini söylemek mümkündür. Sopayı at gibi kullanan çocuk buna örnektir (Bacanlı 2006).

Benmerkezcilik (egosantrizm) Piaget'nin kuramının en önemli kavramlarından biridir. Çocuk bu dönemde benmerkezcidir. Dünyanın merkezi kendisidir. Örneğin, telefon konuşmasında bir çocuğun karşısındaki kişiye "baak, annem bana yeni elbise aldı" demesi (Dünyanın merkezinde kendisi varmış gibi). Kendini başkasının yerine koyamadığı için, onun bildiğini herkesin bildiğini, gördüğünü vb. zanneder. Örnek için, çocuk bu dönemde telefonda konuştuğu kişinin orada bulunanları gördüğünü düşünür. Buna **çocuğun perspektif almadaki yetersizliği** denir.

Paralel Oyun: Belki de benmerkezciliğin bir uzantısı olarak görülebilecek diğer bir durum da oyundur. Çocukların bu dönemdeki oyunları birlikte oyun olarak değil, daha çok bir arada oyun olarak değerlendirilebilir. Piaget bu tür oyuna paralel oyun demektedir. Başka bir ifadeyle çocuklar bir arada oynarlar, ama birlikte oynamazlar. Herkes kendi oyununu oynar. Arabacılık oynayan iki çocuk bazen birbirleriyle karşılaşır, bazen kaza da yaparlar, ama işbirliği veya rekabet yapmazlar. İşbirliği ve rekabet yapabilmek için başkalarının varlığını anlayabilmek gerekir (Bacanlı 2006).

Oysa çocuk henüz bunu başarabilecek durumda değildir. Benzer bir durum konuşmalarda da sıklıkla görülür. Çocuklar özellikle bu dönemin ilk yıllarında **Piaget'nin toplu monolog** adını verdiği bir konuşma yaparlar. Toplu monolog tipi konuşmada herkes kendine göre bir şeyler konuşuyordur. Arada bir birbirlerini dinlemiş ve karşılıklı konuşmuş gibi görünseler bile, çocuklar kendi kendilerine konuşuyor gibidirler. Biri Hanya'dan bahsederken, diğeri Konya'dan bahseder. Bir arada oynayıp birlikte oynamamak gibi, bir arada konuşur, ama karşılıklı konuşmazlar.

Önceki dönemde nesnelerin sürekliliğini kazanan çocuk bu dönemde kişilerin de sürekli olduğu anlayışına ulaşır. Piaget, bu dönemin başlarındaki çocuğu, başka birinin elbisesini giyen bir kişinin artık başkası (elbise sahibi) olduğunu söylediğini yazar. Yani, Ayşe, Fatma'nın elbisesini giymişse Fatma olmuş olarak algılanmaktadır. Babasının şapkasını giyip baba olan, annesinin eşarabını takıp anne olan çocuklar bu dönemin ilk yıllarının çocuklarıdır. Bu dönemde çocuk, kişinin elbise ve görüntülerin arkasında kalıcı olduğunu öğrenir.

İnsan düşüncesinde **animizm** özelliğinin ağır bastığı dönem işlem öncesi dönemdir. Animizm, kısaca doğadaki cansız nesnelere de canlı imiş gibi davranmak olarak tanımlanabilir. Bu dönemde çocuk (örnek için) bebeğiyle konuşur ve onun da konuştuğunu veya en azından onun konuştuklarını anladığını düşünür.

Örnek: deniz kıyısından çakıltaşı toplayan bir çocuk sadece bir taş almak yerine birden fazla taş toplayabilir. Bunun nedeni sorulduğunda çocuk "canları sıkılmasın" diye cevap verebilir. Bu özelliğin bir uzantısı sayılabilecek durum da canlılara cansız gibi davranılmasıdır. Çocuk oyuncak köpeğine nasıl davranıyorsa gerçek köpeğe de öyle

davranır. Hayvanların canlı olduklarını ve canlarının acıyabileceğini düşünemez. Bu yüzden kedilerin kuyruğuna teneke bağlar, onları yüksek yerlerden aşağıya atar. Kısaca çocuk canlı ile cansız ayırt edememektedir (Bacanlı 2006).

Bu dönemdeki çocuklara verilecek eğitim onların dil ve kavram gelişimlerini artırmaya yönelik olması gerekir. Çocukların nesnelerle ilgili deneyimlerini artırmak hedeflenmelidir. Çocukların oyuncakları da bu amaca yöneliktir. Kum havuzu, oyun hamuru gibi oyun(cak)lar çocuklara çeşitli nesne deneyimleri sağlamaktadır (Bacanlı 2006).

Objeleri sadece bir tek özellikleri açısından sınıflandırabilirler. Örneğini renklerine göre sınıflandırma ya da biçimlerine göre sınıflandırma gibi. Bir özellik bakımından farklı olan nesnelerin farkını göremezler. (Örneğini yeşil üçgenlerle yeşil kareleri bir arada gruplayabilir). Mantık yürütmeye tümevarım ya da tümdengelim yollarını kullanamazlar. Mantıkları değişken ve yüzeyseldir.

b. Sezgisel dönem

4 – 7 yaş arasını kapsar. Çocuklar bu dönemde, mantık kurallarına uygun düşünme yerine, sezgilerine dayalı olarak akıl yürütürler ve problemleri sezgileriyle çözmeye çalışırlar. Dil, hızla gelişmekte, yaşantılar yoluyla kazanılan davranışların sembolleştirilmesine yardım etmektedir.

Bu dönemde çocuklar, henüz üst düzeyde sınıflama yapamazlar. Örneğini nesneleri biçimlerine ya da renklerine göre sınıflayabilirler fakat ilişkilerinin tam olarak farkında değildirler. Ayrıca bütün ve parça arasındaki ilişkileri kuramazlar. Örneğini sınıftaki erkekler mi çok, kızlar mı, sorusuna eğer erkek sayısı çok ise, erkekler diyebilirler. Daha sonra, sınıftaki bütün öğrenciler mi çok, erkekler mi? diye sorulduğunda da erkekler çok" cevabını verebilirler..

Korunum henüz gelişmemiştir. **Korunum**, herhangi bir nesne ya da nesne grubunun fiziksel biçimi ya da mekandaki konumu değiştiğinde, nesnenin miktar, sayı, alan hacim vb. özelliklerinin değişmeyeceği ilkesidir.

Odaktanlanma-Odaktan Uzaklaşma : Çocuklar bu dönemde, nesnenin dikkat çekici özelliklerine **odaklanmakta** diğer özelliklerini gözden kaçırmaktadırlar. Korunumun kazanılmamasında bu özellikleri etkili olmaktadır.

Odaklaşma:

Dikkatli bir olayın ya da nesnenin diğer yönlerini dışarıda bırakarak yalnızca bir yönüne yoğunlaştırma eğilimine, odaklaşma denilmektedir. Sıvı miktarı deneyinde çocuğun bardağın boyu üzerinde yoğunlaşması ve bardağın daha geniş olduğu için aynı miktar suyu alabileceğini düşünememesi odaklaşmaya örnek gösterilebilir. Küçük çocukların işlek yollarda karşıdan karşıya geçmekte zorlanmaları da odaklaşma ile ilgilidir. Çocuk trafik kurallarına uygun olarak önce soluna, sonra sağına tekrar soluna baktığında her seferinde ilk baktığını unutabilmekte, daha doğrusu o anda baktığı tarafa odaklanmaktadır. Bir elmayı dörde böldüğümüzde, çocuk

elmaları değerlendirirken sadece sayılar üzerinde odaklanır ya da merkezlenir. Dört çeyrek elmanın bir elmadan fazla olduğunu zanneder. Buda çocuk da korunum ya da kitlenin değişmezliği sürecindeki odaklama veya merkezleme kavramlarıyla açıklanır.

Odaklanma (Merkezileşme):

İşlem öncesi dönemde çocuk, uyarıcı ya da durumun sadece bir yönü üzerinde durur, diğer yönleri göremez. En son yapılan veya en dikkat çeken noktaya saplanırlar. Kendilerini başkalarının yerine koyamaz.

Örneğin “Eşit miktarda dolu olan iki süt bardağından birini, ince uzun bir bardağa, diğerini geniş bir bardağa çocuğun gözünün önünde boşaltalım.” İnce uzun bardaktaki süt daha yüksek görüldüğünden çocuk, o bardaktaki sütün daha çok olduğunu söyleyecektir. İki eşit miktardaki çikolata kalıbından birisini parçaladığınızda, çocuk gözü önünde parçalara ayrılmış olan kalıbı daha çok görecektir (Arı 2005, Senemoğlu 2005).

2010 KPSS (10 TEMMUZ)

Babası bir kâğıda $2 + 3 = \square$ yazar ve Banu’ya sonucun ne olduğunu sorar. Banu bir elinde 2, diğerinde 3 parmağını kaldırıp parmaklarını 1’den başlayarak sayar ve sonucun 5 olduğunu söyleyip boş kutunun içine yazar. Bununla birlikte, farklı sayılarla birkaç toplama işleminin ardından, babası $2 + 3$ yazarak Banu’dan tekrar toplamasını ister. Banu bu işlemin sonucunu her defasında parmaklarını kullanarak hesaplar, aynı sayfa da daha önce yaptıklarına bakmayı düşünemez.

Piaget’nin bilişsel gelişim kuramına göre, Banu’nun daha önce yaptığı işlemler için parmaklarını kullanıp aynı sayfada daha önce yaptıklarına bakmayı düşünememesi, aşağıdaki bilişsel becerilerden hangisinin tam olarak gelişmediğini gösterir?

- A) Özelden özele akıl yürütme
- B) Tümevarımsal düşünme
- C) Odaktan uzaklaşma
- D) Hipotetik düşünme
- E) Aynılık-değişmezlik ilkesi

ÇÖZÜM

Banu’nun davranışına bakıldığında, ilk bakışta sorunun tersine çevirebilirliği sorabileceği düşünülebilir. Ancak, soru köküne bakıldığında, Banu’nun bir anda ancak bir şey yapabildiği ve bunu yapmaktayken başka birşeyler de yapabileceğinin aklına gelmemesi vurgulanmaktadır. Bu da Banu’nun belli bir anda sadece bir şeye odaklanabildiğine işaretir.

CEVAP C

2010 KPSS (31 EKİM)

Buğra ile Arda amca çocuklarıdır. Buğra ile yengesi Ebru arasında şöyle bir konuşma geçer:

Buğra: Bir teyze vardı. O, Arda’nın anneannesi mi yoksa babaannesi mi?

Ebru: O, anneannesi. Senin babaannen onun da babaannesi.

Buğra: Benim iki tane babaannem yok ki!

Buğra’nın son ifadesinin altında “Benim bir babaannem var, Arda’nın da bir babaannesi var. Onun babaannesi benim de babaannemse benim iki tane babaannem olur.” düşüncesi yatmaktadır.

Piaget’nin bilişsel gelişim kuramına göre, Buğra’nın bu düşüncesi aşağıdaki bilişsel becerilerden hangisinin tam gelişmediğini gösterir?

- A) Özümleme
- B) Benmerkezci düşünme
- C) Canlandırma
- D) Odaktan uzaklaşma
- E) Aynılık ilkesi

Odaktan uzaklaşamayan çocuklar, bir nesnenin ya da olayın anlık veya en çok ilgi çeken yönüne odaklanırlar. Bu durum çocuğun tek yönlü akıl yürütmesine yol açar. Yani aynı anda birden fazla sayıda durumu değerlendiremez. Buğra’nın amcasının oğlu Arda’yı kastederek “Benim babaannem var, Arda’nın da bir babaannesi var. Onun babaannesi benim de babaannemse benim iki tane babaannem olur” düşüncesinden ötürü “Benim iki tane babaannem yok ki!” demesi, henüz odaktan uzaklaşma becerisinin yeterince gelişmediğini göstermektedir. Buğra, aynı anda birden fazla durumu (kendisi ve amca oğlu Arda) değerlendirememektedir. Çocuk, bir nesnenin ya da olayın anlık veya en çok ilgi çeken yönüne odaklanır. Bu nedenle, - Aynı anda bir şeyin tek bir özelliğine (en çok ilgisini çeken kısmına ya da genellikle son bölümüne) kendisini verir, diğer özelliklerini göremez, öncesini hatırlayamaz, sonrasını tasarlayamaz, Aynı anda birden fazla etkinliği gerçekleştiremez.

Cevap D

İşlem öncesi dönemin önemli özelliklerinden birisi de, çocuklar işlemleri tersine çeviremezler. Piaget’ye göre, tersine çevirme, düşünmenin önemli bir yönüdür ve korunumun başlangıç noktasıdır.

Örneğin, $6 + 8 = 14$ o halde $14 - 6 = 8$ işlemini yetişkinler kolaylıkla yapabilir ancak işlem öncesi dönemdeki çocuklar, bu tersine çevirme işlemini yapamazlar. Eğer tersine çevirme işlemini işlem öncesi dönemdeki çocuklar yapabilselerdi, sütün ince uzun bardağa boşaltılmasıyla miktarının değişmeyeceğini de kolayca anlayabileceklerdi. İşte bu zihinsel dönüştürme sürecine işlemler adı verilmektedir (Charles 2000, Senemoğlu 2005).

Korunum ve tersine dönülebilirlik kavramlarına, iki örnek olay çevresinde yaklaşalım. Annesi dört yaşında bir çocuk olan Gökberk’e “Pastanı istersen dörde, istersen sekize bölerek yiyebilirsin” deyince Gökberk: “Ama anne sekize bölersem pastam çoğalır, o kadar yiyemem” diye yanıt verir. İkinci örnek dört yaşındaki Can ile öğretmeni arasında geçen bir konuşmayı aktarıyor. Öğretmen “erkek kardeşin var mı

Can?" "evet" "adı nedir?" "Taylan" "peki Taylan'ın erkek kardeşi var mı?" "yok". Korunum kavramı ile ilgili çok bilinen bir başka örnek ise bir kilo pamuğun mu, yoksa bir kilo demirin mi daha ağır olduğu şeklindedir. İşlem öncesi evredeki çocuklara göre, bir kilo demir daha ağırdır (Aydın 2006).

İşlem öncesi dönemde çocuğun düşünmesi, fiziksel etkinliğe ve nesnelerin dikkati çeken görünüşüne bağlı olduğundan doğru mantık yürütemezler, işlem yapamazlar. Sonuç olarak, bu yaşlardaki çocuklar durumlarla elde edilen verilerin ötesine geçemezler. Yani nesnenin korunumunu kazanmamışlardır. Ancak bu dönemin sonlarına doğru, somut nesnelerle küçük sayıları toplayabilir çıkarabilirler (Senemoğlu 2005).

2010 KPSS (10 TEMMUZ)

Dört yaşındaki Beste, babasına "Sana kitap okuyayım mı?" der ve bir hafta önce satın alınan masal kitabının resimlerine bakarak masalı okur gibi anlatır. Daha önce annesi birkaç kez okuduğu için masalı ezberleyen Beste, babasına masalı okurken bazı bölümleri unuttur. Babası hatırlattığında, Beste ezberlediğinden emin, "Sen bu masalı bilmiyorsun."

diyerek karşı çıkar.

Piaget'nin bilişsel gelişim kuramına göre, Beste'nin babasına karşı çıkmasının altında yatan bilişsel süreç aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Özelden özele akıl yürütme
- B) Uyum kurma
- C) Odaktan uzaklaşma
- D) Benmerkezci düşünme
- E) Aynılık-değişmezlik ilkesi

ÇÖZÜM

Öncelikle, Beste dört yaşında olduğuna göre (aksi belirtilmediği taktirde) kendisini işlemöncesi dönemde varsayacağız. Anlatılan hikâyede Beste kendi bildiği şekliyle masalın doğru olduğunu düşünmekte ve bunda ısrar etmektedir. Bu nedenle benmerkezci düşünmektedir.

CEVAP D

2010 KPSS-SORU 18 (10 TEMMUZ)

Öğretmen: Otomobile başka ne deriz?

Öğrenci: Araba.

Öğretmen: Araba ne işimize yarar?

Öğrenci: Arabaya bineriz.

Öğretmen: Bindiğimiz arabalara "taşıt" deriz.

Öğrenci: Öyleyse otomobil de bir taşıttır.

Piaget'nin bilişsel gelişim kuramına göre, yukarıdaki soru-cevap tekniğini uygulayan bir öğretmen, öğrencisinde aşağıdaki süreçlerden hangisinin gelişmesine yardımcı olmaya çalışmaktadır?

- A) Ayırt etme
- B) Tümdengelim
- C) Özümleme
- D) Özelden özele akıl yürütme
- E) Toplu monolog

ÇÖZÜM

Bu soruda B seçeneğindeki tümden gelim, C seçeneğindeki özümleme ve D seçeneğindeki özelden özele akıl yürütme sınava giren pek çok kişinin "olabilir" dediği seçenekler olmuştur. Bunlar arasında öncelikle elenmesi gereken, D) Özelden özele akıl yürütme, seçeneğidir. İşlem öncesi döneme özgü bir düşünsel sınırlılık olan bu özelliğin "geliştirilmeye çalışılması" söz konusu olamaz.

- Bu seçenek elendiğinde özellikle iki önemli seçeneğin, tümdengelim ve özümlemenin, önemli biçimde kafa karıştırdığı söylenebilir. Şöyle ki, klasik mantığa göre şu bir tümdengelimsel akıl yürütme biçimidir:

- Bütün arabalara "taşıt" denir.

- Minibüs de bir arabadır.

- Öyleyse minibüs de bir taşıttır.

Bir kişinin, ancak genel bir ilke ya da yasadan hareketle, o ilkenin ya da yasanın kapsamında değerlendirilebilecek olan özel bir duruma ilişkin akıl yürütmesi tümdengelim örnekler. Diyalogların her biri incelendiğinde genelden özele bir akıl yürütme, yani tümdengelimsel

bir akıl yürütme dikkat çekmiyor. Oysa sorudaki diyaloglarda sırasıyla şu eşleştirmeler dikkat çekiyor:

Otomobil = araba

Araba = binilen bir araç

Binilen araç = taşıt

Otomobil = taşıt

Bu eşleştirmelerde ise kavramların aynı şema ile açıklanması üzerine akıl yürütme çalışmaları dikkat çekiyor. Bu da, yani belli şemalar ile açıklama yetisini kullanıma özendirmek olsa olsa özümleme sayılabilir.

CEVAP C

2007 KPSS

Birey işlem öncesi dönemde birçok şeyin başkaları tarafından da kendisinin algıladığı gibi algılandığını düşünür.

Bireyin bu yaklaşımı aşağıdaki kavramlardan hangisiyle açıklanabilir?

- A) Gruplandırma
- B) İmgeleme
- C) Benmerkezci
- D) Bütünleştirme
- E) Dengeleme

Somut İşlemler Dönemi (7-11 yaş)

İşlem öncesi dönemde kavramları edinen çocuk, 7 ile 12 yaşlar arasını kapsayan somut işlemler döneminde işlem yapabilir hale gelir.(Bacanlı 2006).

Bu dönemde bireyin sınıflama, sınıflandırma, karşılaştırma, dört işlem yapma ve dönüştürme gibi becerileri gelişir, çocuğun işlemleri muhakeme edişi mantıklı bir hale gelir. İşlem öncesi dönemde çözülemeyen korunum problemleri bu dönemde çözülür. Somut işlemler döneminde çocukların bilişsel yapıları bazı problemleri zihinsel olarak çözebilecek düzeye gelmiş olmakla birlikte, bu dönemde bir problemin çözülmesi somut nesnelerle bağlantılı olmasına bağlıdır.

Ancak ekonomik durum, toplumsal hareketlilik, uluslararası ilişkiler gibi soyut konulardaki sorulara yanıt vermekte güçlük çekerler. Çünkü bu soruların yanıtları soyut düşünme ve koordinasyon gerektirir. Somut işlemler dönemi zihinsel işlem yapma yeteneğinin henüz gelişmediği işlem öncesi düşünce ile mantık işletme yoluyla muhakeme yapabilen soyut düşünce arasında bir geçiş dönemi olarak kabul edilebilir (Charles 2000, Özmen 2004, Senemoğlu 2005).

Somut işlemler evresinin belki de en temel özelliği, bu evrede miktarın **korunum yeteneğinin** kazanılmasıdır. Bu yetenek **aynıyet**, ödünlme ve tersine dönüştürme bilişsel süreçlerini anlamayla yakından ilişkilidir. Aynıyet, çocuk nesneye bir şeyin eklenmediği ya da nesneden bir şey alınmadığında nesnenin aynılığını koruduğunu bilir. **Ödünlme (Telafi)**, çocuk bir yönde meydana gelen gözle görülür değişikliğin diğer bir yönde meydana gelecek değişiklikle ödünleneceğini bilir. Örneğin su dar bir cam kaba boşaltıldığında yüksekliği artacaktır.

Tersine dönüştürme, çocuk yapılan değişikliği zihinsel olarak dikkate almayabilir. Nesnenin bir önceki durumunu zihninde canlandırabilir. Tersine dönüştürebilme yeteneğini kazanmış bir çocuk artık iki yönlü düşünme becerisini kazanmış demektir (Senemoğlu 2005).

Bu dönemin ilk yıllarında 7 kere 9'un 63 ettiği bilinir, ama 9 kere 7 nin de aynı sonucu vereceği henüz anlaşılamaz. $A=B$ 'dir, ama henüz $B=A$ değildir. Bu özellik bu dönem içinde kazanılır. Bu özellik sayesinde çocuk işlemleri tersinden de ele alabilir hale gelir. Örneğin buz haline gelen suyun tekrar su haline gelebileceğini de düşünmeye başlar (Bacanlı 2006).

Örneğin; benim beş portakalım, senin dört portakalın var. İkimizin portakallarını biraraya getirdiğimizde kaç portakal eder?" diye sordumuzda problemi zihinsel olarak çözebilirler (Senemoğlu 2005).

Bu evrede üstesinden geline bir diğer önemli işlem **sınıflamadır**. Sınıflama, çocuğun nesnelerin tek bir özelliğini dikkate alma ve bu özelliğe göre nesneleri gruplandırma yetenekleriyle ilişkilidir.

2008 KPSS

Betül annesine "Anne, kendini öldürenler hapisaneye mi gömülür?" diye sorar.

Piaget'nin bilişsel gelişim kuramına göre, "Betül'ün bu çıkarımda bulunmasının nedeni" ile "içinde bulunduğu bilişsel gelişim dönemi" **aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?**

- A) Deneme - yanılma yoluyla öğrendiğinden işlem öncesi dönem
- B) Sezgisel olarak ayırt edebildiğinden işlem öncesi dönem
- C) Tümevarımsal düşünmeye başladığından somut işlemler dönemi
- D) Esnek düşünme geliştirdiğinden somut işlemler dönemi
- E) Varsayımlara dayalı düşündüğünden soyut işlemler dönemi

ÇÖZÜM

Tümevarımsal düşünme, ayrıntılar ve örneklerden genel ilkelere ulaşma şeklinde gerçekleşir. Betül adam öldürmenin cezalandırılması gerekti sonucuna varmıştır. Tümevarımsal düşünme soyut işlemler döneminin belirgin düşünme biçimidir ancak soyut işlemler döneminde çok boyutlu düşünme becerisi kazanılır. Betül intihar edenlerin de hapisaneye gömülerek mi cezalandırılır gibi bir soruyla daha çok boyutlu düşünemediğinin yani olayları somut verilerle değerlendirdiğinden somut işlemler döneminin özelliğini sergilemektedir. Betül yaşamakta olduğu dönemin gereği kavramlardaki bazı anlamları yakalaması güçtür. Sadece kendi mantıksal yapısı çerçevesinde olayları yorumlayabilir.

Cevap C

2008 KPSS

İnsan gelişimine ilişkin aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) Ahlak gelişimi, bilişsel gelişim tamamlandıktan sonra başlar.
- B) Yetişkinlikte psikolojik sorunlar azalır, biyolojik sorunlar artar.
- C) Dil gelişimi ile bilişsel gelişim arasında nöbetleşe bir ilişki vardır.
- D) Psikomotor gelişim bedensel gelişimden bağımsız oluşur.
- E) Üst düzey ahlaki davranışlar soyut düşünmeyi gerektirir, ancak tersi doğru değildir.

ÇÖZÜM

A, B, C, D seçeneklerinde yer alan ifadeler birbiriyle paralel devam eden süreçleri ifade etmektedir. Aralarında bir öncüllük ya da nöbetleşelik ilişkisi yoktur. Ancak üst düzey ahlaki davranışlar soyut düşünmeyi gerektirir. Üst düzey ahlaki davranışlar özellikle Kohlberg'in gelenek ötesi (sosyal sözleşme ve evrensel ahlak ilkeleri) dönemdeki bireylerde görülen davranışlardır. Gelenek ötesi dönem için soyut düşünme becerisi gereklidir. Ancak bu durumun tersi doğru değildir. Çünkü soyut düşünmeye sahip olan bireyler gelenek

öncesi (itaat ve ceza, saf çıkarıcı eğilim) döneme ait davranışlar da sergileyebilirler. Örneğin soyut düşünme becerisine sahip 30 yaşındaki bir kişi polis yokken kırmızı ışıkta geçerek itaat ve ceza dönemine ilişkin bir davranışta bulunabilir.

Cevap E

Soyut İşlemler Dönemi (ergenlik)

- Soyut kavram ve düşünceler hakkında mantık geliştirebilir. Soyut kavramlar üzerine yazı yazabilir. Göreceli düşünebilir.
- Akıl yürütebilir.
- Tümevarım, tümdengelim vb. düşünme yollarını kullanır.
- Hipotez kurabilir ve test edebilir.
- Birey yetişkin gibi davranır.
- Hipotetik (varsayımsal) düşünme başlar.
- İdeal, fikir, değer, inanç geliştirebilir.
- Ergen ben merkezlik / egosantrizm, kendi düşüncelerinin ve söylediklerinin en doğru olduğunu düşünür.
- Herkesin kendisiyle uğraştığını ve onu takip ettiğini düşünür.
Genel bir kuraldan özel bir kurala ya da özel bir kuraldan genel kurallara ulaşabilir.
- Bu döneme ulaşan çocuk düşünce ile oynayabilme becerisini kazanmıştır.
- Tartışmalara katılmayı sever, mantık oyunları ile uğraşmaktan hoşlanır.
- Resim, müzik, şiir gibi konulara izleyici olarak değil uğraşı olarak katılmayı tercih eder.

2009KPSS

Mustafa Öğretmen derste Cumhuriyet Döneminde elde edilen kadın hakları konusunda bir tartışma ortamı yaratır. Öğrencilerden Nazan söz alarak, "Atatürk kadınlara erkeklerle eşit haklar verilmesini sağlamasaydı, ben sınıf arkadaşım Kemal'le aynı sırada oturamayacaktım." der.

Nazan'ın bu sözü, Piaget'in bilişsel gelişim kuramına göre aşağıdaki kavramlardan hangisiyle açıklanabilir?

- A) Özelden özele akıl yürütme
- B) Benmerkezci düşünme
- C) Bağdaştırma
- D) Tümdengelim
- E) Tümevarım

ÇÖZÜM

Piaget'e göre 11 yaş ve üzeri çocuklar soyut işlemler döneminde tümevarım ve tümdengelim akıl yürütme yöntemlerini kullanırlar. Bu dönemde çocuklar soyut kavramları anlamlandırarak çeşitli ideal fikirleri, değerleri ve inançları geliştirmeye başlarlar. Hipotezler kurarak, doğruluklarını kontrol ederler. Nazan'ın okulda öğrenmiş olduğu Atatürk tarafından kadın ve erkeklere eşit haklar verildiği genel bilgisinden yola çıkarak, kendisi ve sınıf arkadaşı ile ilgili özel bir çıkarım yapması tümdengelim bir örnektir.

CEVAP D

AHLAK GELİŞİMİ

Kohlberg çocuk ve yetişkinlerin, belirli durumlarda davranışlarını yöneten kuralları nasıl yorumladıklarını incelemiştir. Ancak Kohlberg araştırmasını, çocukları oyunlarında gözleyerek değil, çocuklara ahlaki ikilemleri kapsayan belirli durumlar vererek onlara bu durumlarda nasıl tepkide bulunacaklarını sorarak yürütmüştür. Aldığı cevapları sınıflayarak insanların altı ahlaki gelişim dönemi geçirdiklerini belirtmektedir. Bu altı aşama ise 3 düzey içinde yer almaktadır.

A-Gelenek öncesi düzey

B-Geleneksel düzey

C-Gelenek sonrası düzey

A. Gelenek Öncesi Düzey: Bu düzey Piaget'nin dışsal kurallara bağlılık döneminin özelliklerini kapsar. 10. yaşa kadarki dönemdir. Kurallar başkaları tarafından konur. Bu düzeydeki ahlaki davranışlar kazanç haz sonuçlarıyla değerlendirilir. Yani davranışın sonunda ceza veya ödül o davranış için kriter olur. Çocuk, kültür içinde kabul edilen iyi ve kötü ölçütlere göre davranır. Yapılan eylemin kişinin kendi içerisinde bir değer ölçüsü yoktur. Ahlak gelişiminde yer alan altı aşamadan ilk ikisi bu düzey içinde yer alır.

1. İtaat ve Ceza Eğilimi: Bu düzeydeki çocuklar sadece otoriteye uyar ve cezalandırılmaktan kaçınırlar. Çocuk için doğru ya da yanlıştan daha önemli olan şey davranışlarının sonucudur. Genel olarak olayların dış görünüşüne ve meydana gelen zararın büyüklüğüne göre karar verir. Etkinliğin fiziksel sonucu, etkinliğin iyi yada kötü olduğunu belirler. Örneğin bir çocuk annesine yardım ederken on tane tabağı kazara kırmıştır. Diğer ise annesi görmeden şeker alırken şekerliği düşürüp kırmıştır. Bu dönemdeki çocuğa hangisinin daha suçlu olduğu sorulduğunda on tabak kıran çocuğun daha suçlu olduğunu söylemiştir. Bu dönemde itaat ve ceza eğilimi ağır basar. Çocuk davranışı sonucu cezalandırılmışsa o davranış yanlış, cezalandırılmamışsa o davranış doğrudur. Otoriteye uyma temel güdüdür. Bu nedenle bu evreye ceza-boyun eğme evresi de denebilir.

2. Araçsal ilişkiler - Saf Çıkarıcı Eğilim: Bu evreyi bireysellik yada çıkarıcılık evresi de denebilir. Çocukların kendi ihtiyaç ve isteklerinin karşılanması daha önemlidir. Diğer insanların da farkına varırlar ama ahlaki yargıda bulunacakları zaman hala birinci planda kendileri vardır. Çocuğun ihtiyacını karşılayan veya ona ödül getiren eylemler çocuğun doğrularını oluşturur. Ne kadar alırlarsa o kadar verirler. Çocuk davranışı kendi açısından yararlı buluyorsa davranış doğrudur.

B. Geleneksel Düzey: Bu düzey ahlak gelişiminde üçüncü ve dördüncü evreyi kapsar. Birey aile, grup ve ulusun beklentilerine önem verir. Başkalarının onayını ve beğenisini kazanmak çok önemlidir. Bu evrede sosyal baskı yoğun olarak hissedilir. Kişinin kendi ihtiyaçları bazen ikinci planda kalır.

3. Kişiler arası Uyum - İyi Çocuk Eğilimi: Üçüncü aşamada akran gruplarıyla işbirliği gözlenir. İyi davranış, başkalarına yardım etme onları mutlu eder. Beklenen davranışı göstererek sevgi ve takdir kazanıp kabul görüş düşünür. Onay görmek çocuk için çok önemlidir. Ben merkezlilik azalır. Çocuk somut işlem dönemine girmiştir, olaylara başkaları açısından bakma özelliği kazanır. Ahlaki yargılarda başkalarının hissettiklerini de dikkate alır. Artık yaptıklarını sadece ceza almamak (1.Aşama) ya da kendisi için(2.Aşama) değil aynı zamanda başkalarını mutlu etmek için yapmaya çalışır.

4. Kanun(Yasa) ve Düzey Eğitimi: Çocuk kendine düşeni yapmayı öğrenir. Doğru davranış, otoriteye ve sosyal düzene uygun olarak kişinin görevini yerine getirmesidir. "Kurallar uyulması için vardır" fikri hakimdir. Kanunlar soru sormaksızın izlenir. Bu dönemde gençlerin en büyük mücadelesi saygınlık kazanmaktır. Temel güdü toplumsal düzeni korumaktır. Kanunlara uymayanlar asla onaylanmaz. Birçok yetişkin bu dönemde kalır.

C. Gelenek Sonrası Düzey: Kişinin otoritede bağımsız olarak evrensel değerler doğrultusunda kendi ilkelerini oluşturmaya, kendi doğru ve yanlışlarını belirlemeye başladığı evredir.

5. Sosyal Sözleşme Eğilimi: Kanunların kullanımı ve bireysel haklar eleştirici bir şekilde incelenir. Toplumun kanunları ve değerlerinin göreceli ve topluma özgü olduğu kabul edilir. Yeni değer ve uzlaşmalar sonucu kuralların değişebileceğinin farkına varılır. Doğru, genel doğrular, standartlara uyan ve üzerinde uzlaşılandır. Doğru ve yanlışlar kişisel değer ve fikirlerle göre değişebilir. Kanunlar sosyal düzeni korumak, temel yaşama ve özgürlük haklarını güvence altına almak için gerekli görülmektedir. Birey toplum yararına olan kuralların çoğunluk tarafından korunmasının gerekliliğine inanır. Bu düzeye yetişkinlerin ancak %25'i gelebilmektedir.

6. Evrensel Ahlak İlkeleri Eğilimi: Kişi, ahlak ilkelerini kendisi seçip oluşturur. Bu ilkeler, adalet, eşitlik, insan hakları gibi bazı soyut kavramlara dayalıdır. Bu ilkeleri ihlal eden kanunlara uyulmamalıdır. Çünkü adalet yasanın üstündedir. Başkaların haklarına saygılı olmak esastır. İnsana insan olduğu için değer verme bu dönemde kazanılan bir özelliktir.

2010 KPPS-SORU 18 (10 TEMMUZ)

Suç ve Ceza romanının kısa özeti:

Maddi nedenlerle üniversite eğitimini yarıda bırakan Raskolnikov iş bulamaz ve birçok kimseye borçlanır. Vaktinin çoğunu hayal kurarak geçiren Raskolnikov kendisinin de borçlu olduğu tefeci Ivanovna'yı öldürmeyi aklından geçirir. Birini öldürmeyi düşündüğü için kendinden nefret eden Raskolnikov, insanların düşkünlüğünü kullanıp servet edinen, kendi kardeşi Lizaveta'yı bile kullanmaktan çekinmeyen ihtiyar bir kadını öldürmenin, binlerce kişiyi mutlu edecek yüce bir görev olduğunu düşünerek yaşadığı çatışmadan kurtulur. Lizaveta'nın dışarıda olduğunu öğrendiği bir akşam tefecinin evine giden Raskolnikov, önce yaşlı kadını daha sonra, o sırada eve gelip olanları gören Lizaveta'yı feci şekilde öldürür. Yaşadığı vicdan azabı yüzünden suçunu daha sonra polise itiraf etse de bu durum

Raskolnikov'un zulme uğrayanları kurtarmak için tefeciyi öldürdüğü gerekçesine ters düşer.

Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramına göre, Raskolnikov'un içinde bulunduğu evre ve bu evrede bulunma nedeni aşağıdakilerin hangisinde doğru eşleştirilmiştir?

Evre	Neden
A) İtaat-ceza	Lizaveta'ya yaptıklarından ötürü, Ivanovna'yı cezalandırdığından
B) Saf çıkarıcı	Borçlarından kurtulmak için Ivanovna'yı öldürdüğünden
C) Kişilerarası eğilim	Başkalarının yaşadığı sıkıntıları gidermek için cinayet işlediğinden
D) Kanun-düzen	İşlediği suçu daha sonra polise itiraf ettiğinden
E) Evrensel ahlak	Cinayetlerden sonra vicdan azabı duyduğundan

ÇÖZÜM

Raskolnikov'un tefeci Ivanovna'yı öldürmesinin asıl sebebini parçanın en son cümlesinden çıkarmak mümkündür. "Yaşadığı vicdan azabı yüzünden suçunu daha sonra polise itiraf etse de bu durum Raskolnikov'un zulme uğrayanları kurtarmak için tefeciyi öldürdüğü gerekçesine ters düşer." ifadesinden anlaşıldığı üzere Raskolnikov'un, tefeci Ivanovna'yı öldürmesinin asıl sebebi, saf çıkarıcı ahlak düşüncesi ile kendi borçlarından kurtulmaktır.

Saf çıkarıcı ahlak evresinde;

- Önemli olan kişinin kendi istek ve ihtiyaçlarıdır.
- İhtiyacı karşılayan, ödül getiren, kişiyi sıkıntıdan kurtaran davranışlar doğrudur.
- Bu evrede insanda çıkarıcılık egemendir.
- Karşılıklı ilişkilerde sürekli kendini düşünür.

Sen benim borcumu sil ben de seni öldürmeyeyim" anlayışı egemendir. C seçeneğinde yer alan "Başkalarının yaşadığı sıkıntıları gidermek için cinayet işlediğinden" ifadesi Raskolnikov'un tefeci Ivanovna'yı öldürmesinin asıl sebebi olarak gösterilemez. Bu nedenle kişilerarası eğilim ahlak evresindedir, demekte yanlış olur. Çünkü parçaya bağlı ikinci soruda da vurgulandığı gibi Raskolnikov sırf kendisini rahatlatmak, içinde bulunduğu çatışmadan kurtulmak için "Tefeci Ivanovna'yı öldürmenin binlerce kişiyi mutlu edecek yüce bir görev olduğu" düşüncesini uydurmuş, asıl amacı olan kendi borçlarından kurtulma düşüncesini gizlemeye çalışmıştır.

CEVAP B

2010 KPSS-SORU 18 (31 EKİM)

Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramına göre, aşağıdakilerden hangisi gelenek öncesi ahlak anlayışını kesin yansıtır?

- A) Eğer camı kırdığımı itiraf etmeseydim tüm sınıf ceza alacaktı.
- B) Kopya çekmedim çünkü yakalanırsam okuldan atılırım.
- C) Hiçbir suç cezasız kalmamalıdır.
- D) Elimden geleni yapmasaydım kendimi suçlu hisse-derdim.
- E) Adaletli olmak merhametli olmaktan önemlidir.

ÇÖZÜM

Kohlberg'in ahlaki gelişim kuramına göre gelenek öncesi dönem "ceza – itaat" ve "saf çıkarıcılık" olmak üzere iki evrede incelenmektedir. Gelenek öncesi dönemin en belirgin özelliği doğru – yanlış ayrımının ceza – ödül gibi fiziksel sonuçlara göre değerlendirilmesidir. "Kopya çekmedim çünkü yakalanırsam okuldan atılırım" diyen bir kişi, davranışını sonunda ceza olduğu için yanlış olarak değerlendirmektedir.

Gelenek Öncesi Düzey: Bu düzeydeki kişi iyi-kötü, doğru-yanlış gibi kültürel kural ve değerlere açıktır. Ancak bunları, ceza ödül gibi fiziksel sonuçlarına göre ya da bu kuralları ortaya koyan kimselerin fizik gücüne göre değerlendirir. Genel anlamda yoğun bir benmerkezcilik ve bencillik gözlenir. Ceza ve İtaat Eğilimi (Cezadan Kaçma – Boyun Eğme) Bu evrede otoriteye kesin surette uyum vardır ve çocuklar cezalandırılmaktan kaçarlar. Bir davranışın sonucu, o davranışın iyi ya da kötü olduğunu belirler.

Araçsal İlişkiler Eğilimi (Saf Çıkarıcılık – Değiş Tokuş–Bireyselcilik) Bu evrede birey ilk kez kendisi dışındaki diğer insanların da bazı ihtiyaçları olduğunu anlar. Ancak ihtiyaçların giderilmesi noktasında kendisi hala birinci palandadır. Doğru davranış, kişinin gereksinimlerini tatmin eden davranıştır.

CEVAP B

2009 KPSS

Burak arkadaşlarının oyunlarını bozan, aşırı hareketli bir öğrencidir. Bu konuda diğer öğretmenlerden de sık sık şikâyet duyan okul rehber öğretmeni Ayşe Hanım, Burak'la bir sözleşme yapmaya karar verir. Aralarında yaptıkları sözleşmeye göre, Burak arkadaşlarıyla kavga etmeyecek ve onları şikâyet etmeyecektir. Sözleşme yapıldıktan bir hafta sonra okuldan eve döndüğünde, ailesi Burak'ın bir dişinin kırıldığını fark eder. Ailesi ısrar etmesine karşın Burak, dişini kendisine saldıran bir öğrencinin kırdığını söylemez.

Burak'ın rehber öğretmenle yaptığı sözleşmeye uyduğu için dişini kıran öğrencinin adını gizlemesi, Kohlberg'in ahlaki gelişim evrelerinden hangisinde olduğunu gösterir?

- A) İtaat ve ceza eğilimi
- B) Saf çıkarıcı eğilim
- C) İyi çocuk eğilimi
- D) Kanun ve düzen eğilimi
- E) Sosyal sözleşme eğilimi

ÇÖZÜM

Kohlberg'in Zihinsel Ahlak Gelişimi kuramına göre, üçüncü evre olan iyi çocuk eğilimi döneminde başkaları ile iyi ilişkiler içerisinde olmak ve onaylanmak çocuk için iyi davranışın ölçütlerini oluşturur. Çocuk neyin doğru, neyin yanlış olduğuna ilişkin yargılarında hala başkalarının tepkilerine bağlı kalmakla birlikte, kendi davranışlarının doğruluğu ya da yanlışlığı konusunda yargıda bulunurken, başkalarının fiziksel gücünden çok kendi davranışını onaylayıp onaylamadıkları ile ilgilenir. Bu bağlamda, Burak'ın rehber öğretmenle yaptığı sözleşmeye uyduğu için dişini kıran öğrencinin adını gizlemesi "iyi çocuk eğilimi" ahlaki gelişim evresidir.

CEVAP C

2008 KPSS

İnsan gelişimine ilişkin aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A) Ahlak gelişimi, bilişsel gelişim tamamlandıktan sonra başlar.
- B) Yetişkinlikte psikolojik sorunlar azalır, biyolojik sorunlar artar.
- C) Dil gelişimi ile bilişsel gelişim arasında nöbetleşe bir ilişki vardır.
- D) Psikomotor gelişim bedensel gelişimden bağımsız oluşur.
- E) Üst düzey ahlaki davranışlar soyut düşünmeyi gerektirir, ancak tersi doğru değildir.

ÇÖZÜM

A, B, C, D seçeneklerinde yer alan ifadeler birbiriyle paralel devam eden süreçleri ifade etmektedir. Aralar ında bir öncüllük ya da nöbetleşelik ilişkisi yoktur. Ancak üst düzey ahlaki davranışlar soyut düşünmeyi gerektirir. Üst düzey ahlaki davranışlar özellikle Kohlberg'in gelenek ötesi (sosyal sözleşme ve evrensel ahlak ilkeleri) dönemdeki bireylerde görülen davranışlardır. Gelenek ötesi dönem için soyut düşünme becerisi gereklidir. Ancak bu durumun tersi doğru değildir. Çünkü soyut düşünmeye sahip olan bireyler gelenek öncesi (itaat ve ceza, saf çıkarıcı eğilim) döneme ait davranışlar da sergileyebilirler. Örneğin soyut düşünme becerisine sahip 30 yaşındaki bir kişi polis yokken kırmızı ışıkta geçerek itaat ve ceza dönemine ilişkin bir davranışta bulunabilir.

CEVAP E

2008 KPSS

Bir hasta bakıcı, hastalara bir yandan "Sıranızı bekleyin içeride hasta var!" deyip bekleyenleri doktorla görüştürmemekte, diğer yandan da, fark ettirmeden tanıdıklarını öncelikle muayene ettirmeye çalışmaktadır.

Bu hasta bakıcının tanıdıklarına ayrıcalık göstermesi, Kohlberg'in ahlaki gelişim evrelerinden hangisinde olduğunu gösterir?

- A) İtaat ve ceza eğilimi
- B) Saf çıkarıcı eğilim
- C) İyi çocuk eğilimi
- D) Toplumsal anlaşma
- E) Evrensel ahlak ilkeleri

ÇÖZÜM

Kohlberg'in ahlak Gelişim Kuramına baktığımızda iyi çocuk eğiliminde tamamen ahlaki yargılarda başkalarının tutumlarının etkisinde kalır. Bu dönemde bireyin yaptıkları başkalarını mutlu etmek içindir. Kohlberg'in ahlak gelişimini diğer gelişim kuramlarından ayıran temel özelliklerden birisi davranışın sonucundan ziyade davranışın altında yatan nedene odaklanmış olmasıdır. Ancak davranışın altında yatan neden açıkça ifade edilmelidir. Yani soruyu cevaplayacak kişinin soru üzerinde kendisinin yorum yapmaya çalışması bireyi doğru cevaptan uzaklaştırır. Bu soruya baktığımızda bu soruya iyi çocuk eğilimi diyemeyiz. Cevabın iyi çocuk eğilimi olabilmesi için hasta bakıcının tanıdıklarına iyi görünmek için bu davranışı yapması gerekir. İyi görünmek için de yapıyor olabilir ancak soruda tanıdıklarını mutlu etmek ya da onlara iyi görünmek için yaptığına dair herhangi bir ifade yer almamaktadır. Sadece onları muayene ettirmeye çalışıyor. Kendimiz soruya yorum ya da ifade katacak olursak ben de derim ki tanıdıklarını muayene ettireyim ki onlar tanıdık bakarsın benim de onlara işim düşer onlar da benim işimi görür diye düşünebilir. İşte o zaman da sorunun cevabı saf çıkarıcı eğilim olur.

Ancak soru içerisinde yorum yapmadan soruda bulunan bir ifade vardır. **FARK ETTİRMEYEN**. Bu ifade bu davranışın bazı hallerde yapıldığını bazı hallerde yapılmadığını göstermektedir. İtaat ve ceza evresinde olan bir birey otoritenin bulunduğu ortamda davranışı göstermezken otoritenin olmadığı bir durumda davranış göstermekten çekinmez (itaat ve cezanın en temel örneği olan öğretmen arkasını döndüğünde kopya çekme örneğinde olduğu gibi). Burada da davranışa engel olabilecek bireyler (diğer hastalar) var ve işte hasta bakıcının bu bireylere **FARK ETTİRMEYEN** tanıdıklarını muayene ettirmeye çalışması kesinlikle **İTAAT VE CEZA** evresine ilişkin bir davranıştır. **BU SORUNUN CEVABININ İYİ ÇOCUK EĞİLİMİ OLMAMASININ TEMEL NOKTASI: SORUDA HASTA BAKICININ BU DAVRANIŞI TANIDIKLARINI MUTLU ETMEK YA DA ONLARA İYİ GÖRÜNMEK İÇİN YAPTIĞINA İLİŞKİN BİR İFADE KESİNLİKLE YOKTUR.**

(Cevap A)

(Not: ÖSYM yayınladığı cevap anahtarında bu sorunun cevabını C seçeneği olarak belirtmiştir. Ancak bu cevap tartışılmaktadır.)

Piaget'nin Ahlak Gelişim Dönemleri :

Ahlak gelişimi zihinsel gelişimi ile paralellik gösterir. Arkadaş çevresi ile olan sosyal etkileşimine göre ahlaki gelişimi oluşmaktadır. Ahlak gelişiminde sosyal çevrenin önemi üzerinde durmuştur. *Piaget'nin Ahlaki gelişim dönemleri:*

1) Ahlak öncesi dönem(0-6 yaş) : Bu dönemde ben mekezciliğin etkisinde kalan çocuk kurallardan habersizdir. Oyun oynamaya ve yaşlıları ile oyun oynamaya başlayan çocuk kuralların varlığından haberdar olur.

2) Dışa bağımlı dönem (6-12 yaş) : Çocuk kuralların değişmezliğine inanır. Kurallara uymayanın cezalandırılması gerektiğini düşünür. Otoriteye kayıtsız uyma söz konusudur.

Davranışın gerisindeki neden dikkate alınmaz. Davranışın temelinde ödüle ulaşmak veya cezadan kaçmak yatar.

3) Özerklik Dönemi (12 yaş ve üstü) : Çocuğun diğer çocuklarla giderek artan ilişkileri ve kuralların değişebilirliği düşüncesi gelişir. Kurallar insanlar tarafından oluşturulur. Gerekliğinde değişebilir. Davranışın iyi ya da kötü olması, altında yatan nedene bağlıdır.

2007 KPSS

Özgür, annelerine sürpriz bir doğum günü pastası yapmak isterken on yaşındaki ağabeyinin mutfağı çok fazla kirlittiğine, on dört yaşındaki ablasının ise, annesinin misafirler için yaptığı pastadan gizlice yer-ken buzdolabının önüne küçük bir parça düşürdüğü-ne tanık olur. **Özgür, gelişimsel açıdan Piaget'nin öngördüğü "ahlaki gerçekçilik" döneminde bulunduğu göre, kardeşlerinin ne ölçüde kabahatli olduğu konu-sunda nasıl bir yargıya varması beklenir?**

A) Mutfak kirlittikleri için her ikisini de eşit ölçüde kabahatli bulması

B) Mutfak daha fazla kirlittiği için ağabeyini daha çok kabahatli bulması

C) Ağabeyinin iyi niyetini dikkate alarak onu daha az kabahatli görmesi

D) Hangi kardeşiyle daha iyi geçiniyorsa onun daha az kabahatli olduğunu söylemesi

E) Ablasını bir yetişkin olarak gördüğü için onun mutfak kirlitmesini normal karşılayıp ağabeyini daha çok kabahatli bulması

"KPSS - Eğitim Bilimleri - A Grubu Öğretmenlik"

Facebook sayfası- Sayfamıza ulaşmak için

Buraya [TIKLAYINIZ](#)